

Zondagsschoolboekje

Titel: De Zeeuwsche vrijheidsheld, of het leven van

Auteur: A. Verhorst

Illustrator: Willem Steelink

Uitgever: Bredée, Rotterdam

Druk: 1

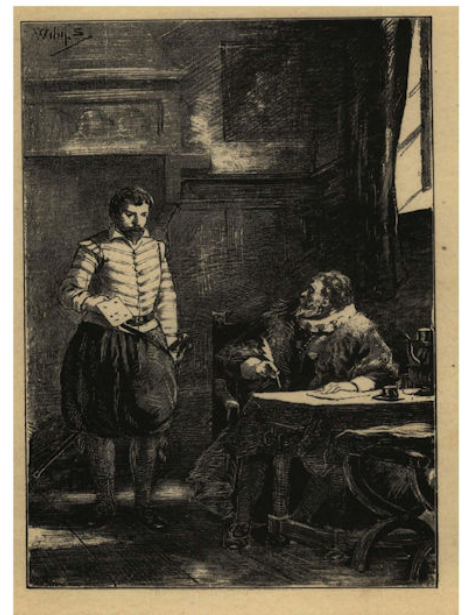
Jaar van uitgave: 1889

DE ZEEUWSCHE VRIJHEIDSHELD

OF

Het leven van Marnix van St. Aldegonde.

BREDÉE's Bibliotheek voor School en Huis.

DE ZEEUWSCHE VRIJHEIDSHELD

OF

Het leven van Marnix van St. Aldegonde

DOOR

A. VERHORST.

ROTTERDAM,
J. M. BREDÉE.

ZUID-HOLLANDSCHE BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ.

I.

De student van Genève.

Over de tegenwoordige hoofdstad van de kleine republiek Zwitserland goot de volle maan haar rijken lichtglans op zekeren avond van October 1558.

Wij doen met dit jaargetal een flinken sprong in de tijd-rekening terug en stellen ons dus de stad Genève voor, zóó als zij er uitzag voor ruim drie eeuwen. Toen natuurlijk geene ruime pleinen met fonteinen en grootsche wandelparken — evenmin de breede, rechte straten die men er thans kan vinden. Maar wel — en dat beteekent misschien nog meer dan al de kunstwerken van den tegenwoordigen tijd — wel was er overvloed van schoone natuurtooneelen, treffende vergezichten, schilderachtige straten en gebouwen.

Of de beide wandelaars, die met vrij haastigen tred daar de richting van de breede rivierkade volgen, wellicht ook iets dergelijks in het oog gekregen hebben? 't Is wel mogelijk. Want op eens blijven ze staan, omdat de een den ander daartoe bij den arm heeft gevat. Thans zien we, dat nog een derde persoon achter hen gaat, die hun voorbeeld volgt en ook stil blijft staan.

Nu ze uit de schaduw der huizen getreden en nader aan het water gekomen zijn, valt het volle licht op hen en kunnen we beter zien, wie we voor hebben.

Alle drie blijken jonge lieden te zijn, of jonge mannen

van omstreeks twintigjarigen leeftijd wellicht. Maar het valt spoedig in het oog, dat de derde persoon, die dan ook zwijgend achteraf blijft, van geheel anderen stand moet zijn dan de beide anderen. Dezen toch dragen, met het oog zeker op de reeds vrij scherpe avondlucht, met bont omzette mantels en eene muts of barret van dezelfde stof, prijkende met eene fraaie, witte veder.

Treden we nog wat dichtër bij, dan blijkt het ons weldra, dat beide jonge mannen elkander sterk gelijken in gelsaats-trekken, ofschoon de lichaamsbouw van één hunner krachtiger is, en doet vermoeden, dat hij de oudste zal zijn van twee aanzienlijke, jonge edellieden, die hier met hun bediende eene avondwandeling maken.

Gedurende de weinige oogenblikken, die wij noodig hadden om hen vluchtig op te nemen, hebben zij zwijgend en in stille bewondering gestaan, het oog gericht op het kabbelende water van de rivier, die haren loop in zuidelijke richting buiten de stad vervolgt. Naar de andere zijde het oog richtende zagen zij ten noorden der stad de bergtoppen en heuvelen, die het allengs wijder wordende meer van Genève omkransen. Het volle maanlicht deed het gansche, heerlijke natuurtooneel in al zijne schoonheid uitkomen en dit maakte blijkbaar diepen indruk op de jeugdige toeschouwers.

«Dat is waarlijk overheerlijk Jan», riep de jongste van hen met geestdrift uit, terwijl hij de hand in die richting uitstrekte. «Al zie ik dit alles niet voor het eerst, toch treft het telkens opnieuw. Hoe waar is het, wat de Psalmist zegt: «de hemelen spreken van Gods eere, en elke nacht verkondigt zijne wetenschap»».

«Ja, dat is waar», sprak de ander, dien we Jan hoorden noemen. «Maar, Filip, we kunnen hier niet blijven staan hè? Ik gevoel ook veel van de schoonheid der Schepping, maar ik kan me toch niet zóó daarin verdiepen als gij. Laat ons nu voortmaken, anders komen we te laat bij onzen gastheer.»

«Ik dacht, Henri, dat je bij zijn oudsten zoon Frans, den student, soms latijn wilde leeren, want je schijnt er nog al eens te komen, zooals je zelf zegt. Zijne zuster Marie, een aardig meisje van zeventien jaar, legt je dan zeker uit, wat je niet goed begrepen hebt?»

Henri's wangen kleurden bij deze zinspeling op zijne drukke bezoeken aan den wijnkooper. Het bleek hem nu, dat de broeders de eigenlijke bedoeling daarvan maar al te goed hadden gevat en zijn geheim geraaden. Maar hij hield zich goed, en antwoordde ferm:

«Hoe zou een arme drommel als ik ben, het wagen, zich in te laten met de dochter van een zoo rijk en gezeten burger als meester Lebrun? Dat zou waarlijk voor mijne heeren beter passen!»

Een oogenblik fronste heer Jan de wenkbrauwen en bleef hij staan, als gereed om den knecht over zijne vrijpostigheid te bestraffen. Maar hij bedacht zich — wel wetende, dat Henri het niet zoo kwaad meende. Deze laatste gaf zelf ook eene andere wending aan de zaak, door uit te roepen:

«Zie, heeren, deze straat moeten we in. Dan het zesde huis links. We zijn er dadelijk.»

Dat bleek ook zoo te zijn. Om het late uur was de winkel of het voorhuis gesloten, de deur gegrendeld. De klopper werd in beweging gebracht en weldra ging de bovendeur open, daar de binnenstaande persoon de stemmen der bezoekers reeds herkend had.

Eer wij echter met hen naar binnen gaan, moeten we met enkele woorden meedeelen, wie we hier voor ons hebben, om hetgeen volgt volkomen te kunnen begrijpen.

De beide edellieden waren Jan en Philips, zonen van den heer van Marnix, een edelman uit de Zuidelijke Nederlanden. Hun grootvader was indertijd met de landvoogdes uit Savoye gekomen. Zij waren beiden te Brussel geboren: Philips in 1538 en zijn broeder Jan een paar jaren vroeger. Ze waren dus jonge mannen, in den bloei van het leven, en vol levenslust.

Zonder te antwoorden, voldeed de jongere broeder aan deze vermaning en zoo stapte het drietal verder. Filip wendde zich tot den knecht en vroeg:

«Zeg eens Henri, weet gij de juiste plaats, waar wij zijn moeten? Ik ben hier bij dag wel eens meer geweest, en aan de rivierkade vinden we gemakkelijk den weg. Maar we hebben zeker zoo aanstonds nog een paar nauwe zijstraten door te gaan, niet waar?»

Henri, blijde wat te mogen zeggen, deed eene schrede nader, zoodat hij thans ter linkerzijde van zijn jongen meester kwam te gaan, en zei levendig:

«O ja, heer Filip, ik kan de plaats wel vinden met gesloten oogen, denk ik. 't Is een smal huis, met ver uitstekend bovengedeelte en voorzien van een groot uithangbord.»

«En wat staat daar op geschilderd?» vroeg Jan, met een schalksch lachje en terwijl hij zijn broeder eens aanstootte. «Dat kan ik u niet vertellen, heer Jan», luidde het antwoord. «'k Heb het meermalen bij dag bekeken, maar kan er niet anders van maken, dan een hoop zakken.»

De beide jonge edelen lachten helder en luide om deze koddige vergissing. Henri had namelijk voor zakken aangezien wat niets minder moest voorstellen dan de bergen uit den omtrek met het prachtige meer er bij. Maar het was hem te vergeven. Filip toch merkte op:

«Nu, broeder, wij mogen het Henri niet kwalijk nemen, dat hij het mis heeft, want de teekening is zeker al heel oud en daarbij verre van duidelijk. En het latijnsche onderschrift kon hem ook al niet wijzer maken.»

Nu werd den knecht uitgelegd, dat meester Lebrun, wiens woning met bedoeld kunststuk voorzien was, en die het bedrijf van wijnkooper uitoefende, zeker geene aanleiding had om het uithangbord door een beter te vervangen, zoolang de klanten zijn huis zoo goed wisten te vinden en zijne zaken zoo voordeelg gingen. Maar Jan, die blijkbaar nog al van een plagerijtje hield, voegde er bij:

Evenwel, de ouders hadden hunne beide zonen niet naar Genève gezonden, alleen om daar wat te genieten. Integendeel was het de ernstige begeerte van den wakkeren Brusselschen edelman, dat de jonge lieden met ijver zich zouden toeleggen op de beoefening der wetenschappen. En daartoe bestond in deze vrije Zwitsersche stad ruime gelegenheid!

De groote hervormer Calvijn oefende hier sedert lang zijn gezegenden invloed uit. Om hem, als het middelpunt der geestelijke beweging, vereenigden zich mannen van allerlei gaven, om de toestroomende jongelingschap van alle landen, te voeden met lessen der ware wijsheid. De roem en de roep van Calvijn's geleerdheid ging meer en meer naar alle zijden uit. En waarlijk — men kon daarvan ook niet licht te veel zeggen.

Calvijn was bovenal prediker en godgeleerde. Maar hij begreep, dat er ook andere vakken en zaken zijn, die bestudeerd moeten worden, en — dat alles te zamen moet geheiligd zijn door de vreeze des Heeren.

Zijne krachten waren beperkt; zijn lichaam leed veel en aanhoudend onder den zwaren, voortdurenden arbeid, die dikwijls nachtwerk werd. Er was hulp noodig, goede, afdoende hulp, zou Calvijn's denkbeeld worden verwezenlijkt, om in Genève eene volledige Hoogeschool te stichten.

God had hem gesterkt en verkwikt door de komst van Theodorus Beza, die zich op zijn aandrang, in dit jaar (1558) te Genève had gevestigd. Nu kon er een begin worden gemaakt, wanneer nog enkele anderen wilden helpen. Deze twee mannen, één in heldere, vaste overtuiging, vol van moed, en toewijding aan de zaak van het Evangelie — zij gaven zich al vast geheel en al voor hunne leerlingen, die met onverdroten ijver de lessen volgden en hunne welsprekende woorden als indronken. Zóó ook deden Jan en Philips van Marnix.

De broeders hadden, met Henri, reeds enkele jaren te Genève doorgebracht en zich op oude en nieuwe talen, maar vooral op wijsbegeerte en godgeleerdheid toegelegd. Henri was

van hun eigen leeftijd, en volkomen toegewijd aan de belangen zijner jeugdige meesters, die hij met zijn geheele hart diende, voor wie hij ongetwijfeld zijn leven zou wagen, als het noodig ware.

De wijnkooper Lebrun, een geacht burger dezer stad, en van heeler harte de zaak der vrijheid en des Evangelies toegedaan, was weduwnaar. Zijne lieve dochter Marie bestuurdde de kleine huishouding met een beleid, dat haar leeftijd te boven ging. De eenige zoon Frans, een jongeling van achttien jaar, was evenals de beide edelen, student bij Calvijn, met de bedoeling om leeraar der Gereformeerde kerken te worden. — Maar treden we thans binnen.

Natuurlijk hebben de gasten zoolang niet gewacht, tot we hun geschiedenis hadden toegelicht. Zij zijn alvast het voorhuis doorgestaan en het ruime achtervertrek binnen getreden. Daar vinden wij ze nu terug in gezelschap van den huisheer, een vijftiger met vroolijk, vriendelijk gelaat en donkere haren en baard, zeer eenvoudig gekleed, evenals zijne blozende dochter, en zijn slanke, knappe zoon. De dienstbode, Elise, heeft zich bij de komst der gasten naar de keuken teruggetrokken, ofschoon haar dit niet was geboden. Ook Henri had daar zijne toevlucht gezocht en waarlijk — als we door de zware eikenhouten keukendeur konden zien, zou het ons nog meevallen: hij heeft het bij Elise zoo kwaad niet, want deze mag hem graag lijden.

Wij willen evenwel liever ongemerkt tegenwoordig zijn bij het gesprek in de huiskamer. De koperen lamp, boven de zware tafel hangende, verspreidt juist licht genoeg om de personen te kunnen onderscheiden, die daar om heen zijn gezeten, zich nu en dan verfrisschende, of liever zich verkikkende met warmen wijn.

We spraken tot nu toe van vijf, maar ... daar is nog een zesde persoon in het vertrek. En aller oog is op dezen gevestigd. 't Is een man in de kracht des levens, met ernstige doch innemende gelaatstreken, grootendeels, naar de mode

des tijds en des lands, door een puntbaard verborgen. Zijn donkere oogen staren peinzend voor zich uit, de handen rusten gevouwen op de tafel en de dunne lippen zijn vast op elkaar gedrukt. Volkomen stilte heerscht, nu we binnentreden. Blijkbaar wachten allen op hetgeen die mond zal doen hooren

Daar openen zich de handen; de rechter strijkt langzaam over het hooge voorhoofd; daarop wordt zij, evenals de linker, plat op de tafel gelegd. De lippen worden losser, en laten eens dubbele rij nog vrij goede tanden zien. Een fijne glimlach plooit zich er omheen; de oogen richten zich op Filips van Marnix, en ... nu?

Nu vloeit daar een stroom van welluidende woorden, vol ernstigen zin, uit dien welsprekenden mond, den mond van Theodorus Beza, want deze godgeleerde en niemand minder, was de huidige gast van den wijnkooper. En om dezen alleen ook waren de beide broeders herwaarts gekomen, althans kon Filips dit met de hand op het hart verzekeren.

't Is de moeite waard, om acht te geven op hetgeen de vrome en geleerde man spreekt:

«Jonge vriend,» zoo luidt het, «gij staat aan den ingang van het leven. Dat leven schijnt u een lusthof, waarin de schoonste bloemen u toelachen. En gij — gij hebt ze maar voor het plukken. Maar gij weet ook al wel, dat rozen doornen hebben. Gij hebt toch reeds geleerd, dat geen lauwerkrans zonder strijd en geen kroon zonder kruisweg verkregen wordt. Schoon is het leven — ook terwijl de dood zijn offers velt! Heerlijk is uwe roeping, ook al moet ge steile rotsen beklimmen. Voorwaarts naar den top: Exelsior!»

Een oogenblik rustte de spreker, en nam eens kleine teug uit de wijnkroes. Zijn gehoor was enkel aandacht, ofschoon ... heer Jan, zoo tusschenbeiden met één oog naar den overkant der tafel scheen te dwalen, waar de dochter des wijnkoopers over haar werk gebogen zat. Dat ook zij niet eens nu en dan in de richting van den oudsten der beide broeders een vluch-

tigen blik had geworpen, zouden we niet beslist durven ontkennen.

Maar — hoor! Beza is nog niet uitgesproken. Deze woorden luiden als inleiding, als beeldd spraak. Lebrun's opgetrokken wenkbrauwen en half geopende lippen schijnen te vragen, wat de eerwaarde leeraar bedoelde. Deze vervolgt, als antwoord:

«Gij zult hier, hoop ik, nog veel leeren, nog lang toeven. Maar dan — dan roept u het leven, de strijd van land en kerke! En dan wordt het de vraag, wien ge zult gehoorzamen, voor wien gij de knie buigen zult, voor Jehova den Heere, of voor Baal?»

Met vurigen blik en uitgestrekte hand staarde de spreker de jongelieden aan. Vooral scheen hij het oog op Filips te hebben. Deze verhief zich met drift van zijn zetel, en, met opgeheven rechterhand, als wilde hij een eed afleggen, riep de jongeling krachtig uit:

«Bij God den Almachtige, den Heilige en Alwetende, Hem wil ik dienen alleenig, Hem met al mijn kracht. Strijden wil ik voor zijn Woord, het zuivere Woord des levens. Lijden wil ik met de schapen Christi, en sterven zal ik des noods zijnde, met mijnen Heiland!»

De wangen van den jeugdigen ijveraar gloeiden; zijne bruine oogen lichtten met een vreemden glans. Verwonderd zag hem zijn oudere broeder aan, wiens kalme natuur deze vurigheid niet goed scheen te keuren. Jan richtte daarna snel zijne blikken in het rond, om den indruk na te gaan, dien Filips woorden op de anderen hadden gemaakt.

Die indruk scheen gunstig te wezen. Marie was blijkaar er mee ingenomen, en haar vader stond op om den jongen edelman de hand te drukken. Ook Frans was bewogen: hij bedekte de oogen met de linkerhand om zijne tranen te verbergen. En Beza zelf?

De leeraar trad naderbij, legde de hand op Filips hoofd en sprak ernstig, maar op bemoedigenden toon:

«Mijn zoon, mijn beminde leerling, God geve, dat deze gelofte volkomen door u worde vervuld. Ook in uw land, in de Nederlanden, rookten sints lange de brandstapels der martelaren en ... zoo 'k mij niet bedrieg, staat van den nieuwen vorst, uwen naamgenoot, erger kruis voor de gemeente Christi te wachten.

«Schaamt u dan nooit» — met deze woorden richtte de spreker zich ook tot Jan van Marnix en de andere aanwezigen, «schamen wij allen ons nimmer het Evangelie des kruises. Bereiden wij ons voor nu onder het kruis te gaan, en dat gewillig te dragen, zoolang het Gode behaagt, zijnen kinderen het op te leggen.»

Nu gaf de huisheer eens wending aan het ernstig gesprek door zijne dochter te verzoeken, eens verscho kan wijn te halen uit eene kast in den hoek van het vertrek. Jan volgde haar met de oogen en bemerkte zóó het eerst, dat het meisje zonder stoel er niet bij kon, terwijl al de stoelen in het vertrek bezet waren. Fluks snelde hij toe met zijn eigen zetel, om haar te helpen, wat door de aanwezigen natuurlijk wel werd opgemerkt, maar alleen in stilte: men was te zeer vervuld met het pas gehoorde.

Terwijl Marie met een diepen blos op het gelaat de kroezen vulde, thans dus met kouden wijn, nam haar vader het woord en sprak, zich tot Beza wendende:

«Eerwaarde Heer Theodor, gij hebt ernstige zaken aangevoerd en woorden gesproken, die luiden als profetie van hetgeen de ware Kerke Gods wellicht wachtende is. Wij zijn hier thans in het gort der zuivere, vrije prediking van het Woord. Maar elders zuchten de broeders onder het juk der verdrukking om Christi wille. Ik denk ook vaak om de toekomst van mijn eigen kinderen. Zullen zij blijven genieten wat wij thans bezitten? Zullen zij staande blijven, wanneer ook over hen de vijand komt?»

Nu verhief zijn zoon, de slanke jongeling, die tot hietoe stil en bescheiden geluisterd had, het hoofd en sprak, met

heldere stem, op een toon van krachtige overtuiging: «Lieve vader, wij weten immers, dat allen, die godzalig willen leven in deze tegenwoordige wereld, zullen vervolgd worden? Maar wij weten ook, dat onze Heer heeft gesproken: «Ik ben met u, allen dage, tot de voleinding der wereld!» Is dat niet genoeg?»

Thans werd het gesprek meer algemeen en namen op hunne beurt allen er aan deel, ofschoon toch Beza meestal het woord had en telkens met eerbiedig ontzag werd aangehoord. Ook Jan van Marnix betuigde zijne oprechte begeerte, om voor de vrijheid van godsdienst het zwaard te trekken als het zijn moest, en geene verkrachting van dit goddelijk recht te willen dulden. Wel sprak uit zijne woorden nog niet zulk eene heldere overtuiging als die zijns jongeren broeders; wel was blijkbaar voor hem nog niet het volle licht der waarheid opgegaan; maar toch schaarde hij zich volgaarne aan de zijde der Hervormden.

Men bleef nog een poosje samen, maar het late uur noopte tot heengaan. Er werd nog druk gehandeld over de studie, de lessen, de studenten en de wetenschappen. Beza betoogde, hoe noodzakelijk het was om eene volledige hogeschool te hebben met een flink stel hoogleeraren voor alle vakken.

Jan en Filips van Marnix juichten dit zeer toe, maar drukten meteen de vrees uit, dat zij zelven daarvan wel niet veel meer zouden kunnen genieten.

Op den terugweg brachten de jongelieden hunnen leeraar naar diens eigen woning, onder voortgezet en levendig gesprek, waarin echter nu en dan ook vroolijke scherts was gemengd. De vurige geestverwant en ambtgenoot van den strengen Calvin, versmaadde of berispte geenszins den gullen lach der jonkheid, maar kon hartelijk deelnemen in gepaste, reine vreugde. Hij wist wel, wie voor Jan van Marnix in het huis van den wijnkooper de meest aantrekkelijke persoon was en hij kon niet nalaten met een flinken zet, diens vlugheid en voorkomendheid te roemen. Jan had zijn antwoord ge-

reed, want in schertsen was hij den meesten zijner kennissen de baas.

Henri, die op gepasten afstand volgde en die nog liep te mijmeren over zijn aangenaam onderhoud met Lize, in de keuken bij kaarslicht... spitste eensklaps de ooren. Wat hij opring was genoeg, om den slimmen knecht te doen mompelen: «ha, ha — ik had dus wel gelijk: mijnheer Jan weet wel, waarom hij meester Lebrun's deur zoo graag binnen-gaat.»

Hij werd in zijne overpeinzingen gestoord door Filips, die hem tot zich riep, om opheldering te geven omtrent de juiste woonplaats van een student hunner kennis. Daarna was spoedig de woning bereikt, waar hij zelf met zijne beide jonge meesters een onderkomen gevonden had en geen half uur later lagen ze alle drie reeds in diepe rust.

Dit was niet het geval met Marie, des wijnkoopers dochter. Het meisje werd lang uit den slaap gehouden door het beeld van den rijzigen jongen edelman, die haar reeds meermaals, en ook dezen avond alweer, duidelijke blijken gegeven had, dat zij indruk op hem maakte. Zij trachtte de velerlei opkomende gedachten te verdrijven door de herinnering aan de ernstige vermaning van haren verstandigen vader. Deze toch had haar onlangs gezegd: «Mijn lieve kind, gij zijt eene eenvoudige burgerdochter en ge moet uwe oogen niet opheffen tot een edelman, want dat kan u slechts verdriet baren!»

II.

De strijder voor Vaderland en Kerk.

't Was op een der dagen van Sprokkelmaand 1566, dat tegen den avond een ruiter de valbrug overging, welke buiten

de Oosterpoort van Breda voerde. Een groet van verstandhouding wisselde hij met den portier, die even aan zijn muts raakte, waarop de ruiter zijn paard inhield en dezen toeriep: «'t wordt misschien wat na poortsluiten eer ik terugkeer, denk er om!»

De oude man, zeker een verminkt soldaat, knikte, ten bewijze, dat hij het begrepen had, en nu kreeg het fraaie paard een stoot met de sporen, zoodat het met zijn berijder binnen korten tijd in de grauwe verte verdwenen was.

De oude bromde wat in zijn baard, en slofte het sombere wachtkamertje in, waar een smeulend vuur de voorjaars kilte moest verdrijven. Bij den smallen haard was op eene ruwe bank een man gezeten, gehuld in een bruinen mantel van grove stof, met eene kap, die hem over het hoofd getrokken was, maar telkens weer in den dikken nek terugviel, waardoor de blinkende, kale schedel zichtbaar werd.

«Wie ging daar de poort nit?» vroeg de monnik, want dat was hij — «heb ik goed gehoord, dan was het de edele Heer Van Marnix?»

«Juist, waarde vader» luidde 't antwoord van den portier. «Zijn Edele zal zeker eene dringende boodschap hebben, want 't is geen weer om een neus buiten de deur te steken, veel minder om de poort uit te trekken.»

En als bevestiging dezer portiersmeening, sloeg een hevige windvlaag het vensterken met kleine, verweerde ruitjes open en dreef eene fijne jachtsneeuw in het vertrekje, zoodat de eerwaarde ijlings zich de kap over de glimmende kruin haalde, en toen het rookende vuur wat oprakelde. Daarna sprak hij op eenigszins scherpen toon:

«Gij zijt een oude stijve kerel, maar hij is nog jong en krachtig. Maar vooral moet ge bedenken, dat men voor eene goede zaak wel wat overheeft. En 't zullen wel goede zaken zijn, niet waar, die heer Marnix thans naar buiten drijven?»

«Dat zou ik wel denken, heer!» prevelde de oude, zijne ruige muts heen en weder schuivende. «Zijn Edelheid woont

hier nog maar enkele jaren en leeft stil voor zich heen, zoodat weinigen hem recht schijnen te kennen. Maar — ik acht hem een arm edelman te zijn, goed van hart en van geloof. Wat zegt gij, vader?»

Om den mond des monniks speelde een bijna onmerkbaar, valsche glimlach, en zijne oogen hadden een oogenblik een vreemden glans. Maar onmiddellijk herstelde zich dat weer en nam hij de gewone, onnoozele houding aan, zeggende:

«De heilige Bartholomeus vergeve 't mij, als ik kwaadspreek, want dat wil ik niet, maar... er zijn tegenwoordig onder de edelen en grooten vele onverschilligen, die onze moederkerk den rug toekeren en leven in allerlei zonden.

Nu is er gelukkig eene gunstige verandering gekomen in de lauwheid, waarmee tot dusver de ketters werden gestraft. Onze genadige heer en koning heeft in het vorige jaar de heilige inquisitie in eere hersteld; nieuwe plakaten ingevoerd of de oude verscherpt, en — nu zullen de dooven wel horende, de slapers wel wakker worden. Nu zal de edele heer van Marnix óók wel moeten toonen, wie hij is.»

De portier zweeg en staarde in het vuur. Hij voelde wel, waar dat heen moest. Hij wist zeer goed, wat heer Filips van Marnix dacht over de zaken, die de roodwangige pater zoo even aanstipte. Maar — hij mocht, kon dit immers niet zeggen?

De «eerwaarde vader» gluurde ongemerkt in het gelaat van den oude en las daarin diens gedachten. Op eens vervolgde hij vriendelijk:

«Maar het is ook waar, gij hebt zeker tijdens de ziekte uwer huisvrouw Geerte, in 't najaar, veel vriendschap van den edelen man ondervonden, niet waar? En zijne jonge vrouw moet ook een zachte, lieve christinne zijn!»

De portier kwam in het nauw, maar wist toch gelukkig nog uit de klem te geraken, zonder iets te verraden, wat naar ketterij geleek, althans zoo hij meende.

Het binnenkomen van een paar vreemdelingen bracht eene

gewenschte afleiding, waarna de monnik heenging, tot blijdschap van den oude, die veel last van dezen man had. Uit dit onderhoud vernamen wij reeds, dat de student van Genève, Filips van Marnix, zich binnen de wallen van Breda heeft gevestigd, en blijkbaar in niet al te goeden reuk staat bij de geestelijkheid der Roomsche kerk.

De jonge edellieden hadden in '59 de lessen van Calvijn en Beza moeten opgeven, korten tijd, nadat de hogeschool werkelijk was geopend geworden. Ze hadden hunne leerjaren goed besteed, inzonderheid Filips, die met een schat van kennis en wetenschap Genève verlaten had.

Maar toen ze in het vaderland terugkeerden waren de omstandigheden daar alles behalve gunstig, zoodat Filips zich langen tijd buiten Brussel in afzondering hield om in stilte de ontwikkeling na te gaan van het verzet, dat zich allengs meer tegen den koning en zijne raadslieden openbaarde.

Eindelijk was het vaste besluit bij den jongen man gerijpt, om, getrouw aan de eens afgelegde belofte, alles over te hebben voor het zuivere geloof, voor het Evangelie van Christus. Hij trad een weinig meer te voorschijn, vertoonde zich in de kringen der edelen en zijner eigen familie, — huwde met de adellijke jonkvrouwe Filippotte van Bailleul, en toog met haar in alle stilte naar de stad Breda, toen behoorende aan den Prins van Oranje, die later zijn boezemvriend worden zou.

Zijn broeder Jan bewoog zich naar zijn aard, meer in het openbare leven, liefst in het krijgsgewoel. Toch aarzde ook hij geenszins, om zich aan te sluiten bij de beweging, die onder de edelen ontstaan was, tegen de invoering van de inquisitie.

Maar Filips bestudeerde in zijne eenvoudige huizinge te Breda met ijver alle stukken en zaken, die hem, als godgeleerde en verdediger der gewetensvrijheid, te pas konden en zouden komen. Evenwel niet, om zich maar lafhartig terug te trekken, waar anderen hun woord spraken en voor het

de goede zorgen van diens liefvallige jonge echtgenoot, was hun hier een verkwikkenden maaltijd bereid, waarbij deze zelve bediende, wat de vroolijkheid der gasten niet weinig bevorderde.

Zoodra zij de bekera der heeren gevuld, en ook haar zelve een fijnen roemer volgeschonken had, hief de gastheer den zijnen op, om te zeggen:

«Lieve, beminde broeder, en gij, hoogede heer graaf, wij heeten u hartelijk welkom in onze eenvoudige woning. God heeft u herwaarts geleid: Hij kent onze bedoelingen. Mogen onze banden als bloedverwanten en vrienden versterkt worden, en onze ondernemingen gezegend, tot heil van land en volk!»

Hartelijke woorden, die ook even hartelijk ontvangen werden door de gasten. De graaf van Kuilenburg gaf luide zijne instemming te kennen, maar nam onmiddelijk het woord, om te zeggen, met opgeheven beker:

«Dank aan u, edele gastvrouw, voor de vriendelijke ontvangst in uwe woning. Wij mannen beramen de plannen in het belang van godsdienst en vrijheid; wij krijgslieden trekken het zwaard voor koning en vaderland, — maar gij, vrouwen, gij steunt onze kracht, gij staalt onzen moed, gij bezielt ons in dien heiligen strijd, door uwe trouwe, liefderijke zorgen. Leve onze lieve vrouwe van Marnix!»

Een blos op het zachte gelaat der gastvrouw en een sprekende blik van haar oog, waren het antwoord op deze laatste woorden. Zij gaven het sein tot een algemeen en levendig gesprek, waarin allengs de toon meer vroolijk en los werd, naarmate de wijnkan ledig raakte. Vooral Kuilenburg kon moeilijk een vollen beker verdragen en heer Jan deelde vrij wel in dit gevoel.

De huisheer dronk met de matigheid, hem eigen. Er was in de jaren, sedert de broeders Genève verlieten, veel gebeurd. Ze hadden elkander slechts enkele malen ontmoet, hetzij te Brussel of elders: er was veel te verhalen van beide zijden. De echtgenoot van Filips trok zich na den maaltijd terug, nadat ze

verdrukte volk opkwamen. Integendeel — dat zullen we terstond heel anders vernemen.

Intusschen was de ruiter een goed eind buiten de stad gekomen en kreeg hij bij het vallen van den avond eene verlichte woning in het gezicht, de eerste hofstede van het gehucht, waar hij dacht af te stijgen. Tot zijn groote blijdschap vernam hij, naderbij komende, reeds welbekende stemmen uit het voorhuis, die hem alle vreeze voor een mislukten tocht ontnamen.

«Ze zijn er,» zoo sprak hij bij zich zelve, «ik hoor ten minste de stem van Jan. God zij geloofd. Nu maar spoedig terug, want het weer wordt er niet beter op!»

Meteen was de edelman van zijn paard gesprongen. Op het geluid van zijn dravend ros kwam een knecht te voorschijn, wien hij het dier toevertrouwde, om het in den stal een poosje rust te gunnen en te verkwikken. Blijkbaar was heer Filips hier een goede bekende en in den knecht, die het paard bezorgde, herkennen wij Henri, die zijn meester herwaarts gevolgd was. Zij wisselden enkele woorden met elkander, waarop de laatste naar binnen ging, daar de huisdeur vooraf door Henri geopend was geworden.

Met levendige blijdschap werd hij ontvangen door de beide edelen, zijn broeder Jan en den graaf van Kuilenburg, die reeds een uur geleden daar waren aangekomen en zich van de lange, vermoeiende reis te paard wat hadden verkwikt. Beiden roemden de hulp, die Henri hun bewezen had, en verklaarden, dat zij zonder dezen wakkeren «knaap» er waarschijnlijk niet op tijd zouden geweest zijn. Filips had veel te vertellen en te vragen, maar stelde voor, om zoo gauw mogelijk den tocht voort te zetten met het oog op het onstuimige weder en de invallende duisternis. In zijne woning konden ze uitrusten en ongestoord, onbeluisterd spreken.

Zonder ongeval, ofschoon doornat en koud, kwamen de drie edelen, met Henri als achterhoede, de stad binnen en betraden ze de gastvrije woning van hunnen geestverwant. Door

eerst nog op dringend verzoek van haren schoonbroeder, dezen de twee lieve kinderen had laten zien, waarmee God hen gezegend had. Behoedzaam en glimlachend was heer Jan de slaapstede genaderd en met genot had hij die blozende gezichtjes aanschouwd en gekust van den driejarigen Jacob en zijn nauwlijks tweejarig zusje Maria. Toen had hij gefluisterd: «als ik ook eens zoo rijk word!» maar daarna was er een wolk over zijn hoog voorhoofd getrokken, terwijl hij, stilstaande, op doffen toon had gezegd: «lacie! dat ik te laat kwam! 't Was óók een Marie!»

Wij begrijpen wel, wat dat beteekende. Maar een oogenblik later was Jan, de vroolijke krijgsman, weer dezelfde drukke snapper van straks en vermaakte hij zijn meer ernstigen broeder en den wat stroeveren Kuilenburg door zijn geestigheden.

Henri, die in de keuken bezig was met het poetsen van zilverwerk, waarbij de bejaarde dienstmeid Steintje hem hielp, kreeg erge slaap bij dien arbeid. Maar tegen elf uur deed het gestommel en gepraat in den gang hem opeens klaar wakker worden.

Hij sprong van zijne bank, greep eene lantaarn, stak de kaars aan en haastte zich om de heeren bij te lichten.

De gasten en de gastheer gingen ter ruste, waarbij Henri op gepaste wijze zijne diensten aanbood, die evenwel onnoodig bleken.

In de keuken teruggekeerd begon de knecht te praten, zooals hij den geheelen avond nog niet had gedaan, zoodat Steintje zei: «Mijn lieve goedheid, je lijkt wel pas wakker te worden, nu een ander denkt te gaan slapen?»

«Ja» antwoordde Henri op spottenden toon: «ja, ik ben altijd zoo wat vreemd geweest zie je; altijd zoo'n beetje contrarie. Maar katuilen zijn ook vogels en ze vangen soms meer dan de diertjes die over dag vliegen.»

Dat ging de goede Steintje te diep en ze lachte dus maar eens onnoozel, waarop Henri voortging:

«Zeg eens, Stein, je maakt maar, dat er morgen een

lekker ganzeboutje apart staat, hoor je! Ik sta je borg voor een kanne zoeten wijn, en — we zullen eerlijk deelen.»

Dat begreep de meid uitnemend, al hield ze zich anders. Henri was op zijn praatstoel en vervolgde:

«Ja ja, er komen bepaald wel vijftien of twintig gasten morgen: dat zal een tafeltje geven, hè? Hoeft onze mevrouw je alles al besteld? Moet je ook kruidkoeken bakken? Je weet, die lust ik zoo graag!»

Nu was het de beurt van Steintje om uit te pakken en zodoende geheel te vergeten dat het nacht, diepe nacht was. Haar meester had al zoo vaak geknord, wanneer zij te laat naar bed ging. Nu... maar, zoowaar, daar was de man zelf, aan de keukendeur!

Kort behoefde de les maar te zijn, want hevig verschrikt pakt meid en knecht in allerijl hun boeltje bijeen en haastten zich om te bed te gaan.

't Was immers den volgenden morgen vroeg dag?

Voorzeker, Henri had het wel opgevangen, dat er gasten verwacht werden, mannen van aanzien, en dat wel velen. Zijn verbeelding had het getal vergroot, waaromtrent hij niets zekers wist. Maar het bleek den volgenden morgen, dat hij toch niet veel mis geraden had, toen er allengs eenige heeren verschenen, wier aantal tegen den noon tot twaalf klom. Er schenen nog meerderen verwacht te zijn, maar die niet kwamen.

Dat betekende iets — ja iets zeer gewichtigs! Wij nemen de vrijheid om tegenwoordig te zijn, zonder de heeren te hinderen. Ziet, in de grootste kamer van het eenvoudige huis, zijn ze gezeten om de langwerpige vierkante eiken tafel, met zware, gedraaide pooten, en gedekt met groen laken. Een paar inktkokers staan bij de uiteinden en enkele heeren hebben papier voor zich, waarop ze nu en dan hun ganzeverder laten krassen. Filips, de 27-jarige edelman en geleerde van Breda, zit aan het boven-eind en heeft zeker reeds eenigen tijd het woord gevoerd, want hij is op het oogenblik geheel in vuur geraakt, wat hem juist niet zoo spoedig overkomt.

tusschen gesproken werden, en die hij in zijn sterk geheugen griffelde, om ze ter gelegener tijd weer uit te pakken.

Er werden zeer gevoelvolle woorden gesproken, ter eere der gastvrouw, die zich zóó wel hare plichten bewust was, en Kuilenberg rustte niet, voor zijzelve in de zaal verschenen was, hoewel tegen haren zin, om uit zijn mond de betuiging van dankbaarheid voor het genoten onthaal aan te hooren, welke zij met eene vriendelijke buiging beantwoordde en daarna kortweg den heeren eene «goede thuisreize» wenschte.

Toen trok de gevoelige vrouw zich terug en sloot de deur harer kamer, nadat ze Steintje had weggezonden.

Zij boog zich over de wieg van de slapende Maria, terwijl Jacob aan haar knieën speelde.

Er vielen een paar groote tranen uit die schoone oogen op de wang der kleine. De moeder wischte die af, maar Jacob's bruine kijkers hadden ze wel opgemerkt, en hij vroeg:

«Moeder waarom schreit u?»

Ja dat kon ze hem nog niet zeggen. Zij staarde haren lieven jongen in het open oog, sloeg den blanken arm om zijn hals en kustte zijn krullebol. Daarna wist de moederlijke liefde wel een afleiding te vinden voor Jacob's vraag en — een oogenblik later speelde de jongen weer vrolijk voort.

De gedachten, welke haar die tranen hadden doen storten, waren intusschen zóó spoedig niet te verdrijven. Marnix, haar dierbare Filips, zou zeker haar bestraffen, was hij getuige van hare droefheid geweest, maar, 't was of zij in stilte hem antwoordde:

«Lieve man, bestraf mij niet. Ach, ik doe wellicht zeer verkeerd met zoo bedroefd te zijn, maar ik kan somtijds mijn gevoel van woemoed niet meester worden, als ik zie op onze lieve kinderen en dan staar in de toekomst. Welke donkere wolken hangen ons boven het hoofd, wat zware tijden gaan wij wellicht tegen!»

Filippotte van Bailloul was vaak aan dergelijke aanvallen van droefgeestigheid blootgesteld, waar tegen, naar het sohen,

Allen luisteren nu ook aandachtig; aller blik richt zich op den gastheer; de pennen worden neergelegd... er is diepe stilte, tot de redenaar zijne aanspraak besluit met een krachtig beroep op aller medewerking.

Een verward geroep, gejuich en levendige gebaren geven bewijs van instemming.

Maar waarover heeft Filips van Marnix dan gesproken? Wel over de zaken, die alle ware liefhebbers van het volk, alle trouwe, oprechte aanhangers van de Reformatie ter harte gingen; over de plakaten, de inquisitie, de vervolgingen, de Spaansche krijgslieden en nog veel meer.

Hij had hun den tekst meegedeeld van een stuk, dat door hem, in overleg met zijn broeder, was opgesteld en nog den vorigen avond verbeterd. Daarin werden al de grieven opgesomd welke het volk van de Nederlandsche gewesten tegen koning Filips had en werd voorts krachtig en plechtig betuigd, voor de vrijheid des volks, zoo in het staatkundige als in het godsdienstige alles te zullen opofferen, de inquisitie tegen te staan en elkander trouw te zijn tot in den dood.

Er volgde eene levendige, zeer luidruchtige bespreking van al deze punten, waarbij het beleid, de bedaardheid en zeggingskracht van den gastheer ten slotte allen tegenstand overwonnen, zoodat zijne voorstellen volledig werden aangenomen. — Alle aanwezige edelen teekenden het stuk en wilden er afschrift van hebben, hetgeen Marnix op zich nam hun te bezorgen.

Nu was het intusschen tijd geworden om met een stevigen maaltijd en vooral met een hartigen dronk de pas genomen besluiten te bekronen. Dat hoort er toch zoo bij: ten slotte doet de maag hare rechten gelden. En bij de edelen der 16e eeuw waren deze rechten nogal van beteekenis!

Nu — de edele gastvrouw, al zat ze ditmaal niet zelve aan tafel, had opnieuw uitstekend gezorgd voor het noodige ter versterking der fijnproevende gasten. Henri bediende hen en ving met een onbewegelijk gelaat de woorden op, die onder-

de geneeskunst geen afdoend middel had. Haar verstandige, zachtmoedige echtgenoot wist met veel geduld en beleid, uit innige liefde voor de beminlijke vrouw en teedere moeder — in zulke dagen haar tot rust en kalmte te brengen.

Ditmaal was de droefenis waarschijnlijk gewekt door hetgeen zij den vorigen avond van Jan en Kuilenburg had vernomen, en in den slapelozen nacht had bepeinsd. Wat Filips zou geantwoord hebben, indien hij nevens haar gestaan had?

Gewis hetzelfde, wat hij immer aanvoerde tegen dergelijke vreesachtigheid: «Lieve vrouw, — wij zijn met onze kinderen in Godes hand. Onder zijne heilige bescherming zal niets hun of ons deren, veel minder schade doen aan onze ziel. Weest niet bezorgd voor uw leven — maar tracht, naar de vermaning der H. Schriftuur, u ten allen tijde te verblijden. Dat kunnen alleen zij, die in kinderlijk geloove den Heere Jezus volgen en aanhangen.»

Maar zij was thans alleen en miste deze toespraak voor het oogenblik. Gelukkig werd juist de kleine Maria wakker en deze hield de moeder vooreerst genoegzaam bezig om alle andere dingen haar uit het hoofd te houden.

Intusschen kwam Henri binnen om iets te halen. Zijn gelaat droeg duidelijke teekenen van toorn, zijne lippen bewogen zich nog zenuwachtig. Zijne meesteres vatte terstond, wat er moest gebeurd zijn: hij was stellig met iemand aan 't kijken geweest, of.....

Zij verdiepte zich echter niet in gissingen, doch vroeg hem rechtuit, wat er geschied was. Deze vraag had de knecht verwacht, en hij draalde niet met zijn verslag, dat door zeer levendige gebaren werd verduidelijkt.

«Verbeeld u,» zoo begon hij, «we hadden hier niets minder dan een spion, een... laffe dwarskijker van een monnik. Maar... ik heb hem een lesje gegeven!»

De edele vrouw werd door deze mededeeling juist niet zeer aangenaam getroffen, maar ze liet dit niet blijken. Slechts bekortte zij de zooveel mogelijk, om het noodzakelijkste te

weten te komen. Toen zond zij Henri weg, die nog in den gang de beide vuisten balde.

Wat er dan toch gebeurd was?

De roodwang, dien we gisteren in het wachtkamertje bij den portier aantroffen, had door overklimmen in den tuin weten te komen en zich daar verborgen onder het raam, natuurlijk met de bedoeling om iets te zien, of althans te hooren. Of hem dit gelukt was, wist Henri niet, maar wel vertelde deze met veel genot, hoe hij den eerwaarden broeder bij den nek gepakt en hem toen den terugweg gewezen had.

Toen de gasten in den namiddag vertrokken waren, behalve Jan, Kuilenburg en nog twee, die bleven overnachten — vernam de gastheer ook dit geval, dat hij zich echter weinig aantrok, zelfs minder, dan zijn broeder wel goed vond. Jan waarschuwde den argeloozen Filips, om meer zich in acht te nemen voor spionnen, en te bedenken, dat men alreede hem verdacht. Ook moest hij zich beter wapenen!

Filips glimlachte, terwijl hij de schrandere, bruine oogen op den krijgsman richtte. Hij hief de ganzepen omhoog, waarmee hij zooeven geschreven had en zei schertsend:

«Als Rome mij aanvalt zal ik mij, met Godes hulp, behalve met mijne tong, ook verdedigen met dit kleine zwaard!»

Dat was sterker profetie, dan Filips zelf kon denken.

III.

In ballingschap.

Op de golven der Noordzee, tusschen de Friesche kust en het eiland Tessel, dobberde een scheepje, dat vóór eenige uren de haven van Enkhuizen had verlaten.

hoofdstuk werd gehandeld. Het had een breeden kring van edelen en burgers tot deelneming uitgelokt.

Op den 6en April van het jaar 1566 was een indrukwekkende stoet van de aanzienlijksten des lands, aan de Landvoogdes te Brussel een smeekschrift gaan aanbieden. Er was een tijd van stilstand gevolgd; de hagepreken waren opgekomen en alom door duizenden gehoord; maar ... ook de beeldenstorm was opgestoken en had van Zuid tot Noord gevoed, om zonder genade de beelden, altaren en sieraden der Roomsche kerken te vernielen.

In toorn ontstoken had koning Filips aan de oproerige kettersche Nederlanders, geduchte wraak gezworen, en — Duc d'Alf werd afgezonden om zijne snoode plannen te volvoegen.

Ziedaar in enkele woorden, wat er in het laatste jaar was gebeurd. Filips van Marnix en zijne vrome echtgenoot hadden levendig deelgenomen in de beweging der tijden. Ze hadden zelfs een prediker in hunne woning geherbergd, en Marnix had zijn zwaard getrokken, d. i. zijne pen gebruikt, om den beeldenstorm te verdedigen.

Maar — op zekeren herfstavond van het vorige jaar was de oude portier van de Oostpoort ter sluiks in de adellijke woning gekomen, om den schrijver te waarschuwen.

De roodwangige monnik was bij hem geweest en had in bedekte woorden te kennen gegeven, dat Marnix niet aan de welverdiende straf ontkomen zou, als het uur der wraak-oefening geslagen was.

Filips had dit alles bedaard aangehoord, maar verder niet veel meer er aan gedacht. De winter was zonder opmerkelijke voorvallen voorbijgegaan, behalve de gelukkige vermeerdering van zijn huisgezin, met eene tweede dochter, die de ouders Amelia hadden genoemd. Marnix was vol moed en hoop, toen, in Maart van '67, de droevige tijding kwam, dat zijn broeder Jan in den strijd was gevallen; gesneuveld op het veld van eer! 1)

1) Bij Antwerpen.

De flikkering van het vroolijke zonlicht op het vrij woelige water deed den man aan het roer de hand boven de oogen houden, toen hij in de verte den toren van Makkum meende te onderscheiden. Vlak bij hem zaten op lage bankjes een man en eene vrouw met twee kinderen, in wie wij terstond de familie Marnix herkennen. Jacob ziet wat bleek, want de invloed van het schommelende vaartuig begint zich te doen gevoelen: hij is in het laatste uur veel stiller geworden. Maria speelt aan moeders schoot.

«Het gaat niet vlug, edele heer!» sprak de stuurman tot Filips. «Maar ik denk, als we straks den hoek om zijn, dat het wel beter op zal schieten. Tegen morgen middag verwacht ik wel te Embden te zijn.»

De edelman antwoordde kortaf; «we willen het hopen, Maarten!» Daarop zich tot zijne vrouw wendende, ging hij voort:

«Met Gods hulp en wat geduld zullen we 't wel dóór komen, niet waar, lieve? Denk niet meer aan wat achterligt, maar verblijden we ons in de vrijheid, die we op vreemden bodem hopen te vinden.»

De edele vrouw trok den doek, dien zij tegen den koelen zeewind omgeslagen had, wat dichtter aan; sloeg een blik op Jacob, die steeds stiller en bleeker werd en antwoordde zacht: «Wij willen als christenen lijden, wat Gods wijsheid ons oplegt, geloovende, dat Hij uit elke duisternis het licht zal doen opgaan. Maar ach — het valt mij wel eens zwaar onder deze beproevingen.»

Voor nog haar echtgenoot kon antwoorden, werd hij daarin verhinderd door het optreden van Henri, die zich ook met nog enkele andere reizigers op het schip bevond. Dezen waren zijne zuster uit Amsterdam, en haar man, de kuiper Dupont. Gaarne had Marnix aan deze lieden, op verzoek van Henri, vrijen overtocht met dit vaartuig toegestaan, daar ze om dezelfde reden als de edelman, het land wilden verlaten.

Wij mogen van de lezers wel veronderstellen, dat zij bekend zijn met de gevolgen van het verbond, waarvan in het vorige

Deze onverwachte schok had hem diep getroffen. Maar in Gods kracht was hij dien te boven gekomen — zich sterkende voor hetgeen de zaak der vrijheid nu in dubbele mate van hem eischte.

De mare ging evenwel door het land: «Alva komt!» Al poogden ook velen zichzelven wijs te maken, dat de koninklijke landvoogd wel genade zou bewijzen, Marnix begreep dit gelukkig beter. Evenals de Prins van Oranje, dien hij te Brussel meermalen had ontmoet, vatte hij terstond het voornemen op, om te vluchten, met achterlating zijner goederen, die later dan ook verbeurd verklaard werden.

En zoo is het dan, dat wij hem met gade en kroost vonden, dobberende op de Noordzee, koers richtende naar de Oost-Friesche stad Embden, de veilige wijkplaats van vele Nederlandsche Gereformeerden.

Is het wonder, dat de huisvrouw van den vervolgd edelman, de trouwe moeder van een drietal jeugdige kinderen, met weemoed den vaderlandschen grond verliet, om in den vreemde als balling te verkeerden?

Gelukkig bezat haar echtgenoot sterkte en moed genoeg voor haar en zichzelf. Hij onderdrukte zijne eigen zorgen, om de moeder zijner kinderen op te beuren.

De reisgenooten waren allen op het dek verschenen en luisterden naar het verhaal van den schipper, een vroolijken kwant, die onuitputtelijk was in het verhalen zijner avonturen als matroos. Intusschen sloop vrouwe Marnix naar beneden, om Jacob en Maria te bed te brengen, en te gelijk eens naar kleine Amelia te zien, die gelukkig rustig sliep.

Het gelach boven haar hoofd beviel haar maar half. Toen het een oogenblik stil werd en de kinderen bezorgd waren, sloot zij de oogen, om in een vurig gebed al hare zorgen haren God op te dragen.

De stem van Filips aan de trap deed de vrouw opschrikken. Zij gaf antwoord en was binnen enkele minuten boven. De kalmte was in haar gemoed teruggekeerd, haar hart was

verlicht. Met innig welgevallen merkte Marnix dit op, schoof haar zachtens op een beschut plekje aan zijne zijde en drukte hare hand.

De wind was gaan liggen en de zee vrij wat kalmer dan in den middag, zoodat men nu op het dek genoot van den heerlijken zomeravond.

Allengs werd ook zelfs vrouwe Marnix opgewekter en deed de algemeene vroolijkheid ook haar een glimlach op de lippen komen. Henri verhaalde nog eens met veel omhaal, hoe prachtig de optocht der edelen te Brussel wel geweest was, waaraan hij met zijn geliefden meester had mogen deelnemen. De meester zelf moest nu en dan lachen om de koddige invallen of de geestige opmerkingen van zijn knecht.

Zoo droeg ieder het zijne bij: ook de edelman bleef niet achter. Hij beschouwde op bedaarden, ernstigen toon den toestand van het land, maar trachtte zijne medereizigers op te wekken tot dankbaarheid aan God en vertrouwen op zijne machtige hulpe. Zijne woorden maakten diepen indruk en stemden allen die ze hoorden tot kalmte en opgewektheid. En toen de invallende duisternis herinnerde, dat ook aan dezen Meidag een einde kwam, sprak de kuiper Dupont naar aller hart, toen hij voorstelde om een lied aan te heffen. Marnix gaf het op, en weldra klonken over de wateren de woorden van Ps. 146, die tot het einde toe werd gezongen.

Nu, de reizigers ondervonden de waarheid van deze psalmwoorden. Zij mochten hunne reize zonder tegenspoed volbrengen en den anderen dag, nog vrij wat vroeger dan de schipper gedacht had, de Oost-Friesche haven binnenloopen.

Met welk eene mengeling van blijdschap en weemoed stapten die Hollanders aan wal! Maar er was in die eerste uren geen tijd (gelukkig zeggen we) voor dergelijke overleggingen: er moest thans gezorgd en gehandeld worden.

Zoodra de aangekomenen zich hadden bekend gemaakt ontstond er groote beweging. Van alle zijden kwamen landge-

nooten of Oost-Friezen en ontvingen de vluchtelingen met de meeste hartelijkheid. Het gemeenschappelijk gedragen kruis verbond de harten van die allen met sterke banden der liefde en des geloofs. Van daar die blijde aangezichten, ook al biggelden hier of daar tranen langs de wangen! Door de goede maatregelen welke Filips van Marnix vooraf genomen had, was voor hem reeds eene eenvoudige woning beschikbaar gesteld, die dadelijk kon betrokken worden. Met broederlijke liefde stonden de echtgenooten nog een deel daarvan af voor Dupont, tot deze zelf een onderkomen zou gevonden hebben.

Dit gelukte hem reeds den volgenden dag, terwijl hij het voorrecht had bij een meester kuiper werk te krijgen.

Als we den eersten Zondagavond na hunne aankomst te Embden de woning der adellijke ballingen binnentreden, vinden we daar het gezin van den edelman met nog enkele vrienden om het geopende Woord van God vereenigd.

Marnix zelf is de voorganger in deze stille godsdienstoefening. Hij heeft opgeslagen den 23en psalm.

Naar aanleiding daarvan spreekt hij een hartelijk, eenvoudig woord tot opwekking van hun geloof, tot versterking der hope. En op aller aangezicht ligt de uitdrukking van vrede en berusting, nu de bannelingen in deze gastvrije stad een plaats gevonden hebben waar zij in vrijheid God dienen kunnen naar zijn Woord.

Ook vrouwe Marnix is geheel opgeleefd, door de bewijzen van liefde en genegenheid, welke haar werden betoond. Zij schikte zich gaarne in de meer bekrompen woning en behielp zich in elk opzicht met christelijke onderwerping, dankbaar, dat ze hare lieve kinderen zelve nog mocht opvoeden en bij zich hebben.

Filips zette zich te Embden spoedig aan den arbeid, dien hij slechts noode had gestaakt. De bittere vijandschap der Roomsche geestelijkheid, aan wier wraak de monnik te Breda hem zoo gaarne had overgeleverd, vervulde hem met verontwaardiging.

En nu schreef de geleerde «oud-student van Genève» een boek, dat overal opzien baarde en opgang maakte; een boek, waarin hij de dwaasheden der Roomsche Kerk op krasse wijze tentoonstelde en . . . bespottte. Het was getiteld: «Bijenkorf der Heilige Roomsche kerk.»

Toen hij op zekeren morgen daaraan bezig was, terwijl het zweet hem van het hoofd druppelde, werd een vreemde heer door Henri aangediend.

Filips ontving den bezoeker, die een rijzige, breedgeschouderde Oost-Fries was, met open gelaat maar wat stijve houding, niet al te vriendelijk, van wege de stoornis in zijne studie. Maar na eenige oogenblikken was de plooi van het gelaat geheel veranderd.

De vreemdeling maakte zich bekend als de Drost of ambtsman, die in deze streken gezag voerde, maar wiens woning te Lützburg was.

Spoedig bleken die twee mannen één van overtuiging en bedoelen te zijn. Marnix verblijdde zich hartelijk in de kennismaking met dezen regeeringspersoon, die hem tot belangrijken steun bij zijn verderen arbeid worden kon. Na een langdurig onderhoud, noodigde hij zijn bezoeker aan het middagmaal, welke noodiging met heuschheid werd aangenomen. De gastvrouw, eerst wat teruggetrokken, bemerkte ras, welk een waardig en degelijk man de Drost was en kreeg van diens persoon evenzeer de beste indrukken. Bij het scheiden noodigde de aanzienlijke heer zijn nieuwe kennissen uit, om hem spoedig te komen bezoeken, terwijl hij hun allen mogelijken bijstand toezeide, dien ze konden behoeven.

Met dankbaarheid werd deze vriendelijkheid opgemerkt. Marnix en zijn gade brachten eenige dagen later den Drost in zijne woning een tegenbezoek, dat de versche gelede vriendschapsbanden zeer versterkte. Groote redenen hadden zij wederzijds, maar vooral de bannelingen, om God te danken voor deze liefelijke ontmoeting, die hun tot stoffelijken zegen en tot geestelijke verkwikking werd.

Sprekende over het verleden kwam ook Genève aan de beurt. Toen zei Manninga, zoo heette de Drost:

«Mijn neef is leeraar der kleine Gereformeerde gemeente te Straatsburg. Hij heeft te Genève gestudeerd en . . . is ook met een meisje uit die stad gehuwd. Wellicht kent gij haar wel? Haar naam is Marie le Brun!» Natuurlijk trof deze mededeeling Marnix zeer. Hij had de lieflijke dochter van den wijnkooper nog niet vergeten, al was hem later ook niets meer omtrent haar ter oore gekomen dan dit ééne, dat ze gehuwd was.

Wij hebben uit enkele woorden van Jan van Marnix kunnen opmerken, dat hij later Marie tot de zijne begeerd had, maar . . . toen te laat gekomen was.

Dit wist zijn broeder Filips wel. Maar nu verplaatste dit bericht hem weer midden in dien ouden kring, dien tijd van voorbereiding en studie. Hij dacht aan de toen met geestdrift afgelegde belofte. En ook — niet minder aan de profetische woorden van Beza, die thans in vervulling waren gegaan.

«Doe mijne hartelijke groeten aan uwe nicht le Brun wanneer gij schrijft» — sprak Filips «en verhaal haar zooveel van ons als gij goed vindt. Wellicht schrijft ik zelf wel eens, als ik tijd vinden kan, want . . .»

«Ja, maar gij hebt het nu te druk met die Bijenkorf, niet waar?» lachte de gulle Drost en schudde zijn geleerden gast eens aan den schouder. Deze sprak op even vroolijken toon:

«Ik heb gedacht aan het woord van den Spreukendichter, «dat de roede past voor den rug der zotten» — 't Was mij te doen om de wonden te openen, opdat het vuil weg vloei en ze genezen mogen worden.»

«Geloof gij dan nog, edele heer,» viel nu de vrouw van Manninga in «dat die kerk verbeterd kan worden? Dat is wel geheel onmogelijk, dunkt mij zoo!»

«Onmogelijk, mevrouw?» sprak Marnix, nadenkend.

«Onmogelijk is veel bij de menschen, maar niets bij God. Maar — ik geef u toe, het is schijnbaar buiten hope.»

Hij zuchtte, zag voor zich en vervolgde toen levendig:
«Evenwel, denkt eens aan Elia. Hij meende, er was niemand overgebleven in Israël dan hij alleen, die Jehova diende. En toch — daar waren nog zeven duizend. Wie weet — wat de Heere nog doet, aan het vervallen gebouw zijner oude Kerk. Bidden wij voor de zielen, die zij in duisternis gevangen houdt.»

Hoe gaarne we den verderen loop van dit onderhoud zouden nagaan, we moeten het hierbij afbreken, met de mededeeling, dat Marnix met echtgenoot en kinderen eenige dagen achtereens de gasten van den Drost bleven — welke rusttijd voor den edelman zeer gewenscht was, daar hij zich maar al te licht aan overspannenden arbeid overgaf.

Nu verplaatsen we ons naar de eenvoudige kerk der Gereformeerde Gemeente van Embden, die wel vergeleken mocht worden bij de veilige haven, waarin het scheepje der verstrooide christenheid uit de Nederlanden ruste had gevonden.

Het is Zondag morgen. De gemeente van mannen en vrouwen, aanzienlijken ook, maar geringen het meest, is bijeen. Op de gebruiende, vaak verweerde aangezichten ligt een trek van vastberadenheid en diepen ernst. Men wacht in stilte op den voorganger. Daar heft één der mannen uit het volle gemoed aan: het eerste vers van Ps. 84, naar de gebruikelijke berijming van Dathenus:

«Oe liefst, o Heer enb' hoe rein
Jyn uwe woningen, niet flein!
Lustig jyn j'en schoon boven mate;
Myn hert verlangt met allen seer
En zucht na uwen tempel Heer:
Myn siel en lyf in desen State
Jyn in den waren Godt verblyd
En seer verheugt tot deser tyd.

Onder het zingen van dit bekend verske trad de voorganger de kerk binnen. Het was niemand anders dan Filips van Marnix!

bepalen en dus zwierf zijn dwalende geest van zelf weer tot het tegenwoordige terug, daarin krachtig geholpen door den plotseling aangeheven slotzang der gemeente.

Wat wij daar bijwoonden herhaalde zich nog menigmaal, zoolang Marnix te Embden bleef wonen. Maar dat verblijf zou niet zoolang duren als hij wellicht wel gedacht had. Er kwam eene andere roeping.

De dagen zouden komen, waarin onze held aanleiding te over zou vinden om zijne bekende lijfspreuk aan te nemen, de spreuk, waarvan zijn gansche leven de bevestiging is geweest: «*Repos ailleurs!*» 1)

IV.

De Zwerveling.

Daar waren, sedert Marnix in den zomer van 1567 voet aan wal zette te Embden, ruim vier jaren voorbijgegaan.

Een betrekkelijk kort tijdsverloop, maar dat voor den bewegelijken, werkzamen edelman vol van afwisseling was geweest. Eerst naar Heidelberg geroepen, om daar de geestelijke belangen der Gereformeerde gemeenten te behartigen, moest hij onophoudelijk reizende en trekkende zijn en dus metterdaad het leven leiden van eenen zwerveling, al leed hij dan ook geen gebrek. Een minder sterk lichaam dan het zijne zou wellicht al deze vermoeienissen niet zoo goed hebben doorstaan, maar ook hem hadden ze ouder gemaakt, dan de 33 jaren, die hij pas telde. En toch —

Toch was Marnix vol moed, toen hij, in den zomer van '71 op nieuw te Embden vertoefde tot bijwoning eener Synode van de kerken «onder het kruis.»

1) Elders is rust.

In eenvoudig, deftig gewaad en met een ernst op het gelaat die bij de meeste edellieden van zijnen leeftijd (30 jaar) zeker werd gemist, betrad de spreker de voor den leeraar bestemde verhevenheid, opende den bijbel en las toen met welluidende stem en onder de diepste stilte: (Matth XI: 28 — 30)

«Comt tot mij, alle die moede ende beladen zyt, ende ick sal u verlichten. Neemt mijn jock op u ende leert van my, dat ik saechtmoedich ben ende ootmoedich van herten, ende ghi zult uwen zielen ruste vinden. Want mijn jock is ghemackelyck ende minen last is licht.»

Toen gaf hij op nieuw een psalmvers op, en ging daarna voor in het gebed.

De leerrede was juist als ze paste voor dat gehoor: menschen, die allerlei last hadden te dragen, hun land en maatschap hadden verlaten «om Christi wille.» Met het vuur der heiligste overtuiging stroomden de woorden uit het volle hart en gingen tot het hart.

De bekwame leerling van Calvijn toonde zich hier zijnen meester waardig en stichtte de gemeente, door zijn hartelijk woord, zooals hij en zijne vrouw het dagelijks deden met hunnen vromen wandel. Beiden deelden dan ook rijkelijk in de achtung en de liefde der gansche gemeente, in het midden waarvan zij zich zoo geheel en al thuis gevoelden.

Henri's oogen tintelden van verrukking, toen hij zijn geliefden meester daar zag en hoorde. De knecht was deelgenoot en getuige geweest van alle lotswisselingen, die deze had ondergaan en gevoelde zich sterk aan Filips verbonden. 't Was hem, of de roem en de achtung voor zijnen heer op hem afstraalden: hij verheugde zich althans innig, hem te mogen dienen.

't Was hem niet euvel te duiden, dat zijne gedachten een enkele maal afdwaalden naar het verleden en ook hij zich nog te Genève droomde ... waar Elize, de aardige dienstmaagd van den wijnkooper, hem zoo dikwijls had verkwikt!

Ja, hij had haar later nog eens ontmoet, maar waar was zij nu? Henri kon zich niet zoo lang bij eenzelfde onderwerp

Laat ons hem volgen en uit zijn eigen mond, of uit dien van anderen vernemen, wat hem alzo is wedervaren.

We treden de woning binnen van den kuipersbaas Willem Egberts, een der goede vrienden van onzen edelman, bij wien ook Henri's zwager Dupont als knecht werkt. In de ruime werkplaats, die geheel is opgeruimd, zijn banken en stoelen geplaatst, die tegen donker zeer vlug door binnenkomende mannen worden bezet. De kuiperij is eindelijk vol.

Als we rondzien, treffen we daar de bekende gezichten aan van Manninga den Drost, Dupont en vooral van Marnix zelf, die de eereplaats moet innemen. Een diepe rimpel in het hooggewelfde voorhoofd trekt onze aandacht. Vragen we fluisterend aan den Drost, wat hij daarvan denkt, hij zal antwoorden:

«Geen wonder — onze lieve broeder heeft zijne beminde vrouw verloren. Zij is ter ziele!»

Is het dat? Ach ja, nu we nog eens zien, bemerken we wel iets diep weemoedigs in dat anders zoo schitterend oog. Toch zal het straks ... maar stil!

Er wordt gebeden! We vernemen uit de eenvoudige woorden van den kuipersbaas, dat deze mannen uit Embden hier samen zijn, ter voorbereiding van de Synode, die morgen zal geopend worden.

«Amen» klinkt het; «amen» zeggen allen na. En nu is het woord aan allen die 't begeeren, maar de leiding der samenkomst aan ja, natuurlijk aan hun ouden bekende, aan Filips van Marnix.

Wij spitsen onze ooren, als de redenaar begint, eerst zeer bedaard, allengs vuriger sprekende:

«Zeer waarde en beminde broeders in onzen Heere — goede vrienden en burgers dezer vrije stede van Embden, en gij — die van buiten deze wallen tot ons ingekomen zijt, om, evenals ik zelf, hier de zaken der kerke Christi te bespreken ... Wij heeten u allen welkom! Wij wenschen u en onszelfen toe die wijsheid en zachtmoedigheid, welke tot het nemen van

vroede en geschikte besluiten vereischt worden . . . »

Goedkeurend geknik bij de vergadering, gepaard met een uitroep hier of daar, geven blijk van instemming.

«Daar is veel gebeurd» ging de spreker voort «sinds ik de meesten uwer hier voor het laatst zag, nu drie jaren geleden. Denkt aan de overwinning bij Heiligerlee; waar Graaf Adolf «is gebleven in den slag» ook, lacie, aan de nederlaag bij Jengum, die Lodewijk's ziele heeft bedroefd. Er zijn honderden «om land en luid» gebracht, verdreven «uit hunnen regiments», dolende nu in den vreemde als ballingen of zwerfende op de zeeën, als Watergeuzen; vrijbuiters, die den Spanjool . . . »

De redenaar kon niet voortgaan. Zijn prikkelbare hoorders werden door de herinnering aan de dingen, in hunne nabijheid gebeurd en waarin zij zoo levendig hadden deelgenomen, in verrukking gebracht, tot geestdrift gewekt. Zij kenden het lied, nu twee jaren geleden vervaardigd, het «Wilhelmus van Nassauwen» waarvan de dichter daár vóór hen stond, want Marnix had het gezongen. Hoe kon het anders, of het moest aangeheven worden? Zonder uitnodiging begon een der aanwezigen, en . . . onmiddellijk klonken, uit al die forsche kelen de welbekende woorden en tonen!

Wilhelmus van Nassauwen.

Ben ick van Duitschen bloed; enz. 1)

Welk eene ontroering maakte zich meester van den edelman, nu hij getuige was van zooveel geestdrift!

Die ballingen gevoelden levendig, wat de dichter had uitgedrukt in zijn roerend lied: het was ook hun eigen hope die er in geschilderd werd, wanneer zij zongen:

«Mijn schildt en mijn betrouwen
Sijt Gij, o God, mijn Heer!
Op U soo wil ick bouwen
Verlaet mij nimmermeer!

1) Zie het geheele gedicht achter dit werkje.

Eindelijk kwam er stilte, maar hier en daar waren tranen aan het oog ontklokt, waar men zich verplaatst dacht in het lieve vaderland, in de verlaten woning, bij de achtergebleven, geliefde betrekkingen.

Marnix hervatte thans, op kalmer toon:

«Gij weet, lieve vrienden, hoe God mij geleid heeft tot Zijne Vorstelijke Genade, Willem van Nassauwen, Prinse van Oranje, den vogelvrij verklaarden stadhouder des Konings: Gij weet, hoe ik met alle macht zijne pogingen heb gesteund, de gemeenten heb opgewekt om dien Vorst te helpen bij zijne ondernemingen. Gij weet ook, hoe het Gode behaagd heeft hem en ons allen te beproeven en teleurstellen.

Maar ik roep u toe: hebt goeden moed. De kerke Gods is onder 't kruis, doch is als de palmboom, die groeit in de verdrukking. Des Satans macht, heeft Luther gezegd, zal verdwijnen als kaf. Onze vijand steekt het hoofd op; Duc d'Alf zet het arme volk den voet op den nek, maar . . . eenmaal komt zijn tijd, wie weet hoe spoedig!

En daarom — heft het hoofd op en verwacht alles van God den Heere, die immers uitkomsten heeft, ook tegen den dood? Komt, zingen wij samen, van den psalm LXVIII het Xe vers!»

Men reikte Filips van Marnix een boek, en hij zocht het bedoelde vers, dat hij echter bereids uit het hoofd was begonnen op te zeggen.

De aanwezigen bemerkten daarbij een lichten trek van afkeurend misnoegen op zijn gelaat, dien ze echter niet konden verklaren. Allen Manninga, de Drost, begreep het wel, en zei bij zich zelve:

«Ja ja, hij ergert zich weer aan die lompe taal.

De dichter van het Wilhelmus moge ons ook nog eens schooner psalmberijming schenken.»

't Was juist gedacht van den Embder Drost. Marnix had zich vaak reeds aan de berijming van Petrus Dathenus, waarvan wij in het vorige hoofdstuk eene proeve gaven, ge-

stooten, om de gebrekkige vormen, waarin de schoone psalmen waren weergegeven.

Dit had hem geleid tot het beproeven zijner eigen krachten aan dien zwaren arbeid. We zullen later wel hooren, hoe ver hem dit gelukt was.

De vergadering had intusschen met hartelijke instemming de woorden van het psalmvers gezongen, en nu rustten de sprekende blikken weer op den edelen voorganger, wiens hart nog vol genoeg was om hen vooreerst bezig te houden. Het onderwerp dat hij had aangeroerd, het was immers de zaak, welke hem bij nacht en bij dag geen rust gunde, waarvoor hij al zijn kracht inspande?

Opnieuw verhaalde hij thans in breede trekken, hoe de kennismaking met Wilhelmus van Nassau, Prinse van Oranje, hem tot diens warmen vriend had gemaakt. Samen hadden zij de plannen overdacht, door één van hen ontworpen. Marnix was uitgegaan, had rondgereisd overal, om ze te steunen en de uitvoering voor te bereiden.

Hij sprak tot zijne hoorders ook over de Watergeuzen!

Nu, die kenden ze wel! Meermalen liep een hunner vaartuigen de haven binnen, om zijn gehavend tuig te herstellen of de noodige proviand op te doen.

Met die ruiggebaarde, hardhandige, woeste zeeschmiers had menig burger van Embden op zeer onaangename wijze kennis gemaakt.

Ten minste, er balden zich hier en daar een paar vuisten, een gesmoord gemompel van afkeuring werd vernomen; plotseling verheef zich de gastheer in zijne volle lengte, richtte zich tot heer Filips van Marnix en sprak op rustigen, beslist toon:

«Geliefde en geeerde heer van Marnix — laat het u niet verbazen, dat sommige broeders hunnen toorn niet kunnen verbergen, nu zij van de Watergeuzen hooren gewagen. Ik weet, en wij allen weten, wat deze stoute piraten den vijand hebben aangedaan. Wij weten ook, hoe de vogelvrij verklaarden hun toevlucht en troost onder hen hebben gezocht.»

«Ja ja!» riepen velen, «dat weten wij. Maar . . . »

De kuiper wenkte, en allen zwegen voor zijn woord, toen hij voortging:

«'t Is zeker wel te vergeven, dat deze lieden zich een enkele maal erg wreedaardig hebben gedragen jegens weerlooze vijanden, of zelfs jegens onschuldige vrouwen of kinderen; dat zij brandstichting en roof dorsten plegen of zich berucht maakten door hunne zwelgerijen. Maar toch — er moet onder die lieden strenger tucht ingevoerd worden, of ze zullen allicht van vrienden, die ze nog heeten, in zeer hinderlijke vijanden verkeeren!»

Baas Egberts zweeg een oogenblik en Marnix maakte daarvan gebruik om fluks het woord op te nemen en te antwoorden, tot allen:

«Goede vrienden, wat daar gezegd werd is, lacie, maar al te waar, doch wij moeten die lieden niet te hard vallen of hen vergelijken bij zoete kindertjes.

Evenwel, ik val Egberts bij en zeg óók: dat er groote verandering noodig is in deze zake.

Doch ik mag er bijvoegen, dat de Prins van Oranje al van vroeger gestreng bevelen heeft uitgevaardigd omtrent de goede justitie onder hen, en tot bevordering van godsvrucht en zeden. Deze orders zijn laatstelijk weer vernieuwd en de overtreding met zware straffen bedreigd.»

Er scheen door deze herinnering of mededeeling eenige kalmte in sommiger ontroerd gemoed teruggekeerd te zijn. Althans het bleef nu rustig, zoodat de spreker op zachter toon kon voortgaan:

«Maar, geliefde broeders — laat ons thans de zaken der wereldlijke regering laten rusten, om over te gaan tot die der Kerke Gods, welke ons in deze dagen toch als synodale vergadering bijeen brengt.»

Dit vond bijval! Met een zucht van verademing zag menig een den kring eens rond, als wilde hij zeggen; «gelukkig, nu zal ik ook eens wat kunnen meespreken.» Er ontstond andermaal

een druk onderling gesprek, waaraan evenwel Egbert spoedig een einde maakte.

Onze meester kuiper, geacht bestuurslid der kerk van Embden, bekend om zijn degelijkheid in alles, was verder de aangewezen leider der vergadering, want Marnix wees deze eere bestel van zich.

Er was genoeg te behandelen: punten van toezicht op den levenswandel der gemeenteleden; vragen over de doopsbediening, het avondmaal, het huwelijk, de predikanten, de psalmen, . . . en nog veel meer. Zulke flinke, geestvolle mannen waren die vaders, dat ze midden onder de vervolgingen, als met het zwaard aan de heup en in het gezicht der rookende brandstapels, al deze dingen konden bespreken en vaststellen. Zoo zeker waren ze ervan, dat hunne zaak «Godes zaak» was.

Het is evenwel niet onze bedoeling, ook den loop der gesprekken te volgen, die nu verder gehouden werden over al de kerkelijke zaken. Veel toch zou ons niet duidelijk zijn, terwijl het overige ons evenmin groote belangstelling kan inboezemen.

Wij vermelden alleen, dat de vergadering eerst zeer laat in den avond werd gesloten, om den volgende dag zeer vroeg in de kerk te worden voortgezet met nog andere broeders, die eerst dan werden verwacht.

De vergaderingen liepen zeker wel ongestoord af en gaven blijk van broederlijke eensgezindheid en volkomen toewijding aan de zaak des Heeren, waarvoor zoo velen hun geld en goed geofferd en zelfs het leven gewaagd hadden.

Marnix had er veel te doen en te zeggen gehad. Men stelde de bekwaamheid en de scherpzinnige raadgevingen van den vromen edelman op hoogen prijs.

Ja, zelfs had de Synodale vergadering hem eenstemmig verzocht een boekken te willen schrijven over de historie der eerste Nederlandsche Gereformeerde kerken.

Even gewillig als altijd, had Marnix deze vereerende opdracht

zou zijn, ofschoon ik het maar niet kon of niet wilde zien, omdat ze zoo helder bleef.

Maar ja, ten laatste gingen ook mij de oogen open en stond de wreede werkelijkheid mij voor, dat ik alleen met die vier kinderen zou achter blijven!

Toen kwam het einde! Zij nam de kinderen één voor één bij zich en sprak hun toe met aangrijpende woorden, die ze, hope ik, nimmer zullen vergeten. Jacob, mijn oudste, mijn eenige zoon, was er helaas niet bij, daar ik hem ter opvoeding aan mijn vriend in het vaderland heb toevertrouwd.

Wat weenden die Maria en ook de kleine Amelia, al begrepen ze gelukkig haar leed nog niet! Hoe kuste zij het kleine wicht, de lieve Elisabeth! En toen was aan mij de beurt!

Ik stortte geen traan: God gaf mij kracht om het einde staande af te wachten; maar mijn hart werd als dicht genepen, bij haar laatste blikken, haar laatste handdruk. Zij getuigde van den hemelschen vrede, die in hare ziele was uitgestort en fluisterde mij toe:

«Lieve Filip . . . ik ga vooruit . . . naar mijnen Heere
gij en . . . de kinderen . . . komen ook . . . dan . . .!»

De aandoening, bij het weer herdenken dezer pijnlijke scheiding, belette den edelman om voort te gaan:

De gastheer was zeer bewogen, maar bedwong zich, om zijns vriend's wille, toen hij sprak:

«Lieve heer Marnix — welk een heerlijke zake, dat zij zóó uwe vrouw hebt zien heengaan. Wees getroost in het geloove, dat zij u vooruit is. En laat uw harte vastelijk bouwen op Gods vaderzorg, die over uwe kinderen zal gaan, waar zij zelf ze niet kunt leiden, zooals ge wel zoudt verlangen.»

Daarop zei zijne vrouw:

«Gij moest uwe kleine Elisabeth maar aan ons toevertrouwen. Zij toch heeft de meeste zorg nog noodig. Wij zullen haar als eigen kind opvoeden!»

Marnix hief het hoofd op: hij had zich hersteld. Beiden man en vrouw moest hij antwoorden.

aanvaard, die hij evenwel, naar het schijnt, niet heeft kunnen uitvoeren.

Dupont, Henri's zwager, maakte van de gelegenheid gebruik, om bij Marnix naar dezen te vragen. Hij vernam toen, dat de trouwe knecht met groote zorg en bijna vaderlijke liefde waakte over de moederlooze kleinen des edelmans. Deze achtte zijn dienaar dan ook hoog en beloonde zijne diensten op onbekrompen wijze. Gaarne belaste zich de meester met het overbrengen van een brief van Dupont aan Henri.

Thans begaf hij zich naar de hem zoo welbekende, gast-vrije woning van den Drost, om daar nog enkele dagen uit te rusten van de vele vermoeienissen der laatste weken — en werd door het vriendelijke echtpaar met groote vreugde ontvangen.

Zoo vinden wij hem daar terug, in hetzelfde vertrek, waarin wij reeds vroeger (zie Hoofdst. III) binnen traden. Maar, toen zat nog de geliefde echtgenoot aan zijne zijde, die thans reeds ingegaan was in de hemelsche ruste. Toen waren ook de kinderen er bij, die nu hunne dierbare, teeder zorgende moeder misten!

Filips van Marnix dacht, van zelf, aan het treffend verschil, en zijn gemoed werd droevig aangedaan; zijn oog werd vochtig: een weemoedige trek kwam om den mond! Mevrouw Manninga merkte dit op, en zei op haar gewonen, hartelijken toon:

«Edele heer, wij gevoelen met u, wat gij mist. Vertel ons nog eens wat omtrent uwe lieve overledene, die wij zoo spoedig hadden leeren hoogachten.»

Dat verzoek was Marnix welkom. Het gaf verlichting aan zijn hart, hier eens te mogen spreken van zijn eigen leed, tot vrienden, die meegevoelen konden. En daarom verhaalde hij nu ook omstandig, hoe zijne lieve vrouw na de geboorte van haar vierde kind, de kleine Elisabeth, al zwakker en minder geworden was.

«Zij gevoelde haar einde naderen,» zoo zei hij, terwijl de tranen zijn oog ontolden — «zij voelde, dat het haast gedaan

«Gij troost mijn hart, edele vrouw» zoo sprak hij «door uwe lieve woorden, uw moederlijk voorstel. Maar toch, ik kan daaraan nog niet toekomen. Evenwel zal ik er over denken en — mocht het noodig zijn — er dankbaar gebruik van maken.

En gij, vriend Manninga, gij herinnert mij aan de werkelijkheid die tot waken en werken roept. God heeft mij zóó geleid, dat ik zwerfende moet zijn buiten mijn vaderland. En of dat vooreerst anders zal worden — Hij weet het.

Maar zeker, God zal het ook wel maken voor mij en mijne kinderen. 't Is mijn troost, mijn lust, om in het belang van land en kerk te arbeiden, zoolang het Gode behaagt mij krachten te geven. Alles is van Hem geschonken en moet ook tot Hem wederkeeren!»

Zoo was het onderhoud weer teruggebracht tot het punt, waarop Manninga het wilde hebben. Marnix herkreë zijn gewone levendigheid weer, en verdiepte zich weldra en met graagte, in de strijdvrage, die toen de harten van alle vaderlanders vervulden.

Ondertusschen zorgde de huisvrouw voor de voorbereiding van den maaltijd, die wegens het fraaie, heldere zomerweer, in den tuin werd aangericht, en waartoe zij na een kwartiertje de beide heeren kwam uitnoodigen.

Het bleek evenwel ook hier alweer, hoe onzeker wij zijn van onzen tijd, en hoe plotseling ons genoegen kan verkeeren in droefenis.

De maaltijd was nauwelijks half afgeloopen, toen een renbode uit Embden de tijding kwam brengen, dat daar een hevige brand was uitgebroken, die reeds eenige gebouwen in de asch gelegd had, terwijl men het vuur niet kon meester worden.

Verschrikt stond Manninga op, gunde zich geen tijd om van vrouw of gast afscheid te nemen, maar sprong te paard, om naar de bedreigde stad te snellen. Marnix evenwel volgde terstond zijn voorbeeld; na nog eenige afspraak gemaakt te hebben met de echtgenoot van den Drost, omtrent hunne terugkomst.

Hij haalde spoedig zijn gastheer in, en samen galoppeerden ze nu naar Embden. Reeds van verre bewezen de zware rookwolken, sterk afstekende tegen de heldere lucht, wat er te doen was. Naderbij komende, konden de ruiters ook de vlammen onderscheiden. Zwijgend zetten ze hunne rossen aan, die schuimbekkend een wedloop hielden, als begrepen de dieren het doel hunner berijders.

In de stad heerschte natuurlijk de grootste ontroering en verwarring. Maar het was merkwaardig, hoe spoedig dit veranderde, toen Manninga het bestuur over het blusschingswerk overnam, daarin zeer trouw door den wakkeren Marnix geholpen. De krachten schenen verdubbeld, en de moed bleek herleefd te zijn!

Onverwijd werden enkele gebouwen omver gehaald, om den loop van het vuur te stuiten — en vereenigden allen zich daartoe, zonder langer alleen op eigen behoud bedacht te zijn.

Aan het kalme, krachtige beleid van den flinken Drost, bijgestaan door zooveel kloeke burgers, was onder Gods zegen, het behoud der stad te danken. Wel waren velen van have en huis beroofd; wel lagen een paar straten in de asch, maar gelukkig was het er bij gebleven, en — had men geen verlies van menschenlevens te betreuen.

Eerst den volgenden dag kon Marnix terugkeeren, om aan mevrouw Manninga te zeggen, dat haar man nog op zijn post moest blijven, en daarna spoedig ook van haar afscheid te nemen, met den wensch, dat zij elkaar nog eenmaal mochten wederzien.

«Ja» voegde heer Philips er bij «als het zijn mag, dan in mijn vaderland, in mijn huis. En is anders de wille Gods, dan toch eenmaal in het betere Vaderland, waar geene scheiding meer zijn zal!»

het verhaal van zijn bediende hoorde, haastte zich de edelman, den brief te openen, die zeker wel, naar hij vermoeden kon, gewichtige tijdingen bevatte.

Henri nam terstond de zorg voor de kinderen op zich, zooals hij gewoon was te doen in de uren, waarop de oude huishoudster hare bezigheden had. Marnix kon zich in zijne studeerol terugtrekken.

Daar las hij den brief, die wel waarlijk gewichtig nieuws bevatte, want de schrijver meldde daarin het ons allen zóó bekende feit der verrassing van den Briel door de Watergeuzen, benevens de verlossing van Vlissingen, Dordrecht en andere plaatsen.

Voor ons, die drie eeuwen later leven, zijn deze dingen nog altijd belangrijk om te hooren. Wij stellen ons eenigszins voor, de blijdschap der verbannen en vervolgde Hollanders, die in deze feiten het licht van een nieuwen dageraad zagen aanbreken.

Maar heel wat anders was het voor die menschen zelf, in wier toestand wij ons onmogelijk volkomen kunnen verplaatsen. Ook Philips van Marnix slaakte een vreugdekreet, toen hij het heuglijk bericht gelezen had; hief de handen en de oogen ten hemel en dankte den Heere God vuriglijk voor dit groote wonderwerk.

Na eenigen tijd in gepeins gezeten te hebben, met den belangrijken brief in de hand, begon hij dien opnieuw te lezen, thans met meer aandacht en bedaardheid. Andermaal vervulde eene levendige blijdschap zijn gemoed; het was, alsof hij het nu langzaam begon te gelooven: in de eerste oogenblikken had het bericht hem bijna verbijsterd. Nu evenwel greep de vriend van Oranje naar de ganzeveder, kreeg zijn inktkoker en was binnen enkele minuten geheel verdiept in het schrijven van een brief aan den Prins, waarin hij zijn gansche hart voor dezen uitstortte en tevens vroeg, wat nu te doen stond? Zóó verdiept, dat hij niet hoorde, hoe Henri al een paar malen had geklopt aan de deur, zoodat de knecht eindelijk deze

Na lijden — verblijden.

Er was nog geen jaar voorbijgegaan na de Embder Synode, als wij den held van ons verhaal aantreffen te Frankfort, in het voorjaar van 1572.

Dáár schijnt dus zijne woonplaats te zijn . . . voor het oogenblik, want van de toekomst hoopt hij eene nieuwe verhuizing naar het vaderland.

Henri, nog steeds de trouwe behartiger van 's meesters belangen en de liefderijke verpleger der drie meisjes — is om een of andere boodschap buiten de stad geweest, en keert thans langs den kant der rivier de Main, huiswaarts. Daar wordt zijn scherpiend oog getroffen door een vaartuig, dat hem bekend voorkomt, en jawel — die man aan het roer . . . nu is hij zeker van de zaak: 't is zijn Amsterdamsche kennis, schipper Reinier Jans. In onbegrijpelijk korten tijd heeft Henri, over twee andere schepen heen, het Hollandsche vaartuig bereikt, en klopt den schipper op den schouder, die verrast en verbaasd opkijkt, niet wetende, of hij 't wel recht heeft, dat Henri zelf voor hem staat.

Maar met zeer weinig woorden wordt dat opgehelderd en nu roept de verheugde schipper uit:

«Man, je wordt me bepaald toegezonden, want je moet weten, dat ik een brief bij me heb uit Dordrecht voor uwen meester, Heer Philips van Marnix. En hoe had ik dien moeten vinden? Ik wist niet eens zeker, of hij wel hier was?»

Natuurlijk sprong Henri op van vreugde, noodigde den schipper tegen den avond bij zich in de keuken op een kan bier — en haastte zich toen huiswaarts om zijn geliefden meester den brief ter hand te stellen.

Marnix was juist bezig zijnen kinderen iets te vertellen, dat hun al bijzonder veel genoegen scheen te geven, daar zij gierden van pret, toen Henri binnen kwam. Nu hij evenwel

opende, om te zien of zijn heer er was. Toen keek Marnix op, en vernam, dat er een bode was aangekomen van den Prins, met een brief, waarop hij antwoord verlangde!

Wel, dit kon niet beter komen! De brief behelsde een kort bericht omtrent hetzelfde nieuws, dat hem uit Dordrecht gemeld was — benevens een verzoek om binnen enkele dagen over te komen, daar de Prins zijn dienaar en vriend noodig had, met het oog op deze verrassende gebeurtenissen.

Marnix schreef zijn brief even af, voegde er een antwoord bij, waarin hij beloofde reeds den volgenden dag te zullen afreizen en gaf dit den bode mee, na den man, in de groote blijdschap zijns harten, met een goede teug wijn en een zilverstuk verblijd te hebben.

Welk een dag van goede boodschap! Henri moest het weten: de meester deelde zijn dienaar alles mee, uit behoefte om te spreken over het goede nieuws en — omdat hij wist hoe levendig de man belangstelde in hetgeen zijn heer ter harte ging.

«Nu zullen we wellicht spoedig weer naar het land terug keeren, Henri» sprak de edelman lachend.

«Ja» antwoordde deze, «dat mag ik wel lijden, want al zijn we nu al lang in dit land geweest, ik kan er maar niet thuis raken. Ik verlang naar de Hollandsche wateren en weiden en de gezellige grachten en straten van de Hollandsche steden. En als nu de Spanjolen weggejaagd worden, hoezee! dan wordt het nog beter dan wij 't ooit gekend hebben!»

Op deze wijze keuvelden heer en knecht nog een poos heel vertrouwelijk samen voort, tot de tijd voor het avondmaal aanbrak, waarbij ook de dienstheden gewoon waren aan te zitten.

Marnix was spraakzamer dan gewoonlijk, want meestal zat de geleerde man stil voor zich in gedachten verdiept, ook onder den maaltijd. Thans niet zoo. Hij was nog vol over het groote nieuws van dezen dag en sprak ook over de reis naar Dillenburg, waar de Prins vertoefde.

Na het avondmaal nam de huisheer den bijbel en las met opgewektheid den 103en psalm.

Daarna sloot hij den dag als naar gewoonte met dankgebed, waarin ook werd uitgesproken, wat zijne ziel vervulde.

Henri ging te bed, maar sliep niet spoedig in, daar hij te veel had vernomen, om over na te denken. Vooral de voorgespiegelde reis naar Holland lachte hem toe, want ware het niet om zijn goeden meester, dan zou hij stellig al lang daar weergekeerd zijn, daar men zijn goederen toch niet verbeurd verklaren kon, zooals hij zei.

Toch was Henri evengoed den volgenden morgen vroeg bij de hand, om zijn meester te helpen voor de afreize. Gaarne had hij hem vergezeld, maar liet dit niet blijken, wel wetende, dat Marnix zijn trouwen dienaar liever thuis liet.

Johan, een stevige Duitscher van ruim 18 jaar, onlangs door Marnix als reisknecht in dienst genomen, zou ook ditmaal meegaan en Henri moest erkennen, dat deze ook natuurlijkerwijze geschikter was, daar hij beter den weg wist.

Zonder ongeval bereikte heer Filips zijn doel en werd door Prins Willem hartelijk ontvangen. Er was zooveel te overleggen en te behandelen, dat het bezoek eenige dagen zou moeten duren. Wat nu het gevolg van deze samenkomst was, zullen we spoedig vernemen, maar daartoe slaan we een paar maanden over en verplaatsen ons weer op eigen, Hollandschen bodem.

Alva was er nog altijd, even goed als toen Marnix en de Prins van Oranje het land verlieten, door duizenden gevolgd. Maar toch liep zijne macht op een eind. Men had hem durven trotseeren en den tienden penning geweigerd. Het volk van boter, zooals hij de Nederlanders noemde, liet zich wel drukken, maar gleed meteen door zijne handen. Hij begon ernstig te denken over heengaan.

Nu was den Briel genomen! — Deze tijding had hem met toorn vervuld en woedend gemaakt. In allerijl werden troepen gereed gemaakt, om de opgestane gewesten en steden te onderwerpen.

Intusschen moest hij toch ook wat toegeven, begreep de ijzeren man, en daartoe riep hij de Staten van Holland bijeen

heer een geschikt verblijf te bereiden en had deze opdracht met goed gevolg uitgevoerd.

Daar stonden allen aan den wal, op vaderlandschen grond. Marnix was bewogen, maar de omstandigheden lieten niet toe, aan de aandoeningen des harten thans gehoor te geven. Men begaf zich spoedig naar het gehuurde tehuis, waar alles in de beste orde werd aangetroffen en Henri den dank van zijn goeden meester inoogstte voor zijne zorgen.

Jacob was een flinke jongen van tien jaar en geleek meer en meer op zijne moeder. Dit viel Henri thans zeer sterk in het oog, wat hem een weinig weemoedig maakte. Overigens verheugde hij zich zeer in de goede ontwikkeling van den knaap, aan wien hij zoo gehecht was en die wederkeerig veel van Henri hield.

Ze hadden elkander heel wat te vragen en te vertellen. Maar vooral de vader was overgelukkig, nu hij weer de Hollandsche taal in zijn vaderland hooren mocht. Wel had hij zich meestentijds in het Fransch uitgedrukt en sprak hij die taal even gemakkelijk als de meeste edelen dier dagen uit Zuid-Nederland. Maar toch, hij was echt Hollandsch in zijn hart en beminde die taal vurig. Dat getuigen zijne werken, in keurigen stijl, vooral ook zijne schoone psalmberijming.

Hoe vol was de edelman, aan den avond van dien dag, toen de kinderen met hem aanzaten en hij ze zelf daarna ter ruste legde! Al moest hij van zelf terug denken aan haar, die met hem den vaderlandschen grond verlaten had en in het vreemde land was heengegaan — toch juichte zijn harte en loofde God, die *na lijden verblijden* gebracht had.

Ook Henri was zeer vrolijk en gelukkig. Maar er wachtte hem nog grooter blijdschap. Toen hij een paar dagen later andermaal langs de haven liep, ontmoette hij daar een persoon, dien hij wel meer gezien had, maar niet herkende. Doch zij hielpen elkaar voort en nu bleek het, dat die man uit Embden kwam, waar hij Henri wel vaak gezien, doch nimmer gesproken had. Nu — zij trokken samen naar eene taverne, in de

in den Haag tegen half Juli, om dan voor te stellen, dat zij den tienden penning zouden afkopen voor 2 miljoen gulden.

Deze vergadering, zoo meldt de geschiedenis, werd slecht bezocht, want — de stedelijke regeeringen zonden hunne afgevaardigden liever naar eene andere samenkomst, eene vrijwillige, die te Dordrecht gehouden worden zou op denzelfden tijd, maar met een ander doel.

Van daar de levendigheid welke in de straten dier oude stad heerscht gedurende deze dagen van Hooimaand.

Voor al aan den waterkant, de buitenzijde der stad langs de Merwede, heerscht buitengewone drukte, want daar komen telkens andere schepen en schuiten of fraaie jachten aan, die bezoekers van buiten aanbrengen. 't Zijn zeker allen vrij aanzienlijke personen, want ze worden bij 't aan wal stappen veelal opgewacht en gevolgd door hunne dienaars, terwijl sommiger deftig gewaad mede op hun hooger stand schijnt te wijzen. Het waren de Heeren gedeputeerden der Hollandsche steden, die hier uit vrijen wil samenkamen, aangezocht door brieven van den Prins, om het voorbeeld van Enkhuizen, Vlissingen en Dordrecht te volgen.

Wij wandelen in den geest mee langs die nog ongeplaveide kaden, waar thans zooveel stof opstuift, tot we op eenmaal tegen een goede kennis aanloopen.

't Is Henri, die juist tusschen eenige nieuwsgierige leegloopers doordringt, ten einde het vaartuig te bereiken, waar hij wezen wil.

Hij moet zich evenwel nog wat intoomen, want het schip is nog niet in rust en de schipper roept hem toe, dat hij op zijn beenen zal passen.

Maar eindelijk toch breekt het oogenblik aan, waarop de trouwe knecht zijn meester weer in welstand ontmoeten mag. Want Marnix zelf bevindt zich op het vaartuig, vergezeld van zijne kinderen, ook van Jacob, zijn oudsten zoon. En het is naar dezen vooral, dat Henri zoo zeer verlangde. Van Nijmegen af was hij vooruit gereisd, om te Dordrecht zijn

nabijheid, waar Henri eene kan bier bestelde, die zij op elkanders gezondheid ledigden, maar ondertusschen veel en velerlei bespraken.

Henri vernam, dat zijn zwager Dupont het wel goed maakte, maar beproefd was door het verlies zijner vrouw, Henri's eenige zuster. Dat ontstelde hem natuurlijk. Maar een ander bericht deed hem de ooren spitsen en de droefheid van zooveel weer vergeten.

Daar hoorde hij ook van zekere dienstmaagd, die vroeger in Genève gewoond had en thans sedert eenigen tijd te Embden vertoefde, maar volstrekt geen Duitsch of Hollandsch verstond. Hij vroeg nauwkeurig naar haar en begreep al ras, dat de bedoelde vrouw Elize moest wezen, zijne oude kennis uit de keuken des wijnkoopers. Dit prikkelde zijne nieuwsgierigheid zeer, zoodat hij voortging den vreemdeling uit te hooren. Deze verhaalde toen, dat het meisje gehuwd te Embden was gekomen, maar verleden jaar haar man had verloren en nu plan had, om met een broeder van dezen naar Enkhuizen terug te keeren, waar hij vroeger gewoond had.

Na deze mededeeling was Henri stil geworden, had het bier betaald, het nauwkeurig adres van dien oud-Enkhuizer te Embden gevraagd en toen — afscheid genomen van den vreemdeling. Zijn meester verwonderde zich zeer over zijn ongewoon lang wegblijven, maar de knecht verhaalde met smaak de geheele ontmoeting, welke Marnix meermalen een gullen lach ontlokte.

«Nu Henri» sprak deze eindelijk, — «wie weet hoe dat loopt, hè? Gij moet maar aan het schrijven, maat. Er is thans gelegenheid genoeg om brieven te verzenden.»

Henri had nog iets te vragen, maar 't wilde er niet recht uit, leek het wel, want hij had nog nooit een dergelijk verzoek gedaan.

Zijn schrander meester begreep het en voorkwam hem door te zeggen: «Ge zoudt er wellicht zelf wel heen willen, niet waar?»

Henri's oogen gaven duidelijk genoeg antwoord. Doch Marnix ging voort:

«Als de vrouw evenwel plan heeft om naar Enkhuizen te komen, zoudt ge toch beter nog wat kunnen wachten en eerst de zaak nader onderzoeken. Die man kon u wel wat wijs gemaakt, of zich in de persoon vergist hebben.»

Dien raad moest Henri verstandig noemen. Nu vroeg hij nog als gunst van zijn vriendelijken heer, of deze zelf wel een briefje wilde schrijven, want dat was voor hem maar een oogenblik werk, terwijl het den knecht misschien zweetdruppelen zou kosten.

Dit werd gaarne beloofd en Henri toog vol moed aan den arbeid, die hem nog wachtte.

Den volgenden morgen schitterde de lieve zon in vollen glans aan den wolkeloozen hemel, en bescheen de levendige koopstad, door welker straten zich tal van vreemdelingen bewogen. Van alle kanten zag men de Heeren afgevaardigden der Hollandsche steden opgaan naar het raadhuis, waar zij zich in de groote zaal vereenigden.

Ook Filips van Marnix begaf zich daarheen en — wij willen hem volgen. Ziet, met hoeveel onderscheiding de bij allen bekende edelman en vriend van Oranje wordt ontvangen. Wat al hartelijke begroetingen van oude bekenden of welwillende woorden van nieuwe kennissen! Wat gedrang om dien éénen heer, dien men kende als de rechterhand van den Prins, den dichter van het Wilhelmus, dat nu reeds op de tonen der krijgsmuziek alomme weerklonk!

Wat al vragen waren er te doen, wat al inlichtingen te geven, maar . . . met zachten drang wist Marnix hen allen terug te houden, wijzende op de zoo aanstonds te openen vergadering, waarin hij tot allen tegelijk het woord zou kunnen richten.

Welnu — het uur sloeg; de voorzitter riep, men zette zich. Al die deftig uitgedoste voornamen burgers, leden der vroedschap in hunne woonplaats of wellicht burgemeester daarvan, wendden het hoofd boven de fijn geploide of platte halskragen naar het bovenende der tafel.

Filips van Marnix, heer van St. Aldegonde, — zocals hij hier genoemd werd, mocht met groote dankbaarheid en voldoening op dezen uitslag nederzien.

De Advocaat van Holland, in deze vergadering meteen als zoodanig aangesteld (Paulus Buys, pensionaris van Leiden) wenschte hem daarmede dan ook van harte geluk en betuigde zijne warme belangstelling in de zaak der vrijheid.

Wat er verder op deze vergadering zij gebeurd, is voor ons doel van minder belang: wij volgen onzen edelman liever naar zijne woning, om daar getuigen te zijn van de dankbaarheid aan God, die hij met gebogen knieën in de binnenkamer uitsprak.

Groote drukte heerschte er voorts in dat nederige verblijf van 's Prinsen vriend, toen vele edelen en burgers van Dordrecht of elders, nog eenigen tijd zich met hem kwamen onderhouden.

Henri had zooveel te doen met dit alles, dat zijne gedachten geheel van Embden en zekere weduwe aldaar werden afgetrokken, wat ook zeker wel goed voor hem was.

Tot zijne groote verrassing en blijdschap kwam er reeds eerder antwoord terug, dan hij had durven hopen: het was er toch binnen tien dagen, na de verzending van zijn brief. En het bericht, door Elize's schoonbroeder geschreven, het bevestigde alles, wat de Embder visscherman verhaald had. Binnen korten tijd zou de familie naar Enkhuizen vertrekken, waar zij Henri dan gaarne nog eens wenschte te ontmoeten.

De meester had het hoofd veel te vol met de zaken des lands, om zich druk te maken over die van zijn knecht. Maar toch stelde Marnix belang in deze geschiedenis en hoorde geduldig het verhaal aan, dat Henri hem opdischte, terwijl hij beloofde, hem in de gelegenheid te zullen stellen om de vroegere dienstmaagd van den wijnkooper op te gaan zoeken.

Henri was gelukkig in dit vooruitzicht. Dikwijls had hij zich zelve voorgenomen, om maar nooit te trouwen, zoolang de kinderen van zijn meester zoo klein waren en nog zonder

Natuurlijk ging er als naar gewoonte, een geruime tijd voorbij, eer het doel der samenkomst wijdloepig uiteengezet was en de punten waren vastgesteld, waaromtrent men beraadslagen zou. Maar toen ook verkreeg Marnix het woord. Hij had te voren bij de vergadering zijn geloofs- of lastbrief overgelegd, dien de Prins hem had medegegeven, zoodat hij in diens naam vrijelijk mocht spreken en handelen. Eene groote eer, maar eene moeilijke taak!

Daar stond hij — de edelman met het fijn besneden gelaat, de geleerde met het hooge voorhoofd, waaronder een paar schrandere oogen tintelden van vernuft, hoewel ze in deze oogenblikken meer spraken van den ernst, dien de tijdsomstandigheden eischten. Een man van 34 jaar, in de kracht des levens dus, maar met iets in zijn voorkomen, dat hem ouder deed schijnen: geen wonder bij dezen strijder, rusteloos denkende met het hoofd en werkende met de pen of het woord, over wiens hoofd reeds zoovele stormen waren heen gegaan!

Nu is hij aan het woord! De welsprekende taal, vloeiende voordracht, warme overtuiging boeien allen: zij hangen aan de lippen van dien man, wien ze wel niets zullen kunnen weigeren. Hij schildert de geleden benauwdheid, schetst de thans behaalde zege, verhaalt wat de Prins gedaan heeft en nog doen wil en — vraagt dan eindelijk om hulp, krachtige hulp, eerst voor het oogenblik, voorts in de toekomst. Hij vraagt de som van honderd duizend kronen voor 's Prinsen huurlingen, en voorts eene toezegging tegen later, opdat de krijgsverrichtingen met kracht kunnen worden voortgezet.

En waarlijk, met groote eenstemmigheid wordt dit alles toegestaan: men kan dien man niet tegenspreken.

De geestdrift was algemeen, de moed herleeft, de toekomst spelde, zoo 't scheen, de volkomen verlossing van het Spaansche juk . . . !

Gelukkig, dat die toekomst voor hen verborgen was, anders ware de moed zeker hun dadelijk ontzonken.

moeder. Als Marnix wellicht weer eens eene vrouw nam . . . dan zou hij zien.

Maar ziet — die Embder vreemdeling had op eens die mooie voornemens aan het wankelen gebracht.

We zullen zien, wat het eind was.

VI.

In de banden.

Men schreef Maart 1574. De gure Noordwester dreef van tijd tot tijd hevige sneeuw- of hagelbuiën over stad en land, joeg het woelige water van de Maas tot golven op en deed de scheepslieden aan boord of wal rillen van koude.

We lieten Aldegonde met de zijnen te Dordrecht achter, maar moeten thans te Rotterdam zijn, om te weten te komen, hoe het de familie gaat. Tegen den wind in loopen we den buitenkant langs, een paar bruggen over, slaan die nauwe zijstraat in en — staan eindelijk voor de woning waar we den klopper willen lichten, om spoedig daarop de deur te zien openen door . . . ja, wie is dat?

Wel, eene oude bekende! Ziet maar goed toe: 't is Elize van Genève! Zij herkent ons al, en noodigt met lachend gelaat om binnen te komen, want buiten is 't waarlijk niet aanlokkelijk.

Zoo zoo! Wij volgen haar, den langen donkeren gang door, naar de keuken, waar Henri zich bevindt met de drie meisjes en eene bejaarde vrouw. Spoedig is de zaak opgehelderd. We begrepen reeds, dat hij te Enkhuizen zijne vroegere goede kennis heeft teruggevonden en haar later tot zijne vrouw gevraagd en verkregen heeft.

Dit onderwerp is van vroolijken aard en ook Henri is wel

geneigd tot schertsen, als hij daaraan weer denkt. Maar toch, er hapert blijkbaar wat aan, want een zucht ontsnapt nu en dan zijne borst; ook is er iets droevigs in zijn oog. We beginnen te vragen waar heer Marnix is, en hoe het hem gaat? Of de kinderen....?

Nu staat Henri op, loopt onrustig een paar malen de keuken op en neer, slaat zich met de gebalde vuist voor het hoofd, blijft staan en brengt met moeite er uit:

«Heer Filips van Marnix van St. Aldegondse is, ... een gevangen man! Ik zeg u — hij is gevangen op Vreeburg te Utrecht!»

We zijn verschrikt over die tijding en blijven zwijgen. Henri zwijgt ook even, om zich te herstellen. Nu vervolgt hij, met opgeheven vuist: «Ha, dat ik ook achterblijven moest, toen mijn meester in gevaar was! Ik had hun den kop gekloofd, of was gevallen door hun zwaard! Maar die ellendige lafaards!»

Elize voert haren man zachtens naar een stoel en weet hem tot kalmte te brengen, zoodat we nu een geregeld verhaal kunnen krijgen van hetgeen er met den edelman is geschied. Dit komt in het kort hierop neer:

«De Prins was in October van '72 te Enkhuizen gekomen, had zich later te Delft gevestigd, en natuurlijk met Aldegondse overlegd en dezen naderhand tot bevelhebber over Delft, Rotterdam en Schiedam aangesteld. Zoo was dus de tijd gekomen voor onzen edelman, om ook met het zwaard de zaak des vaderlands te gaan dienen. Hij was er toe bereid en toonde ook in dit opzicht al de groote gaven van zijnen geest.

Maar helaas — in Nov. van het vorige jaar '73, was hij bij de Maaslandsche sluis onverhoeds op eene schans door den vijand overvallen geworden en dezen in handen geraakt!

Welk een vreugde voor den Spanjaard, den koning en zijne grooten; maar ook, welk een slag voor de zijnen, voor den Prins, voor het vaderland!

Toch was er een lichtpunt in deze bittere beproeving. Bossu,

den Spaanschen Admiraal, had men in den slag op de Zuiderzee (Oct. 73) gevangen genomen en te Hoorn gekerkerd.

De Prins van Oranje liet den vijand weten, dat Bossu juist behandeld zou worden, als hij het Marnix deed. Zoo was dus diens leven een weinig gewaarborgd.

Na een kort verblijf in den Haag, had men den kostbaren buit naar het kasteel Vreeburg te Utrecht overgebracht, waar hij thans sedert Dec. van het vorige jaar reeds vertoefde. Ziedaar wat wij te weten kwamen.

En nu geeft Henri nog eens lucht aan zijn vol gemoed, door uit te varen tegen die laffe schelmen, die hunnen aanvoerder den Spanjool hadden overgegeven.

Maar eindelijk tot bedaren gekomen, ziet hij op de drie spelende kinderen, die aan de afwezigheid huns vaders reeds sints lang gewend waren. Hij gevoelt diep medelijden met hen en bedenkt meteen, hoe verlangend de vader wel zijn moet, om iets omtrent zijne lievelingen te vernemen.

Reeds meermalen had Henri het voornemen opgevat, om zelf naar Utrecht te reizen en zijn heer op te zoeken. Maar Elize had hem daarvan nog terug gehouden. Thans evenwel kon of wilde ze dit niet langer doen, begrijpende, hoe goed het voor heer en knecht beiden wezen zou, als zij elkander eens konden spreken.

Hij zocht en vond nu gelegenheid om met een koopman mee naar de Stichtsche hoofdstad te reizen, mocht die zonder ongeval bereiken en — na veel moeite en ondervonden overlast — ook eindelijk het genot smaken zijn meester te zien!

Hoe weende de trouwe dienaar, toen hij dezen de handen drukte en eerbiedig kustte. Ook Marnix weerhield de tranen niet, die hem vereerden tegenover zijn mindere, maar vernam met zoete voldoening alles wat deze hem meedeelde omtrent zijne kleinen.

Hoe gelukkig was Henri, dat hij Fransch spreken kon, want hun onderhoud had plaats in bijzijn van den Spanjaard, die Marnix bewaakte, en moest daarom toch nog zooveel

mogelijk bekort worden en met omzichtigheid gevoerd.

Maar toch — getroost aanvaardde Henri de moeilijke reize huiswaarts, in het vaste vertrouwen, dat God zijn geliefden meester uit die boeien verlossen zou. De kinderen verheugden zich zeer, weer iets van hunnen vader te hooren, al moest Henri daarbij noodzakelijk de waarheid hun verborgen: die konden ze nog niet dragen.

In zeer weemoedige stemming bleef Marnix alleen, toen de grendels en sloten achter zijn dienaar weer hun knarsend geluid lieten hooren. Welk een leven, welk eene foltering was zulk een verblijf voor dien werkzamen geest! Welk een angst overviel hem telkenmale, sedert hij in den hem geboden wijn, sporen van vergif had meenen te ontdekken, zoodat hij dien voortaan weigerde!

Hij wist niet, maar vermoedde wel, dat tot zijn terdood brenging reeds bevel was gegeven, en daarom verwachtte hij elken nacht, dat de volgende dag voor hem niet meer zou aanlichten!

Zorgvuldig had hij voor Henri dezen angst verborgen. Maar nu drongen zich die nare gedachten ook weer met dubbele kracht aan hem op.

Daar treedt de dienaar binnen, die hem gewoonlijk bewaakt, maar niet anders komt dan op gezette tijden, of als hij geroepen wordt. Juist had de gevangene zijne pen opgenomen, om door schrijven zich afleiding te verschaffen, toen hij door den binnenkomende werd opgeschrikt uit de mijmering.

De krijgsman stelde Marnix een gezegelden brief ter hand, waarna hij zwijgend zich weer verwijderde.

Natuurlijk had onze gevangen edelman binnen weinige minuten den inhoud doorloopen. In dezelfde houding bleef hij geruimen tijd zitten en peinsde, terwijl telkens op nieuw het geheel weer aandachtig werd overgelezen.

De afwisselende, sombere of meer opwekkende gedachten des gevangenen, teekenden zich af op zijn gelaat, dat nu en dan een glimlach vertoonde, of door een donkeren blik als overschaduwd werd.

Eindelijk legde hij den brief opengevouwen op tafel, stond op en liep met ^{de} hoofd zijne cel eenige malen op en neder. Hoe treurig voor dien krijgsman, dien geleerde, alzoo in werkeloosheid zijne dagen te moeten doorbrengen, terwijl buiten die sombere gevangenis muren het gewol van den ^{de} verlostrijd hem riep!

Wonderlijk en vaak raadselachtig zijn de wegen Gods met zijne menschenkinderen: «ze zijn», zegt de Schrift «hooger dan de onze.» Maar het past ons, kortzichtigen, te zwijgen en te aanbidden.

Dat wist ook Marnix wel, en dat was gelukkig.

Intusschen nemen we de vrijheid, om eens even den brief in te zien, en, daar het voor ons van belang is, ook den inhoud op te nemen. Nu ontdekken we, dat het stuk is gesteld in het Fransch en geteekend door den Spaanschen Overste Noircarnes, die zich bij de Nederlanders te schande gemaakt had wegens de gruwelijke wredeheden, gepleegd te Bergen in Henegouwen.

De brief behelst eene zeer vleiende uitnoodiging, om den schrijver wel te willen ontvangen, als deze den gevangen edelman binnen enkele dagen een bezoek denkt te brengen.

Geen wonder, dat Marnix zich verdiept in vragen als deze: waarom komt die man tot mij? Wat zou hij wel willen? Waarom is hij zoo vleiend tegenover een gevangene? Wil hij mij wellicht omkoopen?

Een antwoord viel echter niet te geven. Den tijd die vóór het aangekondigde bezoek verliep, bracht de dichter van het Wilhelmus door in zenuwachtige onrust, die hem belette iets met aandacht te verrichten.

Eindelijk, daar kondigde een druk geloop door de holle, steenen gangen, een luid praten, het openen en sluiten van vele deuren iets bijzonders aan.

Een officier trad binnen en meldde beleefd het verwachte bezoek van den overste, die spoedig daarop zelf binnentrad en met veel ceremonie groette.

Marnix bleef in dit opzicht natuurlijk niet beneden den Spanjaard, ofschoon zijne hoffelijkheid den stempel droeg van eenvoud en oprechtheid.

Noircarmes hield eene sierlijke toespraak in de Fransche taal, maar met Spaansche woorden doorspekt, waarin hij den gevangen Hollander zeer vleide, diens bekende geleerdheid en krigsmoed ophelpte en — zijn tegenwoordig lot ongelukkig noemde.

«Maar» zoo ging de Spaansche valschaard daarop voort: «Edele Heer van Marnix, gij kunt u zelve zeer spoedig van deze ellendige gevangenschap ontslaan.

En dat niet door iets, uwen adel onwaardig; neen — maar integendeel, door eene zaak, in het belang van uw eigen vaderland. Gij zult mij moeten toestemmen, dat de Hollanders het op den duur toch niet kunnen volhouden tegens ons, tegen de legers van mijnen koning. Wat al bloed zal daar dan wellicht nog vergoten moeten worden, eer er vrede komt. En dat alles te vergeefs!

«Ach» — ging hij voort op aandoenlijken toon, «ach, dat toch uwe vrienden, vooral de vurige Prins van Oranje, eens recht begrepen, hoe goedertieren onze Heer en Koning Filips wel is; hoe genegen tot vrede en vergeving. Zijn hart bloedt, van wege dezen strijd tegen zijne onderdanen, die hij zoo innig bemint!

En wat wil ik dan van u, zult ge vragen?

Wel, dunkt mij — een wijs man als de Heer van Aldegonde heeft dat alreeds gevoeld. Ik vraag u een dienst in uw belang, voor het welzijn van Spanje en Holland beide. Ga tot uwen vriend den Prins en zeg hem, hoe de koning over zijn volk denkt. Beweeg zijn hart door uwe woorden: naar u zal hij hooren. En dan zullen uwe boeien vallen, gij zult de zoete vrijheid weer genieten.»

Op deze wijze gewis heeft de geslepen Spanjoel tot Marnix gesproken. Sluw moet hij in hooge mate zijn geweest en huichelachtig niet minder, om zooveel van 's Prinsen vriend gedaan te kunnen krijgen.

immers de vijand had hem onder geleide van Vreeburg gezonden, om te Rotterdam met den Prins te spreken?

Maar bitter teleurstellend was het resultaat van al die voorgespiegelde vredesvoorslagen: men moest ten slotte de zaak opgeven, want Filips wilde wel onderhandelen, maar eigenlijk alleen, als hij in alles zijn zin kreeg.

De prins moest aan Marnix schrijven: Ik heb het wel gedacht en het u wel gezegd. En zoo bleef deze gevangen op Vreeburg.

Zoo was die poging mislukt, de kans op verzoening vervlogen. Marnix, die zoo gaarne vrede had gewild, indien de vrijheid van geweten maar werd behouden, — hij was teleurgesteld en vol droefenis. Thans wendden zich zijne gedachten van de staatkundige bedrijven af, om zich geheel en uitsluitend te keeren tot de Heilige Schriften, en zich in de studie daarvan te verdiepen.

Gelukkig, dat hij schrijven mocht en kon; dat hem zijne weinige boeken gelaten werden en dat hij het met die enkele kon redden. Want zijn dichterlijke geest hield zich hier bezig met een hoogst belangrijk werk: het berijmen der psalmen, waaromtrent wij reeds een en ander opmerkten.

Zie, hoe hij verdiept is in de overdenking van den 42en psalm, die in den Hebreuwschen bijbel voor hem ligt opgeslagen.

Het beeld, door den gewijden zanger daar van zichzelf geteekend, is volkomen toepasselijk ook op zijn lijdensweg.

Ook Marnix, tusschen de hooge kerkermuren gesloten, afgezonderd van zijne kinderen, vrienden, medestrijders — ook hij moet klagend vragen: «wanneer zal ik ingaan (of opgaan) en voor Gods aangezicht verschijnen (in zijn huis)?

«Mijne tranen zijn mij tot spijsdag en nacht» — het was ook menigmaal van hem waar, zij het ook niet letterlijk. «Omdat zij den ganschen dag tot mij zeggen, waar is (nu) uw God?»

Ja, deze sarrende stem drong ook tot den gevangene door.

Wat kreeg hij dan gedaan?

Vooreerst, dat Mr. ... luisterde, al beter, al gretiger.

Voort, dat der ... te gelooven: die Spanjaard meent het goed. Eindelijk, dat Marnix beloofde, over zijn bezoek te zullen schrijven aan den Prins.

Deze belofte werd vervuld: Oranje's vriend schreef uitvoerig over het ontvangen bezoek en trachtte den Vorst te overtuigen, dat Noircarmes de geschikte man zou zijn, om eene verzoening tusschen den koning en zijne onderdanen tot stand te brengen.

De Prins geloofde dit niet, maar sloeg toch wel acht op dit schrijven. Ware er kans geweest om tot een billijk overleg te geraken, hij zou het niet hebben tegengestaan.

Maar zijn scherpe blik doorzag den toestand veel beter, en hij gevoelde zeer goed, dat niet anders dan door fellen strijd de duurzame vrede kon verkregen worden.

Om het uiterste te beproeven gaf hij Marnix zijn zin, toonde zich tot onderhandelen bereid, en zelfs tot eene mondelinge, voorloopige bespreking.

Verbeeldt u de blijdschap van de kinderen, van Henri vooral, toen onverwachts de boodschap door een onbekende werd gebracht, dat hun vader morgen eventjes thuis kwam. Werkelijk geschiedde dit: zij mochten hem zien en omhelzen; de vader mocht ze aan het hart drukken, terwijl hij zijne heftige aandoeningen bedwong want ... er waren getuigen.

Kleine Elisabeth keek die donkere snorbaarden zeer vrijmoedig in de oogen en durfde zelfs vragen, wat ze kwamen doen, waarop slechts een onverstaanbaar gebrom volgde. 't Waren de Spaansche soldeniers, die den gevangene deze vrijheid verleenden.

Kort was dan ook de ontmoeting en daardoor het scheiden te wreeder. De vader hield zich kloek, en beloofde aan de zijnen, dat hij spoedig zou thuis komen.

Hij mocht het in deze dagen ook wel verwachten, want

Ze weerklonk in zijn gemoed, als de zielevijand ze hem inluisterde, om hem tot afval te brengen, tot opstand tegen God, die hem schijnbaar vergat. Ze werd ook in woorden van menschen tot hem gericht. Nog enkele dagen te voren had hij een brief ontvangen in slecht schrift en vol fouten, waarin hem verweten werd dat hij de moederkerk had verlaten en de heiligen bedroefd enz.; ook zinspeelde de schrijver op zijn verblijf te Breda, zoodat deze waarschijnlijk dezelfde was, die eenmaal met Henri's knuisten kennis gemaakt had.

Dit alles, hoewel het zijn geloof niet kon doen wankelen, drukte toch menigmaal den fingevoelligen edelman.

Het bezorgde hem oogenblikken van somberheid, waarin ook zijne ziele zich nederboog en alles in hem begon te gelijken op deze donkere, strakke omgeving.

Maar met den zanger uit de grijze oudheid, moest hij toch van zelf instemmen, denkende aan de trouwe zijn Gods: «hoop op Hem ... ja, ik zal Hem nog loven: Hij is de menigvuldige verlossing mijns aangezichts en mijn God!»

Ziet, zoo was Filips van Marnix juist in de rechte stemming, om in vloeiende, schoone dichtmaat deze gedachten over te brengen. Deze arbeid gaf hem nuttige afleiding; verschaftte zijn geest eene bezigheid, zijner waardig en was geheel voor zijne krachten berekend.

't Was een werk van grooten omvang, en dat hij slechts met tusschenpoozen kon voortzetten, zoodat dan ook eerst in 1580 de eerste druk is verschenen.

Nu reeds zij opgemerkt, dat hoewel de berijming van Marnix veel hooger stond, veel juister, schooner was dan die van Datheen, toch deze laatste maar altijd door in gebruik is gebleven, tot in 1773 de nieuwe, thans gebruikelijke psalmberijming is ingevoerd. Men erkende algemeen hare gebreken, maar kon toch nimmer geraken tot de invoering van het nieuwe, dat beter was. Zelfs in onze dagen zijn er nog enkelen overgebleven, die ze in hunne godsdienstige samenkomsten zingen!

Intusschen ging de tijd voort, van lente werd het zomer, de zomer liep op een eind, al vroeger weer schemerde het binnen Vreeburg's muren . . . Marnix begon te vreezen, dat een andere winter hem wellicht nog hier vinden zou.

Er kwamen nu en dan wel troostbrieven, beloften inhoudende van tusschenkomst in zijn belang. Zelfs schreef hem de Prins in dezez voege:

«Middelburg is in onze handen gevallen; Mondragon (de Spaansche bevelhebber) is losgelaten op voorwaarde, dat gij spoedig zult vrij komen. Nu, dat zal eene blijdschap wezen. Leiden wordt benaauwd ten tweeden male, maar houdt zich kloek. Geve God ons, de veste te mogen behouden!»

Maar van dag tot dag en van week tot week bleef alles bij het oude: geen bevel kwam tot slaking zijner boeien. Eindelijk werd het October, en — Leiden, na bange dagen van honger en ellende — door Gods hand bevrijd.

Gansch het volk juichte! De Spanjaarden op Vreeburg keken zoo mogelijk, nog nijldiger dan gewoonlijk, en hadden wellicht zich gaarne aan Marnix gewroken. Deze wist het niet, anders was het hem zeker een troost geweest.

Doch Mondragon, die zijn belofte niet verbreken wilde, maar alleen wat traag was, werd nog eens zeer krachtig daaraan herinnerd door een koopman uit Amsterdam, die zelf gevangen gezeten had. Dit hielp.

De landvoogd Requesens was eindelijk verplicht, het bevel tot loslating van Marnix te geven.

Hoe gelukkig was deze, toen zich de zware poorten der geduchte vesting achter hem sloten, en hij als vrij man weer de frissche najaarslucht mocht inademen.

Terstond begaf hij zich huiswaarts over Gouda. Maar daar wachtte hem de treffende verrassing, den Prins te ontmoeten!

Welk een samenzijn moet dat geweest zijn! Er is ons weinig of niets van bekend, want ze zullen er geene getuigen bij hebben toegelaten. Maar wel kunnen we aannemen, dat er wat te vereffenen viel. Marnix had het oor geleend aan de

voorstellen des vijands in de dagen zijner moedeloosheid. Nu evenwel is dat alles vergeten in de vreugde des wederziens, en opnieuw sluit de vorst met zijn trouwen dienaar en vriend het verbond, dat alleen door den dood zou kunnen verbroken worden.

En nu . . . naar huis!

't Zal wel onnoodig zijn, lang stil te staan bij de ontmoeting tusschen dien vader en zijne moederlooze kinderen. Alleen vermelden we, dat Jacob ook thuis was, om getuige te zijn van de blijdschap, en zijn vader te verrassen.

Wat Henri gevoelde en ook Elize, kunnen we niet weer-geven. Zij waren overstelpt van vreugde. De kinderen hadden hunnen vader bijna vergeten, zooals dit gaat. Maar spoedig veranderde dat, en toonden ze hem al de liefde van het volle hart.

Het huiselijk leven en de lieve vrijheid gaven den edelman zijne gewone opgeruimdheid weer terug.

Toch merkte Elize wel eens op, zoo stil tegen haren man: «Mij dunkt, Henri, uw meester mist wat. 't Is iets, dat wij hem niet geven kunnen.»

Henri zag haar in de verstandige oogen en — begreep wat ze meende. Hij zei, vragend: «Eene vrouw?»

«Juist geraden!» sprak zij, en liet Henri aan zijn eigen gedachten over.

VII.

De Heer van West-Souburg.

Thans moeten we den lezer verzoeken ons te volgen naar een geheel ander gedeelte van ons Vaderland, namelijk naar de provincie Zeeland.

Wanneer men van Vlissingen uit den ouden straatweg naar

Middelburg opwandelt, komt men na een goed halfuur aan het stille, landelijke dorpje Oost-Souburg.

In het midden daarvan voert een fraaie weg westwaarts naar het gehucht, dat thans nog den naam draagt van West-Souburg en bestaat uit een fraai, breed grasveld, aan beide zijden met eene rij woningen bezet. Aan het uiteinde trekt een soort heerenhuizinge de aandacht des wandelaars.

Dit gebouw, of liever de plaats waarop het staat, willen we betreden in den geest, maar dan, zooals beiden zich ver-toonden nu drie eeuwen geleden. Toen toch stond daar het stevige gebouw, dat in den omtrek bekend was als het kasteel van West-Souburg. 1) En het werd bewoond door . . . Filips van Marnix, van St. Aldegonde, heer van West-Souburg.

Nu, het moest erkend worden, dat deze eene goede keuze gedaan had, zoo hij dat plekje had uitgezocht, om er eene wel verdiende rust te genieten.

Onder het hoog opgaand, zwaar geboomte is beschutting tegen de felste zonnehitte.

De landweg westwaarts voert, tusschen welige korenvelden door, binnen het uur naar de toppen der duinen, vanwaar het oog dwalen kan over het schoone panorama, dat Walcherens beemden biedt. En noordwaarts leidt de fraaie heerbaan naar Middelburgs wallen, waarbinnen alles te vinden is, wat den man van wetenschap en beschaving op zijn kasteel mocht ontbreken.

Daarbij heerschte in den omtrek de gewone stilte eener landelijke omgeving, welke juist voor iemand als Marnix na zijn veel bewogen leven zó aantrekkelijk was. Ook kon hij zich, zoo hij 't wilde, ter afwisseling van ernstiger bezigheden, met den landbouw of de jacht onledig houden, op de tot het kasteel behorende gronden. En dan . . .

Maar komt — we willen liever ons haasten, om van dit

1) Het trotsche gebouw was door breede grachten omgeven, droeg verscheidene torens en had een fraai wandelpark.

alles getuigen te zijn en begeven ons dus den weg op naar het kasteel, welks torentjes ginds zoo fraai boven het geboomte uitsteken.

En ziet — tot onze verrassing en blijdschap komen daar uit een zijpad, door het kreupelhout heen, twee mannen, waarvan één onze oude bekende, Henri, is. De ander schijnt een landman van het dorp te zijn.

Henri is zoo druk in gesprek, dat hij onze tegenwoordigheid niet bemerkt. Wij gaan dus het tweetal na, daar ze het pad naar West-Souburg volgen, en hooren meteen, wat ze zeggen.

«Je kunt er op aan, Japik» sprak Henri «als je er mijnheer over spreekt, zal hij het zeker wel veranderen. Hij wil niet hebben, dat een ander om zijnentwil schade lijdt of overlast heeft. Veel liever zou hij zelf wat van een ander man's last overnemen.»

Japik knikte en lachte vergenoegd. Henri ging voort:

«Ja, man, mijnheer van Aldegonde is eigenlijk veel te goed geweest en daardoor is zijn haar misschien vóór den tijd vergrijsd en zijn rug gebogen. Zou je gelooven, dat hij nog geen vijftig jaar is?»

Japik bleef staan met wijd geopenenden mond en keek met groote oogen ongeloovig naar den knecht, als wilde hij zeggen: je wilt me zeker wat wijs maken. Toen bracht hij stotterend uit:

«Me lieve goedheid! Mijn vader is zeuvenenzeventig met Slachtmaand en die ziet er krasser uit dan onze goede landheer.»

«Dat kan wel» antwoordde Henri «ik ken je vader niet. Maar als je 't ook eens wist wat wij samen al doorgestaan hebben. Och man, daar weet jelui achter je ploeg niets van, wat het is om in vreemde landen te wonen, door woeste streken te trekken, op zee te zwalken met stormweer en nog zooveel, dat ik niet kan vertellen.»

Japik meende, mijnheer Marnix had ook maar eerder hier op zijn kasteel moeten komen en een rustig leven leiden. Waarom ook al die drukten en reizen? Dat begreep hij met zijn boerenverstand niet.

Henri kon hem dat ook niet geheel verklaren. Wel vernam hij met belangstelling, dat vóór bijna dertig jaren ('t was nu 1583) keizer Karel V hier een poosje had vertoefd, en dat de oude heer Marnix den keizer ontvangen had. Of deze heer, Filip, er toen ook bij geweest was, kon hij niet zeker zeggen.

Dat wist Henri wel, die toen reeds als knaap in het adellijke huis was opgenomen, maar zich van eene afwezigheid van jonker Filips uit dien tijd niets herinnerde.

Daar stonden ze voor eene boerenhuizinge, met rieten dak en houten wanden; armoedig maar zindelijk zag alles er uit. Japik noodde om even te rusten.

Henri volgde, trad het met roode tegels belegde voorvertrek binnen, zette zich gemakkelijk op een lage bank bij de wit geschuurde tafel en — volgde met de oogen de bewegingen van boer Japik.

't Kwam juist uit, zooals hij gehoopt en verwacht had: het boertje haalde uit eene kast eene grof bewerkte aarden kruik met twee tinnen kroezen, welke laatste hij vulde met bier van eigen brouwsel. 't Was evenwel zeer naar den smaak van Henri, die er al meer dan eens Japiks woning omgezocht had.

Ze dronken en praatten voort, terwijl Henri de beenen gemakkelijk op tafel legde, wat hij zeker bij zijn heer in de keuken niet zou gewaagd hebben.

«Ja, ja, vriendschap — verbeeld je eens, dat je nu van je vrouw af moest, om voor een maand of wat op reis te gaan naar een ver land, vol barre vlakten, donkere bosschen met roovers, wilde beesten . . .»

«Houd op, heerschap!» schreeuwde Japik en stak de vingers in de ooren — 't is ijselijk, ijselijk!»

Henri zette een heel voornaam gezicht en zei.

«Nu, dat heb ik toch gedaan hoor. 'k Ben met mijnheer naar Polen geweest, dat is zoo wat aan 't eind van de wereld, zeggen ze. Ik spreek anders veel talen — daar heb je Fransch, Duitsch, Vlaamsch, Hollandsch, Friesch, een beetje Engelsch. . .»

Japik schudde met het dikke hoofd en trok de wenkbrauwen

saam bij al die geleerdheid. Ja ja, dacht hij, 'k heb 't wel gezegd tegen me wijf; Teun, zeg ik, die heerenknecht van 't kasteel is een razende knappe kerel. En hij schonk dien knappen kerel de ledige kroes nog eens vol, waarop Henri vervolgde:

«Zie je, ik kan anders alle menschen te woord staan, maar die ongelikte beren dáár — neen, dat was me te vreemd.»

«En hebben die roovers je niet gevangen?»

«Dat zie je wel beter, domoor!» lachte Henri. «Neen, we gingen gelukkig spoedig weer op huis aan. Maar de reis valt niet mee, zie je, naar 't eindje van de wereld.»

Enfin — toen mocht ik weer wat bij moeder de vrouw blijven en reisde mijn meester alleen naar Duitschland, om voor den Prins eene vrouw te halen.»

Hè, dat vond Japik vreemd, en toen juist zijne Teun — de huisvrouw — binnentrad, moest hij haar dat eens gauw oververtellen. Zonder hem meer te storen, luisterden man en vrouw verder naar het verhaal van Henri, dat ons doet vernemen, hoe Marnix her en derwaarts had gereisd om allerlei staatkundige redenen. Wat Henri niet wist was, dat zijn meester ook groote bemoeienissen had gehad met de bekende *Pacificatie van Gent*, in 1576 gesloten tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden.

Wel had hij in het volgende jaar (77) te Brussel vertoefd, waar Marnix werkzaam was tegenover den listigen landvoogd Don Jan van Oostenrijk, die den Prins en de Staten van ons land zocht te misleiden.

Marnix bleef onvermoeid waarschuwen tegen dien Spanjool, wiens huichelarij hij doorzag. En schitterend werd onze held gerechtvaardigd, toen er brieven van Don Jan in zijne handen kwamen, brieven in geheim schrift, maar die hij wel wist te ontjijferen. Toen bleek het, hoe juist hij had gezien.

In het volgende jaar had Marnix zeer onaangename geschillen te beslechten gehad te Gent, waar een geweldig oproer was uitgebroken en de Gereformeerden aan de Roomschen alles ontnomen hadden. Meermalen moest hij daarheen trekken als

afgevaardigde der Algemeene Staten, tot eindelijk na veel tegenstand en moeite, de vrede hersteld werd.

Men schold Filips van Marnix, even goed als den Prins van Oranje voor lafaards en onchristenen, omdat zij beiden aandrongen op het duldten der Roomschen en vrijheid van godsdienst. Vele ijveraars begrepen niet, hoe noodig dit was en ook geheel naar den eisch der H. Schrift.

Later moest de aan het reizen zoo gewoon geworden edelman opnieuw als afgezant naar Frankrijk, om den Hertog van Anjou de heerschappij te gaan opdragen.

Van dezen Franschman hebben we weinig genoeg beleefd, zooals de geschiedenis ons meldt, maar dat was ook niet Marnix schuld. Na zijne terugkomst kreeg hij verlof om zich uit de landszaken terug te trekken en voorloopig wat rust te nemen. De Prins stond het toe, onder voorwaarde, dat zijn dienaar zich ten allen tijde weer tot zijne beschikking stellen zou, indien dit noodig ware.

En zoo was de naar lichaam en geest vermoeide strijder eindelijk op het kasteel van West-Souburg aangeland, om daar vooreerst, zoo hij hoopte voor langen tijd, de wel verdiende ruste te genieten. 1)

Ondertusschen heeft Henri met schrik ontwaard, hoeveel tijd hij reeds had verpraat, en is opgesprongen om de woning van Japik te verlaten en zich huiswaarts te spoeden.

Wij volgen hem, de breede laan door, welke naar de voorpoort leidt, waartoe de brug over een breede gracht toegang verleent. Zoo komen we in den tuin, die zich vóór en terzijde van het hoofdgebouw uitstrekt, en in zwaar geboomte zijn voornaamste sieraad bezit. Van verre reeds klinken ons vroolijke stemmen tegen. Maar nu we daar opeens, onder die zware beuken, dat groote gezelschap bijeen zien, blijven we verlegen staan, niet wetende . . .»

Maar ja, daar zit hij zelf, onze Filips van Marnix, de

1) Hij had het kasteel in 1575 aangekocht.

tegenwoordige heer van West-Souburg, thans een man van tegen de vijftig jaren (het was Augustus 1583). Waarlijk, wie hem in eenige jaren niet heeft gezien, moet wel opmerken, hoe zijn voorkomen verouderd is en de kentekenen draagt van veel zorg en hoofdbreken. Thans ligt evenwel een glans van genoegen over die sprekende trekken verspreid en de oogen getuigen van de levendige blijdschap, waarmee de gulle gastheer zijne gasten om zich heen ziet.

Wat zijn die kinderen groot geworden! Ja, ja, nu zien we 't wel: daar is Jacob, de vlugge knaap, maar thans een jongeling van 20 jaar, rijzig en toch kloek gebouwd, het gewaad van een krijgsman dragende. Welk een knap officiertje. Als we 't konden vergelijken, zoude ge zien, dat hij op zijne overleden moeder gelijk.

En die anderen? Daar zijn Maria, Amelia, Elisabeth; meisjes van 18, 16 en 15 jaar, wier bloeiende gezondheid spreekt uit het geheele voorkomen, al is de eene zuster ook vrij wat levendiger dan de andere.

Daar wandelt eene oude kennis: 't Is Elize. Ze heeft een knaapje van misschien 7 jaar bij zich, dat spelend meeloopt en een kind op den arm. De knaap is haar eigen zoon Henri, dus de naamgenoot zijns vaders, die niet weinig trotsch op zijn jongen is, terwijl deze omgekeerd dol veel van zijn vader houdt.

Maar het kleintje op den arm? Dat is . . . het vijfde kind van heer Filips zelf! Nu vraagt ge verder, of deze dan weer eene vrouw heeft? En ziet, daar komt juist uit het huis eene dame aanloopen, die met lachend gezicht de kleine uit Elize's armen overneemt en het kust. Dat is Katharina van Eeckeren, de tweede echtgenoot van Marnix van St. Aldegonde!

Zij had zeker wel bezwaar gemaakt, om iemand te trouwen, die vier groote kinderen had en zulk een zwerfend leven leidde. Maar toch was het gebeurd, tot groote vreugde gewis, zoowel van de kinderen, als van hunnen vader. De meisjes, vooral Maria, zijn verzet op het kleine zusje Louise, die natuurlijk aller speelpop is.

We zijn nog niet klaar met onze voorstelling.

Wie wandelt daar tusschen de boomen met Jacob op en neer? 't Is een krijgsman, van flink uiterlijk en aangenaam voorkomen.

Vraag het Maria — dan zal ze met een lichten blos antwoorden, zooveel als: hij is mijn aanstaande echtgenoot heer Lodewijk van Vlaanderen, de zoon van Katharina van den Boetelaar.

Ei zoo — dan krijgt hij een lief vrouwtje, ofschoon hare gezondheid wel wat wankelend is. Mogelijk doet de Zeeuwsche lucht haar geen goed. Dan zal zij naderhand in hooger streken wel wat opknappen.

Daar komt Henri, die even naar buiten geweest is, den tuin binnen, om de komst van twee ruiters aan te kondigen. Weldra klinkt het hoefgetrappel hunner paarden op de valbrug en gaat Marnix hen te ontmoet. Met vroude begroet hij in den oudsten hunner, die fluks van het paard was gesprongen, zijn ouden vriend Manninga, den Drost van Embden. Zij omhelzen elkander hartelijk.

Nu stelt de oude heer zijn reismakker voor, een jongen man in de kracht van het leven. 't Is zijn neef Witstein, de vroeger genoemde leeraar uit Straatsburg, die met Marie le-Brun was gehuwd.

De beide, niet onverwachte gasten worden aan den kring der familieleden voorgesteld en hartelijk begroet, ook door den man van deftig voorkomen, die intusschen nog uit het huis komt en zich bij hen voegt. 't Is de Middelburger boekdrukker Schilders met wien Marnix vaak een onderhoud heeft omtrent de uitgave zijner psalmberijming.

Met gepaste vroolijkheid bewegen zich allen door den fraaien, ruimen tuin, genietende van elkanders gezelschap. De jongelieden het meest, maar de andere heeren evenzeer, namen deel aan de lichaams oefeningen, waartoe de aangebrachte inrichtingen gelegenheid gaven. Daarbij was Maria's aanstaande, Jonker Lodewijk, de leider, die allen in vlugheid en kracht overtrof.

bij dit schoone tafereel. Hij zei tot Marnix en zijn oom Manninga: «'t Was óók zulk een avond te Genève, toen mijn schoonvader, de oude Wijnkoopers le Brun, stierf. Wij stonden om dezen tijd aan zijne sponde; mijne vrouw, met haar broeder en ik. Hij is blijmoedig heengegaan.»

«Gij doet mij die dagen weer voor den geest komen,» zei Marnix «waarin ik met mijn broeder verkeerde ten huize des wijnkoopers! Ach ja!»

Zoo dacht Manninga ook weer aan een en ander, dat hij nog niet had vermeld, wat nu meteen werd aangevuld, en eer men 't wist was het dorp bereikt. Uit de verte klonken den heer van 't kasteel en zijnen gasten reeds de vroolijke tonen van gezang tegemoet.

Toen zij de dorpsstraat hadden bereikt, heerschte daar groote levendigheid, want een bruidspaar had de jongens en meisjes van het dorp onthaald op . . . ja, op iets dat ze heel lekker vonden. Thans waren ze bij paren aan het dansen op het grasveld, op de maat van eene fluit, begeleid door een oude trommel.

Plotseling zweeg de muziek, stonden allen stil en — keken met open monden het naderend gezelschap aan. Maar daar wierp de bruijom zelf, een met groen omkranste, dikke boer, zijne muts omhoog en riep uit:

«Hallo jongens en meisjes, juicht mee: Hoezee, vivat onze lieve, beminde heer van Aldegonde!»

Wat hij verder zei was niet te verstaan van wege het daverend gejuich en handgeklap, waarmee deze woorden werden begroet.

De landheer boog vriendelijk naar alle zijden, bood den arm aan zijne vrouw en naderde met deze het bruidspaar, dat hij met enkele gevoelige, hartelijke woorden geluk wenschte.

Toen wendde hij zich lachend tot de jeugd in het rond en sprak: «Kinderen, zingt en springt nu naar hartelust, ik mag het gaarne zoo zien. Straks ga ieder bedaard zijn eigen

Intusschen trok zich de gastheer met zijne drie gasten weldra terug, om, onder het lommer van een geduchten beuk gezeten, te handelen over de zaken van land en kerk. Manninga en de vreemde leeraar konden stellig een en ander meedeelen, dat voor den geleerden gastheer van groot belang en wetenswaardig zou zijn. Ze waren spoedig zóó ingewikkeld in deze dingen, dat het luidklinkend gelach der jongelieden hen in 't geheel niet stoorde. Henri kwam uit naam der gastvrouw vragen, wat de heeren zouden gebruiken tot verfrissing en tot sterkung van den inwendigen mensch.

Dit was gemakkelijk genoeg bepaald en toen in zeer weinig tijd ook klaar gezet. De Fransche wijn maakte de tong nog wat lossen en scheen ook weldra de jongelui aan te trekken, die allengs, warm van het spel, zich om de tafel onder den beuk schaarden en op hun gemak neder zetten.

Marnix merkte dit met genot op, en nog meer, toen ook zijne echtgenoot verscheen, na de kleine Louise bezorgd te hebben.

Manninga riep Elize tot zich en gaf haar een brief over van Dupont uit Embden, waarin zij alle merkwaardige voorvallen van den laatsten tijd vermeld zou vinden. Hij sprak hartelijk en gemeenzaam met Henri, over den tijd, dien deze met zijn meester te Embden had doorleefd, en speelde met diens zontje.

Natuurlijk was er veel, zeer veel te verhalen van beide zijden over al de geschiedenissen der laatste jaren. Wij begrijpen levendig, hoe in dien gezelligen kring onder de opgewekte gesprekken de tijd moest voorbij snellen, zoodat de avond allen te vroeg kwam.

Op voorstel van Marnix echtgenoot besloot men tot eene wandeling naar het dorp, den landweg langs. De avondzon goot over de akkers met het licht golvende, rijpe koren een gouden gloed, terwijl de purperen schijf nog even boven de duinen zichtbaar was!

Meermalen bleef Witstein staan, in gedachten verzonken

weg om rustig te slapen. Werkt met vlijt, Op zijn tijd; Daarna 't spel: Zoo is 't well!»

Hij wenkte met de hand, en — de muziek (?) klonk opnieuw.

Daar zwierden ze weer in het rond met zware sprongen, maar toch, ze hadden pret, vooral toen Jacob met zijne zuster Elisabeth, en Maria met haren Lodewijk een oogenblik zich in den kring begaven en meedanst.

De anderen wandelden het dorp door en maakten hier en daar een praatje. Ze bemerkten uit alles duidelijk, hoe hoog de ambachtsheer bij zijne dorpelingen was geacht, hoeveel liefde men hem en zijne vrouw toedroeg.

Voldaan over den genoeglijken avond keerden allen binnen de muren van het kasteel en zochten hunne vertrekken op, om in den gezonden slaap de krachten te vernieuwen.

Des morgens vroeg, zeer vroeg, werden allen, ook Henri met Elize, en de andere dienstboden, bijeengeroepen in de groote tuin- of eetzaal, om te ontbijten, maar — vooraf de huiselijke morgen-godsdienst oefening bij te wonen.

Hier was de huisvader aan het woord, om *Gods Woord* eerst te lezen, daarna kortelijk toe te lichten. Dat hem dit volkomen was toevertrouwd, behoeft voor den aandachtigen lezer geen betoog meer. Daarna besloot men met het zingen van een psalmvers uit de berijming van . . . Marnix, die voor drie jaren in 't licht was verschenen.

De Fransche leeraar nam met belangstelling kennis van deze uitgave, die hij nog niet had gezien, daar hij op zijne standplaats alleen de Fransche berijming gebruikte, of die van Dathenus voor de Hollanders.

Op verzoek van den gastheer sloot hij met dankgebed in de Deutsche taal, welke allen, behalve Elize, verstonden.

Na het ontbijt maakten de jongelieden zich gereed voor een watertochtje naar de duinen, dat veel genoegen beloofde. Wij kunnen hen, jammer genoeg, niet volgen; maar blijven ditmaal eens achter bij den heer des huizes, dien we onder al die drukte te weinig hebben gadegeslagen en gehoord.

Hij begaf zich met Manninga naar het studeervertrek en beiden verdiepten zich daar in het nazien der drukproeven voor de tweede uitgave der psalmberijming, waarvoor de Middelburgsche boekdrukker zorg zou dragen.

«In de gevangenis op Vreeburg» sprak Aldegondé ernstig «zette ik ijverig den arbeid voort. Maar eerst vóór drie jaren kwam het tot drukken. Thans is een tweede druk noodig geworden. En nu verheugt het mij dat gij hier zijt. Gij kunt mooi een handje helpen bij het verbeteren der fouten!»

Manninga lachte: hij meende, daar kon niets van komen. Toch had hij al spoedig een versregel veranderd, zeer naar genoegen des dichters, die schertsend zei, dat hij den Drost tot zijn secretaris benoemen zou.

«Als ik daarvan bestaan kon, zou ik er niets tegen hebben» was het antwoord ... «want de landstreek bevalt me hier uitermate en uw kasteel niet minder.»

Kenige uren lang bleef het tweetal onafgebroken aan den letterkundigen arbeid en werd de tafel meer en meer met uitgespreide vellen papier bedekt.

Daar werd de boekdrukker aangediend en binnen gelaten. Glimlachend hoorde deze den geleerden dichter aan, nu en dan het hoofd schuddende. Eindelijk nam hij alles bijeen en verwijderde zich, met de belofte van spoedig te zullen terugkeeren.

De predikant had intusschen te Vlissingen een paar kennissen bezocht en keerde van daar terug tegen den noon

Na het middagmaal ging hij met Marnix en zijn oom de jongelui in de duinen opzoeken. Eerst met het maanlicht keerde het gezelschap in de vrolijkste stemming op het kasteel terug om nog een uurtje samen te zijn. Den volgende dag toch vertrokken de gasten weer, voldaan over het aangename bezoek aan «den Heer van West-Souburg.»

kunnen geven, al was het zijn bloed geweest, met vreugde zou hij 't hebben gewijd aan diens herstel.

Algemeen was de verslagenheid in den omtrek, op het dorp. De geruchten van gevaar verspreidden zich en — zooals dat gaat — zelfs de mare van Marnix dood ging rond. Gelukkig evenwel, zoover kwam het niet.

De engel des doods week op hooger bevel terug; — de geneesheer gaf hoop; de hoop bleek gegrond. ... er kwam herstel.

De groote zwakte van den lijder, gevolg van de pijnen en de zware koorts, belette hem in de eerste weken nog om het huis te verlaten. Maar betrekkelijk spoedig toch kwamen de krachten terug en mocht hij zachtens aan zijne bezigheden hervatten.

Op den laatsten Zondag van November 1583 bevond de edelman zich met gade en kinderen in het kleine, eenvoudige godshuis van Oost-Souburg, 1) om vóór zijn vertrek nog eenmaal in den kring der gemeente God te loven voor zijn herstel, en te bidden om verdere hulpe op den nieuwen, onbekenden weg, die thans vóór hem lag.

't Was een ernstig, maar toch bemoedigend woord, dat de grijze dienaar der dorpsgemeente tot zijne aanzienlijke hoorders richtte, en het bleef vrij van de anders nogal gewone vleitaa, omdat de prediker daarvan afkeerig was en Marnix niet minder.

Katharina van Eeckeren verliet met een bezwaard hart het kerkgebouw. Maria merkte dit wel op en zij trachtte de oorzaak daarvan te vinden. De vrouwe van Aldegondé verborg die niet: ze vreesde, dat haar man te Antwerpen veel tegenspoed hebben zou, wellicht wel zijn graf vinden.

In de huiskamer van het kasteel werd in dezen geest nog een algemeen gesprek gevoerd, maar — de persoon, dien het gold, heer Marnix zelf, brak het af door te zeggen:

«Lieve Katharina, liefste kinderen — God de Almachtige

1) De oude kerk van West-Souburg lag in puin.

Erkenning en miskenning.

Inderdaad mocht de vroeger zoo rusteloze verdediger van de landsbelangen wel hopen, dat het stille verblijf op West-Souburg's kasteel nu maar geheel vergeten mocht worden door 's lands regeering en den Prins, dus, dat men hem met rust liet.

Maar jawel — daarover dacht vooral de laatste juist heel anders. Had Aldegondé niet gezegd, dat zijn vorstelijke vriend steeds weer over hem kon beschikken, wanneer zaken van gewicht het noodig maakten?

Welnu, dat duurde niet lang. Er moest te Antwerpen een Burgemeester zijn, een hoofd der regeering, meteen vertegenwoordiger van den Prins, en van de Staten. En dat wel met het oog op het dreigend gevaar voor een beleg door de Spanjaarden, onder aanvoering van den hoogst bekwamen, doortastenden veldheer Parma (Alexander Farnésé).

Voorwaar geen aantrekkelijke post, voor iemand, die veel gewichtiger dingen had tot stand gebracht en geregeld. Doch om des Prinsen wil zwichtte Marnix eindelijk voor den drang: hij nam de benoeming aan!

Hem wachtte echter vóór zijn vertrek nog eene ernstige beproeving. Plotseling overviel hem eene hevige koorts, die spoedig de krachten geducht sloopte en maar niet wilde wijken voor de aangewende geneesmiddelen. Er kwam eene gevaarlijke ontsteking bij, die het leven ernstig bedreigde, zoodat binnen enkele dagen de engel des doods het kasteel zeer dicht genaderd scheen.

Vrouwe Katharina had gelegenheid om hare geschiktheid te toonen in het oppassen van den zieke — en zij gunde zich zelve bijna geen oogenblik rust, dan alleen, wanneer Elize op aanhoudend dringen, de taak mocht overnemen. Henri was diep bedroefd en verslagen: zoo krank had hij zijn geliefden meester nog nooit gezien. Had hij maar iets

heeft mij geroepen en ik ga onder zijne heilige hoede naar Antwerpen. Zocht ik eer of ander voordeel, 't ware een dwaas ondernemen. Maar zulks is u beter bekend.»

Ja, dat wisten ze wel beter. Alleen het belang van het Vaderland dreef hem, om aan 's Prinsen verlangen te voldoen.

En zoo ging hij scheep met de zijnen van Vlissingen, de laatste week van Slachtmaand, om de Schelde op te zeilen en zijne aanstaande woonplaats te bereiken. Het kasteel bleef aan de goede zorg en trouwe bewaking van Henri en Elize overgelaten.

Henri had zijnen meester uitgeleide gedaan. Toen de witte zeilen van het vaartuig in de verte verdwenen, keerde hij, droevig gestemd, naar West-Souburg, gekweld door een onverklaarbaar, somber voorgevoel, dat hem eerst later verliet, toen de eerste gunstige berichten uit Antwerpen kwamen.

Wij willen ons daarheen begeven om getuige te zijn van de moeilijkheden, die onzen held daar wachtten.

Al spoedig nadat hij in eene plechtige raadsvergadering den eed van trouwe plichtsbetrachting had afgelegd (30 Nov '83) bleek het den nieuwen, eersten burgemeester, hoeveel verdeeldheid in de Scheldestad heerschte.

Het was er zeer levendig. Handel dreeven de Antwerpsche kooplieden met bijna alle landen van Europa; op de groote beurs verschenen dagelijks honderden, om hunne waren te verhandelen.

Maar onder de burgerij heerschte groote oneenigheid, voort-spruitende uit verschil van godsdienst, maar vooral van persoonlijk belangen. Het gezag berustte bij zoovele verschillende personen en lichamen, dat er bijna geene mogelijkheid bestond om al die hoofden en zinnen tot één eenparig besluit te bewegen.

De schrandere burgemeester had dit spoedig begrepen, en menige zucht ontsnapte hem onder het leiden der verwarde raadsvergaderingen, waarbij zijn geduld op eene zeer zware proef werd gesteld.

Hoe moest dat gaan, wanneer zulk eene stad eens werd

belegerd door den Spanjaard? Door den buitengewoon kundigen krijgsheld Parma, met zijne dapperen?

Waarlijk, dat vooruitzicht was geschikt om zelfs een Marnix te doen vreezen. Daarom gaf hij gaarne gehoor aan de uitnoodiging van den Prins, om voor eenige dagen naar Delft te komen en getuige te zijn bij den doop van den kleinen Frederik Hendrik, op den 12 Juni 1584.

Bij die gelegenheid werd ernstig over het beleg gesproken. De Prins beloofde, terstond al het mogelijke te zullen doen, om de stad te hulp te komen, welke hem zooveel waard was en waar hij zoo lang had vertoefd.

Hij gaf den raad, om zoo spoedig mogelijk den dijk der Schelde, benoorden de stad, door te laten steken. Daardoor zouden de schepen uit Zeeland de stad kunnen bereiken, terwijl ze tevens den vijand konden bestoken. Dat was het eerste en het hoogst noodige.

Marnix volgde dien wenk en stelde in de raadsvergadering terstond deze zaak voor. Zijn welsprekend betoog vond ingang: men besloot den dijk door te steken. Maar jawel — daar ontstond een geweldig verzet van den kant der slaggers en veehandelaars, die hunne weiden dan moesten missen. Marnix was genoodzaakt wat uit te stellen, in de hoop dat . . .

Maar helaas! — Welk eene ontzettende gebeurtenis had daar op eenmaal plaats gehad! Het bericht daarvan was geschikt om den vriend van Oranje te verpletteren, allen moed hem te benemen. Immers, op den 10en Juli was de Prins door Balthasar Gerards te Delft doodgeschoten!

Stelt u voor, hoe Aldegonde daaronder moet geleden hebben. Maar toch — hij herstelde zich: er was geen tijd voor rouwbeklag, want de vijand stond voor de poorten.

Op dienzelfden noodlottigen 10en Juli werd ook door de Spanjaarden het beleg der stad Antwerpen aangevangen!

Hoe gaarne wij de geschiedenis daarvan breedvoerig zouden willen verhalen — we moeten ons beperken tot het voornaamste, want onze ruimte laat het niet toe.

Ook de belegerden peinsden op middelen tot verweer. Op voorstel van een schrander Italiaan, Gianibelli, werden een paar vaartuigen gereed gemaakt, elk voorzien van buskruit en geladen met steenen, stukken ijzer, kogels enz.

Deze schepen moesten met den stroom afdrijven en zoo noodwendig tegen de brug aankomen. Door een uurwerk zou dan de lont of het vuur met het kruit in aanraking komen, het schip uit elkaar springen en — de brug vernield worden.

Alles was zeer goed overlegd en werd ook zóó uitgevoerd.

Op een donkeren Aprilsavond dobberden vele branders den stroom af, hun spookachtigen gloed werpende over de beide oevers, waar de Spanjaarden bij en op de brug stonden. Ook langs de dijken waren ze geposteerd, sommigen in booten onder den wal, van waar ze met lange haken de vuurschepen trachten aan te halen, wat dikwijls gelukte. Andere raakten aan den grond, nog andere zonken, zoodat de branders weinig schade aanrichtten.

Maar daarachter kwamen de beide «helsche schepen» zooals ze genoemd werden van wege de ontzettende uitwerking, die ze zouden teweegbrengen, zoo 't plan geheel gelukte. Ze heetten «de Fortuin» en «de Hoop».

In spanning wachtte Parma met al zijne hoofdofficieren de schepen af. Daar zwenkt «de Fortuin», nog vóór de brug bereikt te hebben, naar den wal, en blijft steken. Een oogenblik van stilte, een doffe knal . . .

Maar neen — 't is de groote ontploffing niet. Nu springen de Spanjolen in dollen overmoed op het schip en blusschen het smeulende vuur, waarna ze zich ijlings weer aan den wal begeven, om het tweede schip af te wachten.

«De Hoop» nadert de brug langs het midden van den stroom. Daar lag een groot vlot, tot bescherming van het middelste, drijvende deel. Maar «als werd het door den bekwaamsten loods uit Zeeland bestuurd,» 1) zoo netjes dreef

1) Motley — wiens beschrijving wij hier gevolgd hebben.

Jammer, dat de dijk niet doorgestoken was! Ja, nu kwam men te laat. Parma had reeds alle wegen daarheen bezet; slechts de waterweg over de Schelde was nog open, maar — voor hoe lang?

Terstond begonnen de Spanjaarden benoorden de stad aan beide oevers een fort te bouwen, waaruit men de schepen beschieten kon. Toch kropen er vele door, met koren en andere levensmiddelen geladen. Men trachtte in de stad zooveel mogelijk in te slaan, met het oog op een langdurig beleg. Marnix regelde op de meest billijke wijze den verkoop, maar de kooplieden zagen daar hun voordeel niet in en lieten toen niet meer aanvoeren.

Er heerschte helaas geene eensgezindheid onder de burgerij, en van daar die flauwhartige, zelfzuchtige handelwijze. Ware Marnix er niet geweest, wellicht had men zich reeds vóór het einde van dat jaar overgegeven.

Want voornamelijk burgers drongen de Wethouderschap tot overgave der stad, «waarop groote beroerte ontstond» zegt de geschiedschrijver Wagenaar. Men sloot die drijvers den mond, maar slechts voor een tijd.

Parma begreep zeer goed, dat hij de Schelde moest afsluiten, om zoodoende allen toevoer aan de belegerde stad af te snijden. Daartoe werden nu pogingen aangewend. Het plan was goed, maar de uitvoering kostte veel tijd en had groote bezwaren in. 't Moest eene soort van schipbrug zijn, om met den vloed te kunnen rijzen of dalen, maar toch stevig genoeg om storm en golfgeklots te weerstaan.

Vóór het einde des jaars ('84) kreeg de stad nog eene vloot van wel honderd kleine vaartuigen binnen, die natuurlijk heel wat leeftocht aanbrachten, waaraan groote behoefte bestond. 't Was een bewijs dat het Vaderland Antwerpen niet vergat.

Integendeel, voortdurend werden door de Staatse troepen, aanvallen gericht op de forten aan de Scheldeoevers en somtijds ook met goed gevolg. Maar de hoofdmacht kon men toch niet verdrijven.

het vaartuig om dit vlot heen en op de brug aan, waar het toen in de lengte naast kwam te liggen.

Natuurlijk was de loods, die het tot dichtbij had gebracht, in alle stilte en tijdig verdwenen. Ook bleef het schip na den geduchten schok dien het de brug had gegeven, bedaard liggen, zoodat de Spaansche oversten en soldaten in luid gelach uitbarstten, om die bespottelijke onderneming der Hollanders.

Parma zelf stond op de brug, dichtbij het verraderlijke ding. Een vaandrig smeekte hem, om toch heen te gaan, zoodat hij zich eindelijk verwijderde . . .

Geen seconde later — wat vreeselijk tooneel!

Het schip springt met donderend geweld uiteen; de brug, het blokhuis, de mannen . . . alles vliegt in de lucht.

Het water der Schelde, bewogen tot op den bodem, golfte hoog over de dijken, de forten binnen en het land in.

Duizend Spanjaarden zijn verdwenen: de stukken hunner lichamen zullen morgen gevonden worden, ver in het rond, tusschen zerken, granietblokken, ploegscharen enz.

De huizen stortten in of schudden op hunne grondvesten.

De menschen vielen ter aarde en dachten wellicht, dat de wereld verging. Parma zelf, getroffen door een stuk hout — viel op den grond, terwijl zijn wapendrager dood bleef, enkel door den geweldigen luchtstroom.

Allen die 't overleefden waren eenigen tijd als doof en door schrik verlamd, terwijl enkelen op wonderdadige wijze den dood ontkwamen.

De brug was vernield over eene breedte van tweehonderd voet en natuurlijk de rest ook deerlijk gehavend. Dus kon nu eene vloot met alle gemak passeeren. Daartoe waren al de afspraken gemaakt. Bij het fort Lillo lag zij klaar, om de zeilen te hijschen en de riemen uit te slaan.

De Admiraal Jacobsen zou, terstond na de uitbarsting, eene sloep met acht roeiers uitzenden, om te zien, wat zij uitgewerkt had. Was er eene voldoende opening gekomen, dan — zou hij een vuurpijl afsteken.

Dat was dan het sein voor de vloot om stadwaarts te stevenen, en tegelijk voor de stedelingen, om haar tegen te zeilen.

Is het nu niet vreesselijk, dat die man een lafaard bleek te zijn en een onverstand? Hij had zijn post verlaten — er ging geen vuurpijl op; en er verscheen geene vloot.

Zoo ging de nacht voorbij — de geschikte tijd, en des morgens was het al te laat. Want de Spanjaarden togen terstond aan het werk en hadden binnen drie dagen de rivier alweer versperd.

En binnen de stad? Hoe was men daár wel te moede?

De bevolking bewoog zich in angstige spanning langs de Scheldeoeveren. De burgemeester Marnix had zich met Gianibelli naar een geschikt punt begeven om daar de uitwerking af te wachten. Zij hoorden het donderen van den slag en voelden den schok onder hunne voeten. Met kloppend hart verbeidden ze toen de vuurpijl, maar, we weten het reeds, die kwam niet.

Eerst toen het te laat was, vernam de bevolking de ware toedracht der zaak. Welk een bittere teleurstelling voor haar en vooral voor Marnix! De groote slag was hier nu geslagen, want van toen af begonnen velen met kracht aan te dringen op overgave, vooral de Roomsche bevolking, zoodat Marnix gedwongen werd met Parma te onderhandelen. Deze wilde gaarne gunstige voorwaarden toestaan.

Om kort te gaan — het einde van de zaak was, dat op 17 Augustus 1585 Antwerpen zich aan Spanje overgaf op deze voorwaarden:

Binnen twee jaren kon iedere Protestant de stad verlaten. Zoolang werd de Gereformeerde religie geduld. Na dien tijd niet meer. Voorts moest de bevolking 4 tonnen gouds opbrengen, tot voldoening van het krijgsvolk.

En eindelijk — niet het minst — moest Aldegonde beloven, binnen het jaar de wapenen niet tegen Spanje te zullen voeren.

Antwerpen was verloren — en Marnix . . . kreeg de schuld. Wij treden zijne woning binnen op een somberen middag van

de maand October. Daar zit de groote man, met gebogen hoofd en bedrukt gelaat, waarop het lichaams- en zielelijden te lezen is, dat hem sedert zijne komst te Antwerpen heeft gekweld.

Zijne Katharina zit bij hem, in reisgewaad gehuld. Ze is gereed om de stad te verlaten en naar West-Souburg terug te keeren, waarheen de kinderen reeds vroeger waren vertrokken. Zij heeft moedig en trouw allen tegenspoed met haren echtgenoot gedeeld. En thans neemt zij afscheid van hem, maar in de hoop van een spoedig wederzien.

Evenwel — Marnix is diep bedroefd en geschokt.

Want — de laster heeft zijn duivelsch werk verricht, en het giftig zaad is alom welig opgeschoten. Ja, zelfs de Algemeene Staten hebben het geloofd, dat Marnix voor Spaansch goud Antwerpen aan den vijand heeft verkocht en dus verraad heeft gepleegd!

Vreesselijke verdenking voor den vriend van Oranje! Had deze nog maar geleefd! Thans was het zoover gekomen, dat men hem . . . *het land durfde ontzeggen!*

Hij mocht dus niet eens naar Zeeland, naar zijn eigen huis terugkeeren; hij, die met opoffering van rust en gemak, het ambt van burgemeester met alle trouw en ijver had vervuld.

Hoe schrikkelijk moest de gevoelige man daaronder lijden. Neen, daarin kon ook zijne lieve echtgenoot hem niet troosten. Hij had haar willen achterlaten, om in het buitenland zich terug te trekken met zijne smart.

Maar Katharina had dit plan weten te verijdelen, zoodat nu besloten was, dat haar echtgenoot later in stilte vertrekken en in 't geheim toch naar West-Souburg komen zoude.

Werkelijk stapte op den 10en November 1585 een man te Vlissingen aan wal, die, na den schipper betaald te hebben, zich diep in den omgeslagen mantel hulde, den hoed in de oogen drukte en toen stevig voortstapte door de drukke straten.

't Was de ontslagen burgemeester van Antwerpen, de dichter van het Wilhelmus, Filips van Marnix van St. Aldegonde,

die als een gejaagde door de straten van Vlissingen liep, waar vroeger zich oud en jong eerbiedig voor hem boog.

Hij kwam gelukkig de Rammekenspoort uit, zonder nader onderzoek, wat waarschijnlijk of aan de duisternis, of aan afspraak met den portier te danken was, want — hij bezat geen pas, die was hem *geweigerd!*

Doodelijk vermoeid kwam de Heer van West-Souburg op zijn kasteel aan, waar natuurlijk de grootste en levendigste blijdschap heerschte over vaders thuiskomst. Vrouw en kinderen, Henri en Elize, ze dachten in dien stond niet aan de geleden *miskening*, maar verheugden zich om het zeerst, dat de heer des huizes er weer was. Het andere, meenden ze, zou wel terecht komen.

Nu — zo hebben het gelukkig niet mis gezien!

Marnix zette zich spoedig aan het schrijven eener uitvoerige verdediging van zijn gedrag, waarin hij zich geheel aan de Alg. Staten overgaf, en hun rechtvaardig oordeel inriep. Zelfs de hooggeplaatste Spanjaarden getuigden ongezocht in het voordeel van den belasterden edelman, zoodat ten laatste — maar toch niet zóó heel spoedig — de waarheid aan het licht kwam.

Toen moesten zich de lasteraars en kwaadsprekers schamen.

Toen veranderde de *miskening* weer in *erkenning*; men herstelde Marnix in het vroeger genoten vertrouwen en bekleedde hem opnieuw met gewichtige posten.

Die bange dagen hadden evenwel voor zijn gemoed een grooten zegen achtergelaten. Naar zijn eigen getuigenis had de groote man thans geleerd, zich niet langer aan der menschen oordeel te storen, maar alleenlijk zich te verlaten op den Kenner der harten, en bezorgd te zijn om het heil zijner ziel.

IX.

Dagen van druk en onrust.

Het jaar '86 was ingetreden en de eerste boden van de nieuwe lente begonnen zich te vertoonen, toen aan den heer van West-Souburg opnieuw eene zware beproeving werd opgelegd door Hem, die naar zijne wijsheid 's menschen lot bestuurt, en die niet antwoordt van zijne daden.

Vrouwe Katharina van Beekeren werd ziek, en het ziekbed bleek weldra haar sterfbed te zullen worden.

Wat menschenlijke kunst vermocht werd natuurlijk door de Middelburgsche chirurgijns wel aangewend, maar — Marnix tweede echtgenoot ging heen ter eeuwige ruste, om haren diep bedroefden man met het vijfde kinderen achter te laten.

Gelukkig, dat althans de pas geleden smaad en miskenning een weinig waren verminderd — anders ware dat dubbele leed niet te dragen geweest.

Marnix had door de beproevingen wijsheid geleerd; had zich langs zoo meer met lijf en ziel aan zijnen God en Vader in Christus leeren overgeven. Van de wereld wachtte hij niets meer dan teleurstelling en ellende.

Maar toch — hij behield en ontving opnieuw de kracht, om te werken zoolang het dag was, te arbeiden zoolang, als het God beliefd, hem in dezen tabernakel te laten wonen.

Met kracht voltooide hij thans den tweeden druk zijner psalmen, die natuurlijk door de Antwerpsche geschiedenis had stil gestaan. In dezen arbeid vond de beproefde dichter, de vrome pelgrim ter hemelstad, voor zijn geschokt gemoed zoeten troost en verzachtend balsem voor de geslagen wonden.

Bij tusschenpoozen versneed Marnix ook de pen voor nog anderen arbeid. Hij stelde namelijk in korte schetsen zijne gedachten over de opvoeding van kinderen op het papier.

't Was een vervolg op hetgeen de vader reeds vroeger van tijd tot tijd had geschreven aan zijn geleerden vriend

Vulcanius, die zich met Jacobs opleiding had willen belasten. Marnix gedachten gingen over allerlei zaken en belangen.

Groote begeerte vervulde hem zeker nu vooral, om voortaan in ruste zijne dagen te mogen slijten, zijne zeer verminderde lichaamskrachten te kunnen sparen.

Maar toch — zich geheel uit de wereld terug trekken kon zulk een man niet. Neen — hij werd van zelf getrokken en betrokken in allerlei zaken. Brieven ontvangende, moest hij die ook beantwoorden. Het waren berichten uit Embden, uit Duitschland en Polen zelfs — ook uit zijne geboortestad en van Genève, ja van waar al niet.

En vele berichten vervulden de ziel van den ijverigen Gereformeerde, den vurigen Protestant met leedgevoel.

Er was vooral in Vlaanderen en Brabant groote verslagenheid onder de «schapen Christi» — de Gereformeerde gemeenten, wegens het terugvallen dier gewesten onder Spanje's heerschappij, waardoor natuurlijk haar gewetensvrijheid bedreigd werd.

In 't algemeen drukte deze voorspoed van Parma's wapenen de christenen der Nederlandsche gewesten. Men had hulp gezocht in den vreemde; Engeland had ons zijn Leicester gezonden, met wien we zoo deerlijk bedrogen waren uitgekomen; hij was met wrok in het hart weer vertrokken dit alles stemde tot moedeloosheid en vreeze.

't Was in den voorzomer van het volgende jaar (1587) dat op het kasteel van West-Souburg de Leidsche professor Vulcanius als gast vertoefde. Wij vinden hem in den tuin gezeten met den gastheer, die in zijn vijftigste levensjaar is, maar veel ouder schijnt. De hoogleeraar integendeel is een toneelbeeld van gezondheid: hem heeft dus de studie geen nadeel toegebracht.

Zij zitten samen onder denzelfden breedgetakten boom, waarbij wij vóór vier jaren de familie vonden. Ook Jacob is er bij, wiens voorkomendheid en kennis van zaken zijn leermeester tot eere strekken, en die voor den hoogleeraar oprechte genegenheid betoont.

jij het? Ik dacht eerst, dat het niet pluis was met dien punthoed, dien langbaard — maar nu denk ik, dat hij een profeet is, zooals je daarvan in den bijbel leest, die

Henri werd ongeduldig, sloeg op de tafel en riep:

«Wel drommelsche boer, zeg dan toch, wát hij vertelde!»

«Jawel» heerschappij — ja, ja, kijk, dat zal ik je nou zeggen. O je hadt het moeten hooren, 't was

Henri sprong op van ongeduld, maar Japik stak de hand uit en zei zoo snel mogelijk:

«Hij vertelde, dat hij een zwaard onder de zon had gezien, bloot en scherp; het bewoog in alle richtingen. Ook was er ergens, ja, ik weet niet meer waar — bloed gevallen in droppels, net als regen. Nou is dat niet heel akelig? Heb jij ooit zoo iets meer gehoord? Mijn grootvader zaliger was een knap man, die heel wat af wist van dingen, daar je van ijsde. Maar dat heb ik toch nooit van hem gehoord.»

«En wat zou dat dan nu beteekenen?» vroeg Henri, die er wel geloof aan scheen te hechten — wat zei hij daarvan?»

«Ja, lieve vriendschap, kon ik je dat alles maar eens na vertellen, je zou zeggen, die man weet alles, hij is een profeet. Maar zie je, zoo knap ben ik nu niet. Hij zei wel, dat we oorlog en zware dingen te wachten hebben, maar het rechte weet ik niet meer.»

Natuurlijk was dit onderwerp vooreerst nog niet uitgeput, maar wist eerst de buurman, daarna ook Henri allerlei nare histories op te disschen van dingen die ze zelf beleefd hadden of althans zich verbeeld hadden te zien of te hooren. Zoodoende vloog een uur spoediger om, dan Henri vermoedde, en toen hij, met een verhit gelaat, den tuin binnen sloop, klonk spoedig zijns meesters stem.

Deze vroeg zijnen knecht, waar hij geweest was. Henri redde zich terstond door te zeggen:

«Heer, ik moest even bij Japik zijn, om hem eene geleende schop terug te vragen. Maar ziet, hij had zooveel van belang te vertellen, dat ik niet weg kon komen.»

Maria, thans sedert ruim een jaar gehuwd, is met haren echtgenoot op het vaderlijk landgoed gelogeerd. Jammer genoeg, dat haar zwakke gezondheidstoestand haren bezorgden vader in stilte bekommert. Ach — hij heeft reeds zoovele slagen gehad, mocht zijne beminde oudste dochter gespaard worden!

De Middelburger boekdrukker Schilders is ook alweer aanwezig. Hij heeft nu met de beide heeren eenige zaken te vereffenen, want Vulcanius heeft zich bemoeid met de uitgave der psalmberijming, die eerst in handen van een anderen drukker was geweest.

We laten die heeren rustig samen praten, om eens even onzen ouden bekende na te loopen, die daar juist de poort uitsluit om bij zijn vriend, boer Japik, een kroes bier te drinken. Hij heeft daartoe op 't oogenblik eens goed den tijd en — Japik zal wel thuis zijn.

Dat kwam ook zoo uit. Ja zelfs — Japik heeft een buurman op bezoek, met wien hij druk redeneert, onder levendige gebaren, terwijl de kan met de kroezen Henri al tegenlachen, die dan ook zonder plichtplegingen zich op de bank laat vallen en de armen op tafel legt.

«Wat is er te doen? Is er nieuws in Middelburg, Jaap?»

Japik stopt even zijn woordenstroom, die hem in dit lage vertrek en op dezen warmen Meimiddag het zweet had doen uitbreken. Hij schenkt zijn «heerschappij» eens in en begint nu opnieuw te verhalen, wat de buurman al in geuren en kleuren had vernomen.

«Ja, man» sprak de boer stotterend «ik ... ik ben van morgen in stad geweest te markt. Daar was een kerel met langen baard, een punthoed op en langen mantel aan; 'k werd er temet bang van. Maar hij zong een verske, heel mooi, waarin kwam van Spanjolen en papen, van vuur en bloed ... o, ijselijk mooi, en met een stem, heerschappij, je kondt hem wel drie straten ver nog hooren!

Maar dan — toen hij gezongen had, begon de man te vertellen.

O, hé o, man — dat was wat! Zeg, buurman, hoe vindt

En nu volgde het uitvoerige verslag van hetgeen Japik verteld had, door Henri's vurige verbeelding met nog wat sterker kleuren geteekend.

Marnix en zijne gasten luisterden aandachtig naar de smakelijke wijze, waarop Henri kon vertellen. Toen het gedaan was, zond zijn meester hem weg om eenig werk te gaan verrichten. Vulcanius sprak toen, lachend:

Die snaak weet het wel aardig weer te geven, en wat hij niet weet, maakt hij er maar bij. Maar diezelfde profeet is in Leiden ook al geweest en heeft heel wat praatjes verkocht, die de menschen maar dadelijk gelooven. Ze laten zich door die voorspellingen van de wijs brengen en beangstigen.»

Boekdrukker Schilders hief het hoofd op en zei:

«Zou het niet waar kunnen zijn? Keizer Constantinus zag toch ook wel een kruis onder de zon?»

Vulcanius glimlachte, een weinig ongelooovig, en zag zijn vriend Marnix in het gelaat. Deze sprak ernstig:

«Mij dunkt, deze dingen kunnen we wel aan de boeren en lompe lieden overlaten: zij zullen het gelooven, hoe wij het ook tegenspreken. Maar buiten dat zou ik vragen — zijn er geen teekenen des tijds, die wijzen op naderende, zware bezoeken en oordeelen Gods?»

Deze vraag gaf het gesprek eene andere wending, zoodat het drielat nog lang onder het lommer bleef vertoeven.

Toen Vulcanius vertrokken was en Marnix alleen bleef, zette hij zich weldra neer, om een boekje te schrijven, dat bestemd was voor de verstrooide christenen in de Zuidelijke Nederlanden of ook buitenslands, en dat getiteld was «Trouwvermaning». Uit het voorgaande kunnen we nu wel begrijpen, hoe hij deze «vermaning» zal hebben ingericht.

Zoo verliep vrij ongestoord het jaar '87 en eveneens het volgende, dat voor het vaderland de zoo hoogst gewichtige uitredding bracht van de «Spaansche Armada», of onoverwinnelijke vloot. Dit heuglijk feit ontging den schrijvende geleerde van West-Souburg natuurlijk niet en zijn hart juichte

om deze verlossing, waarin de hand Gods zoo duidelijk was te zien geweest.

Maar in het begin van het jaar 1590 — daar werd de rust opnieuw gestoord. Men kon waarlijk alweer niet langer buiten den heer van St. Aldegonde.

Daar verschijnt op een bitter kouden Januaridag een ruiter voor de poort van het kasteel. Zijn dampend paard geeft hij Henri over, maar haast zich toen naar den huisheer, dien hij een gezegelden brief overhandigt.

Marnix zendt den man naar de keuken, waar hij door Elize met spijs en drank aan den haard wordt verkwikt, en intusschen door Henri uitgehoord.

De slimmert vertelt heel veel, maar juist niet, wat Henri gaarne had willen weten, en was blij, toen hij weer geroepen werd om een eveneens gezegelden brief aan zijne lastgevers terug te bezorgen.

Wat was dat? Wij mogen het thans wel zeggen, het kan niemand meer schaden. Er waren te Bergen-op-Zoom brieven onderschept van groote waarde, maar men kon ze niet ontcijferen. Daartoe werd de hulp van Marnix ingeroepen, die dit immers al eens meer had beproefd met goeden uitslag?

De altijd bereidwillige vaderlander toonde zich opnieuw bereid de Algemeene Staten hierin te dienen. En wat bleek nu? Dat men groote geheimen had ontdekt; plannen van Spanje's koning tegen ons land, Engeland en Frankrijk.

Wat was daarvan het gevolg?

Dat men Filips van Marnix uitnoodigde om in persoon deze plannen aan het Engelsche en Fransche hof te gaan blootleggen. Wat dunkt u — zou deze gewichtige opdracht ook het bewijs zijn, dat men den vriend van Oranje schandelijk had miskend en onschuldig had veroordeeld?

Marnix zag ongetwijfeld tegen deze moeilijke reis op en toch — hij ging.

Een paar weken later reeds dobberde hij op de golven der Noordzee, op weg naar het Engelsche hof. De reis werd zonder

hinder volbracht, de boodschap gedaan en Marnix meermalen door de koningin ontvangen.

Zoo spoedig mogelijk reisde hij weer af, met het gevolg, hem als afgezant der Staten toegevoegd, om naar Henri IV, den koning van Frankrijk te trekken.

In Frankrijk was echter hevige strijd, om de kroon, daar de nieuwe koning zich met geweld van de hoofdstad Parijs moest meester maken. Daartoe had hij het beleg om die stad geslagen.

En dáár was het dan ook, dat onze Hollandsche afgezant werd ontvangen in de vorstelijke leger tent.

Koning Hendrik was gereformeerd opgevoed, had jaren lang zijne geloofsgenooten aangevoerd in de rampzalige godsdienstoorlogen, maar was eindelijk in 1572 met vele aanzienlijke Hugenoten naar Parijs gelokt, waar hij met 's konings zuster zou huwen.

Men weet wel, dat toen (24 Augustus 1572) — na dit huwelijk de Parijsche bloedbruiloft is gevierd, door den gruwzamen moord op alle protestanten.

Hendrik, die nog protestant was, zwoer zijn geloof af en redde zoo het leven, maar bewees meteen, dat het geloof zijner moeder hem niet meer dierbaar was.

Wel herriep hij later die afzwering en streed opnieuw aan het hoofd der Hugenoten; maar toen eindelijk de vorige koning overleden was en hij erfgenaam der kroon werd — ging hij opnieuw tot de Roomsche Kerk over en beklom den troon.

Evenwel, toen Marnix in 1590, zooals wij zeiden, hem buiten de wallen van Parijs ging opzoeken, was Hendrik IV nog protestantsch. Dit moet de lezer wel in het oog houden.

Met veel bereidwilligheid had de koning terstond aan den Hollandschen afgezant een gehoor toegestaan en den dag en het uur daarvan bepaald.

Alles liep naar wensch af. Marnix werd met zijn gevolg beleefd aan de voorposten van het leger ontvangen en door

een officier naar het hoofdkwartier geleid, waar de koninklijke tent terstond in het oog viel.

De Koning ontving den gezant vóór zijne tent, waar hij door zijne adjudanten omringd, Marnix zeer vriendelijk groette en toesprak. Deze reikte den vorst zijn lastbrief over, dien Hendrik vluchtig doorliep, waarna in den avond een nader onderhoud werd vastgesteld.

Dit onderhoud werd nog door verscheidene andere samenkomsten gevolgd, die alle voor Marnix zeer aangenaam waren, want Hendrik IV was een vroolijke, hartelijke man, met een helder hoofd en een warm hart.

De Koning kreeg den Hollander, die zóveel wist en zooveel beleefd had, werkelijk lief en bewonderde hem oprecht. Toen de zaken eindelijk na drie maanden verblijf waren afgehandeld, kon Marnix huiswaarts keeren, vereerd met een geschenk des konings niet alleen, maar als diens bijzondere raadsman. Hendrik IV had dus wel gezien wat die man waard was.

Met groote eerbewijzen werd de Heer van Aldegonde te Vlissingen ingehaald, toen hij daar in Mei 1590 weer aankwam. Dat was eene betere thuiskomst dan vóór vijf jaren. Zoo waren de tijden en de gedachten der menschen weer veranderd. God had het recht en de waarheid doen voorkomen en zijn dienaar getroost.

De Staten van Zeeland gaven Marnix een verblijf van hunne goede gezindheid, door de betaling van achterstallige gelden, die hem van voor vele jaren reeds toekwamen.

En daarenboven riep ook Prins Maurits den edelman tot zich, die zijns vaders rechterhand was geweest, en droeg hem hoogst belangrijke werkzaamheden op.

Op zijn stil West-Souburg teruggekeerd, mocht de wakkere man al deze dingen nog eens indenken en God danken voor de gunstige wending in zijn lot.

Ten derden male wilde hij zich in het huwelijk begeven, en wel met eene vrouw, hem van voor lange jaren bekend.

Zij was de weduwe van den broeder zijner eerste vrouw, en heette Josina de Lannoy.

Zijne kinderen waren groot geworden en zouden hem natuurlijk gaan verlaten. Jacob was kapitein in het leger; Maria gehuwd; Amalia en Elisabeth nog thuis, maar de laatste had reeds huwelijksplannen met een Schotsch officier. Louise was thans een meisje van negen jaar, en moest dus noodig nog moederlijke leiding hebben.

De voltrekking van dit derde huwelijk was waarschijnlijk reeds bepaald op den zomer van '91, toen er opnieuw donkere wolken boven heer Aldegonde's hoofd samenpakten.

We spraken reeds een enkele maal van Maria's zwakke gezondheid. Deze was in de laatste maanden sterk achteruit gegaan en wekte de bekommerning van haren liefhebbenden echtgenoot en al hare betrekkingen.

Het einde naderde, dat viel tegen den winter van '90 niet meer te verbloemen. Maria zelve wist en voelde het ook. En al had het jeugdige leven voor haar nog veel aantrekkelijks, toch berustte zij in den wille Gods en leerde ten laatste alle dingen overgeven in de hand van haren Hemelschen Vader. Zacht en kalm ging zij heen, maar liet een diep bedroefden vader en echtgenoot achter.

Marnix kon waarlijk meespreken over de wederwaardigheden des levens. Hij wist wat het zegt: «dien de Heere liefheeft kastijdt Hij». Maar gelukkig verstond hij ook een ander Schriftwoord, dat spreekt van «eene vreedzame vrucht der gerechtigheid, welke de beproeving nalaat voor allen, die door dezelve geoefend worden.»

Gelukkig ook, dat de beide nu volgende jaren zonder stoornis voor den Heer van West-Souburg voorbijgingen en hij weer wat tot zich zelve kon komen. Het huwelijk werd voltrokken in de kerk van Oost-Souburg, maar natuurlijk in alle stilte en eenvoud, hoewel in tegenwoordigheid van de kinderen en familieleden.

Toen Elisabeth kort daarop ook in het huwelijk trad met

den Schotschen kapitein Morgan, bleven slechts Amelia en Louise nog thuis. De eerste had wellicht de gelegenheid tot het doen van een geschikt huwelijk voorbij laten gaan, ofschoon zij er gansch niet om treurde, dat hare jongere zuster vooringing. Eenige jaren later werd zij ten huwelijk gevraagd door haren neef, baron van Boetzelaar, zooals wij nader zullen vernemen.

Alvorens dit hoofdstuk te besluiten, hebben we nog eene onverwachte ontmoeting mede te deelen met een ouden bekende, dien de lezer bijna uit het oog zal verloren hebben. Het leven was zonder buitengewone omstandigheden voortgegaan op West-Souburg, en Marnix een weinig hersteld van de schokken der laatste verloopenen jaren. Zoo naderde de herfst van het jaar '93, toen Henri, die nog altijd trouw met zijne Elize op zijn post bleef, op zekeren namiddag naar Middelburg stapte, waar hij zijn oudsten jongen zou ontmoeten. Deze toch was reeds vroeg in het leger gegaan, waar hij het best maakte en op twintigjarigen leeftijd den rang van ritmeester had verkregen.

Wat vreugde voor den vader toen hij zijn zoon mocht omhelzen, den flinken krijgsman met de fraaie uniform, en deze hem verraste met de mededeeling, dat hij drie dagen verlof had gekregen en dus den tijd thuis kon doorbrengen. Opgewild en wel wandelden beiden tegen donker de poort weer uit, in het blijde vooruitzicht, dat moeder met de thuiskomst van haren zoon erg in haar schik zou zijn.

Reeds ontwaarden ze in de verte de torenspitsen van Oost- en West-Souburg, toen hun plotseling een man ter zijde kwam, die wel uit de lucht scheen gevallen.

Hij groette heel beleefd en vroeg verlof, om een eind mee te mogen wandelen, wat gaarne werd toegestaan. Hij moest, volgens zijn zeggen, naar Vlissingen, waar zijne zuster woonde, maar was verdwaald geraakt en eindelijk uitgeput aan den weg neergevallen in het kreupelhout.

Henri en zijn zoon hoorden dit verhaal aan en vroegen den

vreemdeling dapper uit, die zijn heele geschiedenis moest opbiechten, wat hij ook gewillig deed.

Op zijne beurt echter begon de vreemdeling wat te vragen. Nu duurde het niet lang meer, of Henri begon argwaau te krijgen. Het was hem, of hij die stem meer had gehoord, maar natuurlijk kon hij het gelaat van den spreker niet zien, wat jammer was.

Toen ze echter te Oost-Souburg kwamen, voorbij het huis van den smid, klopte Henri daar even aan, waarop de deur werd geopend en het licht naar buiten scheen. De vreemdeling hield zich in het duister, maar werd vriendelijk genoodigd om even binnen te komen en te rusten.

Toen hij hieraan gevolg gaf en dus zijn gelaat vertoonde, ging Henri eensklaps een licht op. Hij verbleekte, fluisterde zijn zoon wat in, schoof fluks naar de voordeur en grendelde die!

Nu ging hij recht op het doel af en zei:

«Vriendschap, ik heb met mijnen heer Marnix van St. Aldegonde vóór ruim 27 jaren te Breda gewoond. Daar hebben wij elkander nog eens ontmoet, als ik het wel heb. Toen droeg je andere kleeren en was je een monnik. Maar je oogen en je neus zijn niet veranderd!»

De monnik, want hij was het, schrikte hevig, maar bedwong zich en — lachte onnoozel, alsof hij er niets van begreep. Maar jawel — het was te laat.

Hij begreep spoedig, dat tegen dit drietal mannen geen list of geweld zou baten en speelde toen een andere rol.

Hij begon te smeeken, om hem te laten gaan, want hij moest zijne zuster opzoeken, die krank lag. Ze kon wel al haast dood zijn en — hij had haar nog een groote, belangrijke zaak mee te deelen.

«Ach, mijne goede heeren» kermde de bedrieger «ik zal jellui eene goede belooning geven, waarvoor ge morgen eens op mijne gezondheid kunt drinken, maar laat mij om den wille van alle heiligen nu verder gaan, eer het te laat is! Nu zal ik het wel alleen vinden!»

«Ha zoo!» riep Henri lachend, terwijl hij des monniks arm eens schudde, — «daar merk ik den vossestaart. Jij met je heiligen, ha, ha! Daar hebt gij u leelijk verpraat, mannetje. Nu, ga je gang maar: je zult Bonifacius en Sint. Maarten of hoe al die heeren heeten mogen, nog wel eens meer noodig hebben. Wat zeg jij er van, smidsbaas?»

De smidsbaas was een ernstig man, een ijverig gereformeerde. Hij hield niet van spotten, zelfs niet met de dwaze begrippen der Roomsche kerk, maar sprak, zich tot den gevangene wendende:

«Vriendje, we zullen je onder dak brengen bij een ouden kennis van je, heer Marnix van St. Aldegonde. Deze heer zal je wel eens netjes vertellen, wat ge van uwe heiligen te verwachten hebt, en ook, wat je van hen kunt leeren. Maar ik geef je den ernstigen raad, om liever rechtuit tot den goeden God zelf te gaan, want waarlijk, die alleen kan u hooren en helpen.»

De krijgsman, Henri's kloeke zoon, voegde hier ook een woordje tusschen, om zijn afkeer te luchten van de Spaansche soldaten en paters, waarmee hij in het leger had kennis gemaakt. Zijn toon was evenwel voor een soldaat uit dien tijd, vrij van ongepaste ruwheid. Toch hervatte de smid:

«Ja jongen, we zullen allen eenmaal met den grooten God te doen hebben, die voor Koning en edelman dezelfde wet heeft gegeven als voor krijgsknechten en huislieden. Wij zijn allen zondaren, die door genade moeten zalig worden, buiten priesters en heiligen om, die ons niet kunnen helpen!»

Ons monnikje begreep van die goede woorden natuurlijk niemendal. Hij hoorde er ook volstrekt niet naar, maar vloekte in zijn binnenste uit alle macht die ellendige ketter, die hem thans zoo leelijk beet hadden en hem gingen brengen, waar hij nog niet wezen wilde. Het drietal ging met hem op weg. Maar de hoop herleefde in zijn zwart gemoed, want reeds een paar malen meende hij een zacht fluiten gehoord te hebben. Dat was een hem bekend, afgesproken teken. Door den opgestoken

wind hadden wellicht de anderen het geluid niet opgevangen. Maar nu hij voor de derde maal hetzelfde geluid vernam, raapte de deugniet al zijn moed bijeen en, met de bede dat de heilige Bartholomeus, zijn schutspatroon, hem mocht helpen, maakte hij uit alle macht hetzelfde geluid, gevolgd door een luiden schreeuw.

De geleiders bleven plotseling staan en Henri vroeg, wat dat beduiden moest, waarop de monnik antwoordde:

«Och gij knijpt mij daar zoo, juist op een zweer aan mijn arm.» En opnieuw gaf hij een schreeuw, trok den arm weg en — wilde zich met kracht ook van den anderen geleider losrukken.

Maar dat ging zoo glad niet, als het patertje wel gewenscht had.

De drie mannen begrepen nu volkomen de bedoeling van den bedrieger en de smid haalde uit zijn wambuis een eind touw te voorschijn, waarmee ze hem stevig de handen op den rug gingen binden. Doch — wat was dat?

Onverwachts flikkerde tusschen de boomen een licht, en daarbij vertoonden zich drie kerels, die haastig kwamen toesnellen. De monnik haalde adem, want hij herkende zijne vrienden. Van blijdschap schreeuwde hij luid:

«Helpt mannen, hier, hier! die deugnieten, die een arm»

Daar voelde hij een hevigen stomp tegen den mond, en, eer hij 't kon verhinderen, zat er een doek hem tusschen de opgesperde kaken geduwd.

Dat was het werk van den jongen krijgsman die, vlug als een kat, toen met zijn vader op de aanvallers afging, terwijl hij den smid toeriep: «houd hem vast! houd hem vast!»

De aangekomenen waren stevige kerels, die thans van hunne messen gebruik maakten om de beide anderen te verjagen of desnoods te dooden. Het was eene gevaarlijke worsteling, waarbij Henri een steek in den schouder kreeg, die goed aankwam.

Maar gelukkig, daar klonken op eens stemmen in de nabij-

heid. Henri herkende die van Japik en schreeuwde om hulp, waarop deze en zijn buurman toeschoten. Nu begrepen de drie boosdoeners, dat hunne kans was verkeken en — twee hunner kozen het hazenpad, terwijl de derde in handen van den soldenier bleef.

Dit alles had plaats in minder tijd, dan noodig was het te vertellen. Toen de mannen tot zichzelf kwamen en ontdekten, dat Henri kermde van pijn, haastten ze zich gezamenlijk voort, om ten spoedigste met hun twee gevangenen het kasteel te bereiken.

Japiks buurman liep in den draf vooruit, om het gebeurde te gaan melden, waardoor natuurlijk het geheele huis met al de bewoners in opschudding kwam. Marnix zelf ging naar buiten, terwijl hij de noodige bevelen gaf omtrent de opsluiting der gevangenen.

X.

De familiekring.

Dat was eene plotselinge opschudding te midden van de rustige rust op het West-Souburgsche kasteel. In zijne opgewondenheid vergat Henri bijna zijn eigene pijn en uitte in heftige woorden de verontwaardiging, waarmee de boosdoeners hem vervulden.

Heer Marnix zelf bleef kalm, en wees aan Japik en den smid het gevangenhok in den kleinen toren aan, waar toen de beide gevangenen werden heengeleid. Henri moest bepaald zien, of de sloten wel goed waren, en kon eerst toen tot rust komen en zich door Elize en zijn zoon naar het achterhuis laten meevoeren.

Daar kwamen toen allengs alle huisgenooten en deelnemers aan het geval bijeen; vooreerst om de wond van den trouwen knecht te onderzoeken, die gelukkig niet gevaarlijk bleek en spoedig verbonden werd.

«Lieve Josine, — we moesten eerst nog de bedienden binnen roepen en met elkaar dezen gewichtigen dag op waardige wijze besluiten. En Louise mag daarvan voor ditmaal wel getuige zijn.»

De aanzienlijke vrouw antwoordde niet, maar ging zelve heen, om aan dit verzoek uitvoering te geven, door eene klok in het voorportaal te laten kleppen. Kort daarop waren Henri met Elize, hun zoon, en nog twee vrouwelijke dienstboden in het huisvertrek bijeen, en op lage banken gezeten aan het benedeneind der tafel.

Marnix stond aan het boveneind. Hij nam het fluweelen kapje van het hoofd, zoodat het licht der fraaie, kunstig gevormde lamp op het hooge voorhoofd en het scherp geteekende gelaat viel.

Allen staarden naar die hooge, eenigszins gebogen gestalte. Een diepe rimpel vertoonde zich op het voorhoofd; de oogen waren half gesloten, de lippen vast opeen gedrukt.

Het geheele voorkomen sprak van volkomen gerijpte levenswijsheid; van lichaams- en zieleleed, dat doorstaan was. Maar hoort — hij spreekt:

«Deze dag is een dag van goede boodschap voor ons allen. Voor mij, die wellicht uit de handen van gevaarlijke en boosaardige vijanden gered werd: voor u, lieve vrouw en mijne kinderen, die u daarin verheugt; evenzeer voor onze trouwe bedienden, die hun meester zooveel toewijding toonden, reeds jaren lang.

Wij moeten allen saam allereerst en bovenal God den Heere de eere geven en Hem onzen dank brengen. Daartoe willen wij thans overgaan, om al onze gezamenlijke belangen Hem eerbiedig op te dragen.»

Hij knielde . . . en allen volgden zijn voorbeeld. Nu ging hij voor in eenvoudig, hartelijk gebed, waarin allen meestemden. Alleen op één punt kwam Henri's hart in tegenspraak met zijn goeden meester, namelijk toen deze ook voor de beide gevangenen vijanden bad. Dat was hem toch wat te kras. Hij had de bergrrede nog niet goed leeren verstaan.

Toen moest natuurlijk alles nog eens in geuren en kleuren worden oververteld, totdat de edelman alle bijzonderheden duidelijk vernomen had.

Japik gevoelde zich niet weinig gestreeld door de gedachte, dat hij zoo onverwachts tot een held was verheven geworden, vooral in zijn eigen oog. Tot aan zijn dood toe heeft de boer op dat geval gestoofd.

Zijne hulp werd met een frisschen dronk en een goede fooi beloond; ook de buurman en de smid kregen hun deel, onder vriendelijke dankbetuiging van Aldegonde, waarna zij huiswaarts keerden.

Vrouwe de Lanoy, Marnix echtgenoot, toonde de levendigste belangstelling in Henri's lot en leidde door hartelijke hulp en toespraak Elize's gedachten wat af.

Gelukkig dat de jonge krijgsman juist was moegekomen, die nu meteen zijn vader wat helpen kon, als 't noodig mocht zijn.

Ook Louise was getuige geweest van dit keukensamenzijn, en had met gretige belangstelling het verhaal van de getuigen opgevangen. Maar toen ze met hare ouders in het ruime woonvertrek samen was, waar nog twee logeergasten eene plaats aan de tafel hadden bezet, — was haar rond gezichtje bleek en stonden hare groote oogen vol tranen.

Haar vader merkte dit op en wenkte haar aan zijne zijde, terwijl hij, in het algemeen sprekende, op luchtigen toon zijn oordeel over deze zaak deed hooren.

«'t Heeft zeker weinig te beduiden» zei hij — «wellicht een plan, dat alleen die monnik heeft uitgebroed. Ik zou niet weten, wie mijn dood zóó zeer zoude begeeren, of wie daar voordeel van hebben konden!»

De huisvrouw zat aan haar spinnewiel, maar liet den arbeid telkens rusten. Ze stond nu op, om Louise te bed te brengen, die daarvoor wel wat groot was, maar zich toch altijd gaarne dat geleide liet welgevallen.

Marnix echter weerde zijne vrouw met de hand af en zei op ernstigen toon:

Na deze plechtige verrichting gingen allen hun eigen slaapplaatsen opzoeken. Henri stond er echter op, om vooraf met zijn zoon nog eens naar den toren te gaan zien, of de deuren wel goed verzekerd waren.

Doch Marnix gebood hem te bed te gaan, want de rust was voor zijn herstel hoog noodig. Zelf wilde de huisheer zich overtuigen, met behulp van den krijgsman, of alles in orde was.

Dit onderzoek liep naar wensch af: de sloten waren wegens het ongebruikt laten van den toren wel wat verroest, maar toch nog stevig, en de spijlen van het kijkgat nog sterk genoeg. Er bestond dus geene vrees voor ontsnapping.

De laatste van allen begaf zich Marnix zelf naar zijn slaapvertrek, vol gedachten en juist niet van zoo aangename aard. De wind was tot een storm aangewakkerd, die nu en dan de oude muren deed trillen, terwijl de regen tegen het boogvenster van het slaapvertrek kletterde. 't Was een ruwe herfstnacht.

Maar in elk geval — dáár in den donkeren kerker was het nog vrij wat erger voor de beide gevangenen. Ze zaten tegen elkander gedrongen, op den vochtigen grond, met opgetrokken knieën, die ze met een hun verstreken, ouden deken gedekt hadden. Het slapen was althans den monnik niet mogelijk en hij hield ook zijn kameraad wakker, vol angst van wege den storm.

«Hooft» kermde hij — «kraakt het niet boven ons? Aanstands stort dit gansche kettersche krot nog boven onze hoofden in en worden we onder de puinhoopen begraven. Hu!»

Een nieuwe aanval van den geweldigen stormwind scheen deze profetie in vervulling te zullen brengen, want met een doffen slag vielen op de zoldering boven hen een paar zware stukken steen neer. Maar de toren was sterk genoeg, om de kracht van den wind te trotseeren. De andere gevangene antwoordde spottend:

«Nu, als de boel inviel konden we wellicht vrijkomen.

En anders, welnu, liever sterf ik onder den puinhoop, dan gemarteld te worden door die gevloekte ketters, want dat zal er toch voor ons wel op zitten!»

Geruimen tijd bleef 't stil. De beide mannen luisterden slechts naar het loeien van den storm, die nu en dan wat scheen te bedaren, maar om dan met vernieuwde woede weer los te barsten. Eerst na een half uur werden de rukwinden minder en de regenvlagen sterker.

Toen kreeg de monnik weer moed en sprak tot zijn lotgenoot: «zeg eens, Bart, we moeten ons morgen, als we in 't verhoor komen, maar heel onnoozel houden en veel berouw toonen. Misschien werkt dat wel wat goeds uit. Denk ge dat ook niet?»

«'t Zal je wat helpen!» lachte de Vlaming. «of die geuskens geen middeljes wisten, om u den mond open te breken en te laten zeggen wat ze willen. Daar weet ik meer van. En gij zelf kent immers ook de pijnbank wel van de heilige geloofsrechters?»

Het gesprek werd nog een poos voortgezet, maar verflauwde spoedig, omdat de Vlaming in slaap viel, waarop ook de monnik beproefde zijn voorbeeld te volgen, wat hem eindelijk gelukte. Toen de deur des morgens vroeg werd geopend, vond men ze beiden nog in diepe rust.

We willen ons verder niet lang met deze schelmen bezig houden. Hetzij genoeg te vermelden, dat reeds den volgenden dag hunne zaak te Middelburg werd onderzocht en zij spoedig schuldig bekenden te zijn aan poging tot sluipmoord. Later werden ook nog de beide anderen gevat en gevangen gezet. Op voorspraak van Marnix zelf echter kwamen ze na eenige maanden van gevangenisstraf met verbanning uit het land vrij.

Het was in de maand December daaraanvolgende, dat op West-Souburg plannen beraamd werden, om een dubbel feest te vieren. Jacob toch was onlangs verloofd geworden met de nicht van Vulcanius, zijn geliefden leermeester. Tevens viel in dien tijd de vijftigste verjaardag van Marnix

echtgenoot. Men had besloten, daar de omstandigheden er gunstig toe waren, die twee gebeurtenissen te gelijk te gedenken.

En zoo geschiedde het dan, dat op West-Souburgskasteel ongewone drukte heerschte, die door de nabuurschap terdege werd opgemerkt. Er kwamen langs den besneeuwen weg van Middelburg af verscheidene meer of minder fraaie rijtuigen aanrollen, om de gasten aan te voeren, die aan den familiemaaltijd zouden deelnemen.

We zullen niet op den slechten, modderigen kleiweg blijven staan, maar liever terstond achter die twee binnentredende personen ongemerkt de voordeur insluipen, om van het huiselijk feest getuigen te kunnen zijn.

Het zijn Jacob en zijn aanstaande vrouw, die we daar zijn gevolgd. De kloeke kapitein met zijn fraaie uniform, waarover hij een lakenschen mantel heeft geslagen, helpt in het voorportaal zijne geliefde, om zich van haar warmen pels te ontdoen.

Maar hij is reeds gestoord door de toeloopende familieleden, die zich om het knappe paar verdringen. Marnix omhelst zijn oudsten en eenigen zoon hartelijk en daarna niet minder teer diens uitverkorene, die voor het eerst haren aanstaanden schoonvader ontmoet en dus wat schuchter toetreedt.

Nu volgt de gansche reeks van handdrukken en kussen, verwarde, maar verheugde uitroepen, en enkele tranen langs sommiger wangen biggelend, bij de herinnering aan degenen, die men miste.

Ondertusschen kwamen nog meerdere gasten of familieleden en trok men al pratend en lachend naar de groote zaal, die zelden gebruikt werd, maar voor dezen dag eens terdege was klaar gemaakt.

Op de groote haardplaat brandde een flink houtvuur, dát eene matige warmte door de sombere, lange zaal verspreidde.

De tafels en stoelen stonden gereed om de verwachte gasten te ontvangen en de eerste droegen in fraaie zilveren bekers

de verschillende morgenwijnen, waaraan dezen zich zouden kunnen verwikelen en verwarmen.

't Zal wellicht elf uur in den morgen geweest zijn, toen de gastheer en zijne vrouw, in hooge leunstoelen aan het boveninde der zaal gezeten, even met elkander spraken, waarna Philips van Marnix opstond en met de hand op de tafel tikte.

Het gegons van de gesprekken hield op; men schikte wat om en richtte van alle zijden de blikken naar den Heer van West-Souburg. Deze scheen, ook toen alles stil geworden was, nog te aarzelen, of — van aandoening niet te kunnen beginnen. Maar dit duurde slechts enkele oogenblikken. Toen hief hij het hoofd op en sprak op helderen toon:

«Geliefde kinderen, bloedverwanten, beminde vrienden en geëerde gasten: ik heet u allen welkom op dezen huize Aldegonde 1) in dezen blijden stond. Het is mij eene oorzaak van innige blijdschap, u te kunnen danken voor de vele hartelijke woorden en wenschen, ons dezen morgen door u allen toegevoegd. Weest nog lange getuigen van ons geluk en ontvangt er, door de goede bestiering Gods, zelve allen rijkelijk uw deel van.

Ja, ik bidde voor u allen saam van den Almachtige, dat Hij u beware voor vele bittere beproevingen, als die sinds ruim dertig jaren over mijn hoofd zijn gegaan. Doch het einde van alles is dit: God heeft het wel gemaakt; naar het kruis gaf Hij kracht en — na lijden ook weer verblijden. Waar wij allen meer of minder daarvan de getuigen zijn geweest en ons harte dus met dank moet vervuld zijn aan God, zoo laat ons beginnen, al eer wij nu voorts in vroolijkheid samen het goede genieten, om den Gever daarvan met hart en mond te prijzen!

Zingen wij dan den CXVIen Psalm!

Hij las de verzen voor, naar zijne eigene berijming. Elk der gasten kon een boek krijgen; daarvoor had de drukker

1) Zoals het kasteel óók genoemd werd.

Schilders uit Middelburg, die ook aanwezig was, wel zorg dedragen.

Men zong met opgewektheid, het gansche lied. Toen de laatste tonen wegstieven stond een eerwaardig man van zijn zetel op. 't Was de oude leeraar der Gereformeerde gemeente van Oost-Souburg, 1) wiens witte haren en vriendelijk gelaat ieder voor hem innamen. Hij nam den bijbel en las den 103en Psalm.

Met aandacht hoorden allen de voorlezing aan en uit sommiger oog vloeiden tranen van dankbaarheid. Zoodra de leeraar het boek gesloten had, sprak hij met zachte stem:

«Lieve beminde en getrouwe; Heer en Vrouwe Marnix van St. Aldegonde — de Heere zij geloofd voor zijne goedheid op dezen dag. Wie zal al zijne weldaden uitspreken? Ik gedenk aan den stond, waarop Gij afscheid naamt om naar Antwerpen te gaan, en aan die andere ure, waarin wij u terug zagen.

Welke donkere wolken zijn over deze torentinnen al voort gedreven, maar, hoe krachtig heeft de Zon der waarheid hare stralen daar doorheen geboord. Uwe vijanden zijn achterwaarts gevallen en te schande geworden. Moge Gods goedheid u nog een lang en rustig leven bereiden, opdat uwe gaven besteed worden tot heil van Kerk en Vaderland!»

Marnix drukte den grijsaard, die het zoo goed meende, hartelijk de hand en vatte den beker van de tafel, hief dien omhoog en riep:

«Nu vrienden allen, wij drinken ter opening van ons festijn op het welzijn van mijne jarige echtgenoot, en van de jonge verloofden. Zij mogen!»

Een algemeen gejubel barstte los, zoodat de gastheer verder lachend de poging opgaf, om nog wat te zeggen.

Het drinken en klinken, — het vroolijk gekout en de gepaste scherts der jongeren, het ernstige, meer bedaarde onderhoud

1) Te West-Souburg werd eerst later door M's tusschenkomst, een eigen leeraar aangesteld, nadat de kerk was hersteld.

der ouderen, het geraakte nu opnieuw in vollen gang en kon onverhinderd voortgaan.

Wij willen ons nu eens langs de rijen begeven, om te zien, welke bekende of ook nog onbekende gasten we bijeen vinden.

Daar is Elisabeth met haar flinken, gebaarden Schotschen kolonel, die het heeft durven wagen, nu 't winter was, om zijne vesting een paar dagen te verlaten. Zij ziet er zeer frisch en welvarend uit. Aan haar knieën speelt een aardig knaapje, dat precies de oogen zijns vaders heeft en telkens door grootvader wordt aangehaald. Geen wonder, want het was zijn eenige kleinzoon en naamgenoot!

Amelia was in druk gesprek met haren neef, den baron van Boetzelaar, die veel van haar scheen te houden, maar die bij Marnix nog geen gehoor had verzocht om over een huwelijk met zijne nicht te spreken. Toch zou dat huwelijk nog bij het leven haars vaders voltrokken worden.

Louise hield, als gewoonlijk, zich dicht bij hare moeder. Ze was wat schuchter en teer, ook weinig aan gezelschap gewoon. Toch gelukte het de liefvallige bruid van Jacob om haar tot zich te lokken, waarna zij verder spoedig vriendschap sloten, die van blijvenden aard is geweest. Jacob zelf kon zich toch niet uitsluitend met zijne Maria bemoeien: Marnix allereerst en ook andere heeren namen hem in beslag, om belangrijk nieuws over Prins Maurits en het leger te vernemen, dat de kapitein gaarne meedeelde.

Voorts vinden wij den drukker Schilders, zooveen reeds genoemd, met zijne zuster Brechte, eene geestige vrouw, die meermalen bij den dichter van West-Souburg logeerde, omdat zij mede de dichtkunst beoefende en in de fraaie letteren veel belang stelde.

Ook waren er twee burgemeesters, één uit Middelburg en één uit Vlissingen, beiden natuurlijk goede vrienden van onzen gastheer, de laatste tevens een neef van de jarige gastvrouw. De andere mannen en vrouwen blijven ons onbekend.

«Maar» ging hij na een paar minuten zwijsens voort «men moet in alle dingen handelen naar overtuiging en geweten. Wellicht heb ik in vele zaken, waarover ik schreef, misgetast en hebben anderen gelijk. Dat erken ik gaarne. Niemand behoeft mij ook op mijn woord te gelooven. Maar dan late men mij ook vrij in hetgeen ik over sommige dingen van het dagelijksch leven wil oordeelen.»

Men begreep den gastheer zeer goed. De aanwezigen wisten wel, hoe sommige predikanten hem hadden beschuldigd, als zou Marnix niet volkomen de gereformeerde belijdenis gelooven. Ook zeiden ze, dat hij zijne kinderen het dansen liet leeren, enz.

De schrandere juffrouw Schilders vond dit gesprek echter geheel verkeerd. Zij verzocht plotseling, of de gastheer eens wou voorlezen, het laatste vers, dat hij gemaakt had. En al hield deze zich eerst, of hij het niet begreep — eindelijk drongen al de aanwezigen aan, dat Marnix dezen wensch zou voldoen, — waarop hij hun een schoon gedicht voorlas, getiteld: «Twee zwaarden»

De maaltijd was niet vorstelijk, maar toch veel deftiger, dan het dagelijksche leven van de familie Marnix meebracht. Eenvoud en degelijkheid waren het kenmerk van het gewone doen op het kasteel West-Souburg. De geldmiddelen van Aldegonde waren trouwens in de laatste jaren, door al zijne tegenspoeden, reizen, verliezen enz. veel verminderd. En de Staten dezer landen hadden den trouwen dienaar van Oranje lang niet naar behooren beloond, zooals wij reeds hebben opgemerkt.

Henri, geheel van de onlangs hem toegebrachte wonde genezen, was in zijn kracht, toen hij bij dit schitterend familiemaal nog eens mocht bedienen met zijne Elize. Hij had, zei hij later, een voorgevoel gehad, dat het voor de laatste maal zou zijn.

De gastheer haalde nog eens zeer vriendelijk de diensten op, welke zijn trouwe knecht hem nu reeds bijna veertig jaren lang had bewezen, en herinnerde glimlachend aan Genève

Vulcanius had een zeer gevoelvollen brief geschreven, dien zijne lieve nicht zelve aan haren aanstaanden schoonvader moest overhandigen, met verzoek, dat deze dien in den huiselijken kring zou voorlezen. Aan dit verzoek voldeed de gastheer niet, omdat hem *te veel eers* daarin werd gegeven, zooals hij zeide. Alleen het slot, een versje, las hij voor, waaruit bleek, dat de oude professor gaarne was overgekomen, maar door zware verkoudheid daarin werd verhinderd.

Burgemeester Klaassen van Middelburg, die zich lang met Jacob had onderhouden, richtte op eens het woord tot den gastheer en zei:

«Mijnheer van Aldegonde, ik wensch u geluk met den goeden afloop van dat zaakje met dien monnik en zijn konnuiten. God heeft u gelukkig bewaard en — gij zijt nu meteen gewaarschuwd. Maar — zeg mij nu toch eens eerlijk, wie kunnen 'het op uw leven aanleggen? Wie mag u zoozeer haten en om welke redenen?»

De boekdrukker Schilders, en ook andere heeren of vrouwen, spitsten de ooren, bij het vernemen dezer bepaalde vraag, verlangende, Marnix antwoord daarop te hooren. Deze liet een bijna onmerkbaaren glimlach om zijne dunne lippen zweven, terwijl hij zeide:

«Wel mijnheer Klaassen, — ik heb eens tot mijn broeder Jan gezegd: «Als Rome mij aanvalt, zal ik mij verdedigen met mijne pen» — Dat is ook zoo gebeurd. En gij weet wel, ik heb de Roomsche kerk niet ontzien. Dat heeft vele priesters en monniken wellicht verbitterd, die thans zich op mij willen wreken.»

Marnix zweeg, maar 't was of hij nog meer wilde zeggen. Dit voelde ook de predikant van Souburg wel, die vroeg:

«Maar behalve de Roomschen, zijn er nog wel anderen, die zich aan uwe werken stooten, nietwaar?»

«Jawel,» hernam Filips «dat weet ik. Naar het gevoelen van sommige leeraars ben ik te vrij, ja wellicht wel een ongodsdienstig of onchristelijk man.»

en wijnkooper leBrun, die eene zoo aardige dienstbode had. Elize was natuurlijk lang niet zoo eigen met de familie, maar toch achtten Jacob en zijne beide zusters ook haar zeer hoog, vooral Elisabeth, die aan hare goede zorgen zooveel te danken had.

Onder vroolijke gesprekken, vooral aan het lager einde der zaal, waar de jongelieden zaten, liep de maaltijd ten einde. Doch eer deze besloten werd met het plechtig dankgebed van den Oost-Souburgschen leeraar, wachtte den edelman en de zijnen nog eene aardige verrassing.

Mevrouw Marnix had zich in hare omgeving zeer bemind gemaakt door de vele weldaden, welke ze aan armen en ongelukkigen bewees, en de bezoeken, die zij in hunne hutten bracht. Boer Japik was onuitputtelijk in haren lof en met hem getuigden velen van de goedheid dezer adellijke burchvrouw.

Welnu — de dorpelingen hadden wel vernomen, wat er heden te doen was en fluks besloten, hunne genegenheid thans eens te toonen. Daar kwamen ze aan met hunne instrumenten: een paar zware trommen, drie fluiten, een paar oude trompetten en pauken, blazende en slaande uit alle macht, voorafgegaan door den dorpsschout te paard, die zich van een steek had voorzien.

Marnix en de zijnen, gevolgd door de gasten spoedden zich naar buiten. De ruiter reed de voorpoort binnen en zoo, door de muzikanten gevolgd, het voorplein op, waar de nieuwsgierige dorpsbevolking mede trachtte door te dringen.

De muziek zweeg; de schout nam zijn driekant af en trachtte eene aanspraak, die hij vooraf bestudeerd had, op te zeggen. Maar de boerenrechter bleef steken en Gelukkig kwam de slimme Jacob op een goeden inval.

Hij sloop achter den aanvoerder om, en beduidde aan de muzikanten, dat zij het «Wilhelmus» moesten gaan blazen. Dat viel goed; zij blezen met frisschen moed er op los.

Alle toehoorders juichten luide toen de schetterende tonen zwegen, en Marnix bedankte hartelijk voor de *grootte eer*, hem en zijne echtgenoot bewezen.

Hij liet hun allen eene kroes wijn aanbieden, waarna de boerenmuzikanten den terugtocht naar het dorp weer ondernamen, gevolgd door de gansche, joelende bevolking.

Deze serenade gaf tot veel vroolijkheid aanleiding. Maar toen de avond viel, gingen de gasten uit Vlissingen en Middelburg aan vertrekken denken. De een na den ander nam zijn afscheid en een paar uren later bleef Aldegonde met vrouw en kinderen achter.

't Was een goede, genoegelijke dag geweest, een dag van veel herinnering aan geleden leed en genoten goeds.

De plaats van Maria, *zijne* Maria bleef aan tafel ledig. Maar destemeeer verblijdde het hem, dat zijne aanstaande schoondochter hare plaats eenmaal zou innemen!

XI.

De rust elders.

Er was ongeveer een jaar na de laatst vermelde dingen voorbijgegaan, toen Marnix op nieuw brieven van de landsregering ontving, in cijferschrift, met verzoek die te ont-radselen.

Toen hij dezen arbeid volbracht had en het pak gereed maakte ter terugzending, verviel onze held in eene zeer zwaarmoedige stemming, die hem geruimen tijd in gedachten verzonken deed blijven.

De deur zijner studeerkamer werd geopend en — binnen trad een eerwaardig grijsaard, die tweemaal vergeefs had geklopt en toen maar open gedaan had.

Het was Dominus Teelink, predikant te Middelburg, een bijzonder goed vriend van West-Souburg's heer, die ten allen tijde bij dezen moest worden toegelaten.

Dat was eene goede gedachte van den schranderen leeraar, die zijn geleerden vriend uitnemend kende.

Op de wandeling deelde hij het volgende mede, wat wij in enkele woorden zullen weergeven:

»Uw vriend Vulcanius te Leiden heeft met vele heeren van de Staten er over gehandeld om U een hoogst gewichtig werk op te dragen, een werk, zeker zeer noodig, maar aan slechts weinigen toevertrouwd. Dat is de overzetting van den Bijbel uit de Grieksche en Hebreeuwsche talen in onze Nederlandsche sprake.

Nu moet daarvoor natuurlijk een besluit der Staten worden genomen, waarbij meteen bepaald wordt, wat voor dien arbeid zal worden betaald. Het kwam mij voor, dat ik u dit in alle stilte wel mocht zeggen. En misschien is het óók een antwoord op de vraag, die ge mij straks hebt voorgelegd. Want nu kunnen de Algemeene Staten op deze wijze hun vroeger verzuim inhalen.»

Marnix hoorde dit alles aandachtig aan en bedankte zijn vriend wel, dat hij gekomen was om hem zoo te rechter tijd te vertroosten en tevens tot kalmte te brengen.

Na eenige uren van genoegelijk samenzijn wandelde de Middelburgsche predikant weer huiswaarts, onderweg wel eens glimlachende, als hij zich dat grommig gelaat van zijn edelen vriend weer te binnen bracht. Hij mompelde dan: «ja, hij is óók een mensch van vleesch en bloed.»

Maar — het kwam juist uit, zooals Ds. Teelink had gezegd. Marnix werd in Sept. van 't jaar '94 tot dat werk geroepen en moest daartoe naar Leiden verhuizen, waar hem eene woning gehuurd was. De hem toegelegde jaarwedde was zóó ruim, dat daaruit bleek, hoe de Staten werkelijk het vroeger geleden onrecht wilden goed maken.

Alweer verhuizen dus — en West-Souburg verlaten, maar nu niet alleen, en nu met een uitlokkend doel . . . studeeren in de Heilige Schrift!

Het werk was vereerend, maar moeielijk, doch niemand

Aldegonde stond verrast op, strekte beide handen naar den leeraar uit en geleidde hem naar een leunstoel aan het hooge raam, dat uitzag op het westen, dus over de korenakkers, in de verte door de blanke duinen begrensd.

Na de gewone begroetingen en het gebruik van eene teug koelen wijn, begon Dominus Teelink:

«Heer Marnix, wat hebt gij hier toch een schoon en verrukkelijk vergezicht in de blauwe, wijde ruimte. Welk een genot voor u, hier zoo rustig te mogen arbeiden in deze stille, landelijke omgeving. Gij zijt wel gelukkig, na vele beproevingen zulk een goeden ouden dag te beleven.»

Filips van Marnix keek den spreker belangstellend aan, drukte de dunne lippen op elkaar en staarde naar buiten, als zocht hij een antwoord. Zijn vriend echter begreep dat wel beter en sprak vragend: «Nu?»

Marnix stond op en naderde den bezoeker, stelde zich vóór dezen en begon toen te zeggen, langzaam en met nadruk: «Gij zijt mij toegezonden — vriend Teelink!

Ik zat daar juist te overdenken, wat omzwervingen, wat moeiten, verliezen, miskennen, ontberingen ik in deze laatste jaren voor ons land en de Staten heb doorgemaakt en ondergaan.

En ik stelde daartegenover, wat mij daarvoor nu en dan is toegelegd tot vergoeding en belooning. Nu vraag ik geene schatten, als men sommigen anderen heeft willen schenken, die misschien veel minder perikel hebben gehad. Maar ik vraag u — of gij zulk eene behandeling billijk acht, als mij van de Staten en hunnen Stadhouders te beurt viel?»

De predikant stond ook op en zei:

«Gij weet toch immers wel, dat men op prinszen geen vrouwen mag stellen? Dat hebt gij zelf in uwe psalmberijming zoo mooi bezongen. (Ps. 146) Maar komaan, ik stel u voor om eene wandeling te maken door uwe korenakkers. We gaan hier of daar bij een boer maar eens rusten. Ik heb een gewichtig nieuws te vertellen.»

twijfelde, of Marnix was er geheel de man voor. Men had hem er reeds lang toe aangewezen.

Toch was de edelman met stillen weemoed vervuld, toen hij en de zijnen in 't voorjaar van '95 West-Souburg en het kasteel verlieten, dat voorloopig ledig bleef. Sprak hem een voorgevoel ervan, dat hij er niet weder zou komen? We weten het niet, maar 't is niet onmogelijk. Henri en Elize gingen mee, want hunne diensten konden te Leiden best gebruikt worden.

Zoo vinden we op een voorjaarsavond onze bekenden bijeen in het huis, dat voor hen was ingericht geworden. 't Is niet zoo groot en zoo ruim als West-Souburgs kasteel, maar toch geriefelijk en geschikt genoeg voor den huisheer met de zijnen, die er zich spoediger in 'thuis gevoeld hebben, dan ze wel hadden durven denken.

Jacob, de blonde officier, wiens uiterlijk nog altijd aan zijne lieve moeder herinnerde, zat naast Amelia, die aan de andere zijde haren neef had, Baron van Boetzelaar; en Louise zat naast hare stiefmoeder van wie ze veel hield, en die niet minder op haar gesteld was.

Ook waren er nog een paar vreemde heeren en dames, die ons niet worden voorgesteld en die we dus maar niet zullen moeien. Maar die grijze heer dáár in het halfduister . . . dien kennen we van West-Souburg.

Dat is de hoogleeraar Vulcanius, die thans zoo vaak hij wil zijn ouden vriend kan komen opzoeken.

Er heeft een poos ernstige stilte geheerscht, want in den middag was een brief aangekomen uit Embden, meldende het overlijden van den drost Manninga!

Thans zegt Philips van Marnix tot Jacob:

«Gij kunt hem u nog wel voorstellen Jacob? Je was toen nog een klein kereltje, toen de groote man je op zijne knie liet paardrijden. Ik draag u op, om een brief van rouwbeklag te schrijven uit mijn naam, aan de weduwe.»

Een levendig gesprek ontstond daarop, waarin over het

verledene werd gehandeld en vele oude herinneringen weer verlevendigd.

Vulcanius verheugde zich zeer, dat hij zijn vriend te Leiden mocht zien en wel met zulk een doel. En niet minder, dat Jacob, zijn pleegkind, zoo goed zijne bestemming had bereikt, waarop de leermeester wel een beetje trotsch was. Hij moest, zei hij, lucht geven aan zijn vol gemoed en stelde dus voor om gezamenlijk aan te heffen, onder begeleiding van snarenspeel, den 146en psalm, naar de berijming van Marnix. Uit het volle hart en met welluidende stem werd dit schoone lied aangeheven en ten einde toe gezongen.

Toen gaf de huisvader zelf, wiens oogen bij dit lieflijk tooneel van huiselijken vrede vochtig werden, nog een vers van Ps. 103 op — waarna hij het woord nam en zei:

«Kinderen — wij weten den dag onzes doods niet. Uw vader wordt oud, ik gevoel, dat mijne krachten minderen, al zijn mijne jaren nog niet hoog geklommen. Daarom moeten ons de oogenblikken kostbaar zijn, waarin we elkander aan de daden des Heeren kunnen herinneren. In den zooveen door ons gezongen psalm zegt de gewijde dichter; «Vergeet ze niet, want de Heere heeft ze u bewezen.»

Hoeveel goeds heeft God ons vaderland gedaan, hoeveel wonderen in ons midden verricht! Wij ook allen zijn daarvan getuigen geweest en hebben gedeeld in het lijden, maar ook ons verblijd in de verlossing.

Vergeet het niet, dat de kinderen Gods in deze tegenwoordige wereld geen rust kunnen vinden; dat allen die godzaliglijk leven willen zich moeten voorbereiden op verdrukking en smaad. Gedenkt de spreuk van uwen vader: «repos ailleurs.»

In antwoord op deze ernstige woorden verhaalde thans de kapitein Jacob van Aldegonde van zijne kriegsverrichtingen, die hij onder den dapperen Stadhouder Maurits had mogen bijwonen en die hem en al de aanwezigen in vuur deden geraken.

De dagen en maanden van dit jaar gingen nu in geregelde en aangename studie voorbij. De vertaler der Heilige Schriften

Ja, zij was zielsbedroefd en liet zich door hare stiefmoeder niet zoo spoedig troosten met de wetenschap, dat haar lieve vader naar de eeuwige, zalige ruste ging, hem na zulk een onrustig leven bereid. Zij weende in stilte!

Haar benevelde blik richtte zich naar den geneesheer, die aan het hoofdeinde van het bed had plaats genomen en den pols des lijders had gevoeld. Ze wilde op diens gelaat het antwoord lezen op de bange vraag: hoe zal het wezen, leven of sterven? Want de hoop, de zoete hoop had haar nog niet ten eenenmale verlaten.

Doch het strakke aangezicht van den dokter liet niets bemerken. Achter zijn stoel stond Vulcanius, wiens nog krachtige lichaamsbouw zeer afstak bij het vermagerde, uitgeputte voorkomen van zijn stervenden vriend.

Hij sprak zacht in het latijn tot den geneesheer en deze antwoordde iets in dezelfde taal. Maar — nu opende Marnix de oogen, staarde rond en fluisterde:

«Elisabeth Jacob!»

Men had naar Bergen-op-Zoom geschreven, dat Elisabeth komen zou, omdat het einde haars vaders verwacht werd.

Het reizen ging toen niet zoo vlug als thans; zelfs was aan die reis in de maand December nog al gevaar verbonden, tenzij het weder stil bleef.

Nu wachtten de huisgenooten haar elk uur van den dag. Amelia, die in den morgen was aangekomen, en een poosje gerust had na de vermoeiende reis, trad juist de kamer binnen, en ging terstond bij het bed zitten, waarna zij zachtkens haren vader meedeelde wat hij moest en wilde weten.

Tegen den avond kwam Elisabeth ongedeeft thuis, door Jacob begeleid, die zijne zuster tot Dordrecht tegemoet gereisd was. Beiden gunden zich geen rust of verkwikking, alvorens ze hunnen geliefden vader hadden gezien, en door woorden of tranen de sterke gemoedsaandoening hadden verraden.

De echtgenoot van den lijder gedroeg zich onder dit alles met kalmte en waardigheid. Zij wist de kinderen op ver-

begon met het boek Genesis, dat hij in het begin van het volgende jaar klaar kreeg en toen bij de Algemeene Staten inleverde.

Jammer genoeg, dat van dit werk niets is overgebleven, hoewel het langen tijd zorgvuldig is bewaard geworden.

Ook kon onze geleerde vertaler alweer niet ongestoord aan den arbeid blijven. Vooreerst werd hij geroepen als scheidsrechter in kerkelijke geschillen, omdat men hem kende als een man, singulier in alles en beminnaar van den vrede. Maar voorts moest hij in '97 nogmaals op reis voor Prins Maurits, die dus nu de groote verdiensten van den edelen vriend zijns vaders wist te waardeeren.

't Was heel naar het Zuiden van Frankrijk, dat zijne reis zich moest uitstrekken: waarlijk te veel voor zulk een man. Met bereidwilligheid nam de dienaar alweer de opdracht aan, begaf zich op reis, volbracht zijn zending naar wensch maar — kwam zwak en ongesteld thuis.

Waarschijnlijk heeft hij bij die gelegenheid zich de ziekte op den hals gehaald, die hem niet meer heeft verlaten en eindelijk in het volgende jaar ten grave gesleept.

Wij naderen alzoo het eind van onzen arbeid: de beschrijving van het leven en de daden van Marnix van St. Aldegonde.

Wij willen bij zijne laatste dagen nog wat uitvoeriger stilstaan, om ons het beeld van den grooten man nog eens helder voor den geest te roepen.

Het was December 1598. In de donkere achterkamer van Marnix woning lag de doodelijk bleeke man op het krankbed. De geneesheeren, de bekwaamsten zeker wel van hun tijd, hadden de hoop op herstel reeds opgegeven en de familie zachtens voorbereid voor het naderend einde.

De meest bedroefde bij deze tijd was wel de nog jeugdige Louise, thans de eenige, nog bij haren vader gebleven dochter, zijn geliefd, jongste kind. Want Amelia was in het voorjaar ook in het huwelijk getreden met den Baron van Boetelaar, dien we al meer ontmoet hebben.

standige wijze te leiden, af te leiden en te troosten, terwijl zij toch meestal ook de zorg voor den zieke op zich nam. Bijna onopgemerkt door hare stille werkzaamheid en nederigheid, nam zij toch ieders hart voor zich in, en kwamen allen om strijd tot moeder om raad of hulp.

Zij vreesde, dien eigen nacht haren man te zullen verliezen. Dat had ook de dokter gemeend. En ziet — na eenige uren van twijfel en angstige verwachting, sloeg Filips van Marnix de oogen weer open, en sprak met heldere stem:

«Hoe laat is het? Kinders, waar is je moeder?»

Deze zat bij hem en boog terstond over het bed, terwijl Jacob en Amelia, die even waren ingesluiemd, van blijdschap opsprongen en mede naar het bed snelden.

Hoe duidelijk was die stem nu; hoe helder klonken die antwoorden; hoe verwonderlijk was die verandering!

Vrouw Josina toonde wel blijdschap om der kinderen wil, maar Jacob's diepere blik ontdekte, dat zij veinsde. Hij vroeg stil, wat zij er van dacht en toen sprak zijne stiefmoeder. «Beste jongen — ik vlei me niet meer met herstel, maar vrees juist nu een naderend einde!»

Hoewel het Jacob vreemd klonk, weinig ervaring als hij had van sterfbedden, toch nam hij aan, dat dit vermoeden wel juist kon zijn, en — het stemde hem droevig!

Die toestand van schijnbare beterschap hield meer dan twee dagen aan, ofschoon toch allengs minder wordende. De geneesheer liet zich er niet door misleiden, en ook de kinderen, familieleden en vrienden zagen duidelijk, dat het spoedig gedaan zou zijn!

Maar gelukkig, dat de door allen zoo beminde lijder nog het voorrecht ontvangen had, om met bewustheid van allen afscheid te nemen, hun een ernstig woord op den levensweg mede te geven en te bespreken, wat hem nog op het hart lag.

Hartelijke handdrukken hadden zijne vrienden ontvangen: een enkele een kort, kernachtig woord, dat hij nimmer vergeten zou. Dat betrekkelijk korte leven liep ten einde. Wat

was er in die zestig levensjaren niet veel gebeurd! Hoeveel, dat we in deze bladzijden kortelijk meedeelden; hoeveel meer nog, dat we verzwijgen moesten. Maar nu — nu zou dat alles een einde nemen!

Marnix, die te Genève beloofd had, zijn goed en bloed te willen geven voor de kerke Gods, voor het heil van zijn volk; hij was ten einde toe die belofte gestand gebleven in 's Heeren kracht. De pen was den afgematten schrijver en geleerde bij het vertalen der Bijbelboeken uit de hand gevallen en . . . nu mocht hij rusten, voor eeuwig! Was hij gereed? Was hij gewillig om te gaan?

Al mag hij het niet met zoovele woorden hebben uitgesproken, toch ongetwijfeld zeker. Daarvan was zijn leven het bewijs. Dat leven was Christus geweest en dus zou het sterven hem gewin zijn.

De 15e December 1598 was de dag zijns doods!

In de laatste ure was Elisabeth niet meer daar; om eene zeer geldige reden was zij weer huiswaarts getrokken. Doch zijne oudste dochter bleef wakende. *Amelia hield de rechter-hand van den stervende omvat.* (plaat III), de anderen zaten of stonden, in afwachting van den laatsten snik, die eindelijk nog allen verraste . . .!

Wij willen een sluier hangen voor zooveel als die sterfkamer te aanschouwen gaf in de droeve ure, waarin die kinderen een dierbaren vader, die vrienden een trouwen vriend, de betrekkingen een beminden bloedverwant hadden verloren.

Men moet zich dat alles denken; het laat zich niet naar waarheid beschrijven.

Weinige jaren had Marnix derde vrouw, Josina de Lannoy, haren tweeden man mogen bezitten. Evenwel had ze hem — zooals wij weten — reeds vele jaren te voren gekend door zijn eerste huwelijk. Zij betreunde stellig in den overledene een trouw en liefderijk echtgenoot, een waardig voorbeeld van christelijke liefde en plichtsbetrachting.

Hartelijke woorden van vertroosting en deelneming zullen

De Marnix-Scholen te Utrecht en de Marnix-kade te Amsterdam doen zijn naam op aller lippen zweven, ter voortdurende herinnering aan den grooten vrijheidsheld, den man van grooten bedrijve, singulier (merkwaardig) in alles.* Dit beteekent evenwel betrekkelijk weinig.

Gelukkiger zal het zijn, indien zijne voortreffelijke hoedanigheden in velen onzer mogen teruggevonden worden en zijn edel voorbeeld tot navolging moge aansporen!

Dat dit ook de vrucht zij van deze eenvoudige levensschets is voor u, lezers, mijn hartelijke wensch!

Vraagt gij waarschijnlijk, wat er geworden is van dezen of dien, met wien wij in ons verhaal nu en dan kennis maakten? Het antwoord luidt: van allen zou ik dat niet kunnen zeggen, en daarbij is 't ook niet noodig of belangrijk. Slechts ééne uitzondering nog willen we maken ten opzichte van Henri, den trouwen dienaar van onzen Marnix. We verloren hem te Leiden uit het oog.

Welnu — hij was, hoewel tegen zijn zin, met vrouw en kinderen naar West-Souburg vertrokken, waar de houtvester overleden was, die tevens nog verschillende andere baantjes waarnam. Zijn verstandige meester had den trouwen dienaar reeds lang voor dien post bestemd en Henri gebiedend opgedragen, dien te gaan overnemen. 't Was een gelukkige keuze geweest in dubbele betekenise, maar Henri had dit eerst later leeren inzien.

't Was hem een diepe teleurstelling geweest, niet bij zijn meesters sterfbed te kunnen staan, maar toch was hem de eere gegund geworden om bij diens begrafenis hem waardiglijk de laatste eer te helpen bewijzen. En toen later het lijk naar West-Souburg kwam, was niemand meer verheugd dan de grijze dienaar, die nu elken dag, als hij wilde, het graf zijns meesters kon betreden.

in die woning der rouwe gesproken zijn in de dagen vóór de plechtige begrafenis. Niet zoo zeer door de afgevaardigden der stedelijke regeering en der Algemeene Staten, of van den Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente . . . maar wel door enkele warme vrienden als Vulcanius, den Dordschen predikant Beciüs (die van Marnix bijbelvertaling had kennis genomen) en anderen.

Maar ten slotte moest toch het stoffelijk overschot naar de groeve worden gebracht. Wie had vermoed, dat dit geschieden zou binnen de tempelwanden van de eerste academiestad? De man, die aan Genève's academie onder Beza en Calvijn zijne godgeleerde studiën had voltooid, had in de nabijheid onzer hogeschool het leven afgesloten, onder het vertalen der H. Schriften. En al mocht menigen, met het oog op den grooten man, die nauwelijks 60-jaren oud geworden was en nog zooveel had kunnen doen, zuchtend uitroepen: «hoe jammer!» — wij herhalen dat woord niet.

De Alwijze God had dezen dienaar, zelfs dezen niet noodig, evenmin als iemand anders; Hij gebruikt ze slechts zoolang het Hem behaagt. En wel gelukkig, die, als Marnix, na een leven van rusteloozen arbeid in het goede, verlangend uitzien mag naar die «rust elders», welke de Schrift noemt «de ruste, die overblijft voor het volk van God.»

* En nu ten besluite nog enkele korte mededeelingen en opmerkingen.

Filips van Marnix heeft bij zijn leven zeer veel tegenstand moeten verduren, zelfs van zoogenaamde vrienden; meest van boosaardige menschen, die zijne scherpsinnige geschriften niet konden dulden en dan maar gingen lasteren.

Het nageslacht heeft zijne nagedachtenis in eere hersteld, zoodat deze, naar de belofte der H. Schrift, tot zegening is.

Op het kerkhof te West-Souburg, waarheen het lijk later van Leiden was overgebracht, is voor eenige jaren door zijne vereders een gedenksteen gesticht.

Wilhelmus van Nassouwe
Ben ik van Duitschen bloed;
Het Vaderland getrouwe
Blijf ik tot in der dood.
Ken Prinse van Oranje
Ben ik vrij onverveerd,
Den Koning van Hispanje
Heb ik altijd geëerd.

In Godes vrees te leven
Heb ik altijd betracht;
Daarom ben ik verdreven,
Om land, om luid gebracht;
Maar God zal mij regeeren
Als een goed instrument,
Dat ik zal wederkeeren
In mijnen regiment.

Lijdt u, mijn Onderzaten
Die oprecht zijt van aard,
God zal u niet verlaten,
Al zijt gij nu bezwaard;
Die vroom begeert te leven
Bidt God nacht ende dag,
Dat Hij mij kracht wil geven,
Dat ik u helpen mag.

Lijf en goed altezamen
Heb ik u niet verschoond,
Mijn broeders, hoog van namen
Hebben 't u ook vertoond;
Graaf Adolf is gebleven
In Friesland in den slag,
Zijn ziel in 't eeuwig leven
Verwacht den jongsten dag.

126

Edel en hooggeboren,
Van Keizerlijken stam,
Een Vorst des Rijks verkoren
Als een vroom Christenman,
Voor Godes Woord geprezen,
Heb ik vrij. onversaagt,
Als een held zonder vreezen
Mijn edel bloed gewaagd.

Mijn schild en mijn betrouwen
Zijt gij, o God, mijn Heer!
Op U zoo wil ik bouwen,
Verlaat mij nimmermeer!
Dat ik toch vroom mag blijven
Uw dienaar 't aller stond,
De Tirannie verdrijven,
Die mij mijn hart doorwondt.

Van al, die mij bezwaren
Of mijn vervolgers zijn,
Mijn God, wil toch bewaren
Den trouwen dienaar Dijn!
Dat zij mij niet verrassen
In hunnen boosen moed,
Hun handen niet en wasschen
In mijn onschuldig bloed!

Als David moeste vluchten
Voor Saul den Tiran,
Zoo heb ik moeten zuchten
Met menig edelman;
Maar God heeft hem verheven,
Verlost uit allen nood,
Een koninkrijk gegeven
In Israël zeer groot.

128

Seer Christlijk was gedreven
Mijn Prinselijk gemoed,
Standvastig is gebleven
Mijn hart in tegenspoed.
Den Heer heb ik gebeden
Van mijnes harten grond,
Dat Hij mijn zaak wil reden,
Mijn onschuld doen oorkond.

Oorlof mijn arme schapen,
Die zijt in grooten nood,
Uw herder zal niet slapen,
Al zijt gij nu verstrooid.
Tot God wilt u begeven;
Zijn heilzaam Woord neemt aan,
Als vroom Christen leven;
't Zal hier haast zijn gedaan.

Voor God wil ik belijden
En zijne groote macht,
Dat ik tot geen en tijden
Den Koning heb veracht:
Dan dat ik God den Heere,
Der hoogste Majesteit,
Heb moeten obedieeren
In der gerechtigheid.

127

Na 't zuur zal ik ontvangen
Van God, mijn Heer, dat zoet,
Daarna zoo doet verlangen
Mijn vorstelijk gemoed;
Dat is, dat ik mag sterven
Met eere in dat veld,
Een eeuwig Rijk verwerven
Als een getrouwe Held.

Niets doet mij meer erbarmen
In mijnen wederspoed,
Dan dat men ziet verarmen
Des Konings landen goed.
Dat u de Spanjaards krenken,
O edel Neerland zoet!
Als ik daaraan gedenke,
Mijn edel hart dat bloedt.

Als een Prins opgezeten
Met mijnes huizes kracht,
Van den Tiran vermeten
Heb ik den slag verwacht,
Die, bij Maastricht begraven,
Bevreesde mijn geweld;
Mijn ruiters zag men draven
Zeer moedig door dat veld.

Soo het de wil des Heeren
Op dien tijd had geweest,
Had ik graag willen keeren
Van u dit zwaar tempeest;
Maar de Heer van hier boven,
Die alle ding regeert,
Dien men altijd moet loven,
En heeft het niet begeerd.